

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

MILDA BERESNEVIČIENĖ
(SOCIALINIS DARBAS)

**SMURTA ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ MOTERŲ
PATIRTYS GAUNANT SOCIALINES PASLAUGAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Prof. dr. Jolanta Pivorienė

Vilnius, 2026

TURINYS

SAVOKOS	3
ĮVADAS	4
1. SMURTO PRIEŠ MOTERIS ASPEKTAI.....	8
1.1. Smurto prieš moteris samprata	8
1.2. Smurto artimoje aplinkoje priežastys ir formos	11
1.2.1. Smurto artimoje aplinkoje prieš moteris priežastys	11
1.2.2. Nepalankios vaikystės patirtys kaip smurto artimoje aplinkoje rizikos veiksnys	12
1.2.3. Smurto formos	13
1.3. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pagalbos poreikiai.....	15
2. PAGALBA SMURTĄ PATYRUSIOMS MOTERIMS	17
2.1. Specializuota kompleksinė pagalba ir pagalbos linijos	17
2.2. Atvejo vadyba ir socialinės paslaugos	20
3. SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ MOTERŲ PATIRČIŲ GAUNANT SOCIALINES PASLAUGAS EMPIRINIS TYRIMAS	23
3.1. Empirinio tyrimo metodologija	23
3.2. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirčių gaunant socialines paslaugas analizė ..	28
3.2.1. Smurto patirties dinamika	28
3.2.2. Patekimas į socialinių paslaugų sistemą	32
3.2.3. Socialinio darbuotojo palaikymo patirtys smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pasakojimuose.....	35
3.2.4. Veiksniai lėmę moterų sprendimo kreiptis pagalbos atitolinimą.....	38
3.2.5. Gautų socialinių paslaugų ir pagalbos patirtys	41
3.2.6. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų rekomendacijos kitoms moterims	45
3.2.7. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pastebėjimai dėl socialinių paslaugų sistemos tobulinimo	48
DISKUSIJA	51
TYRĖJO REFLEKSIJA	54
IŠVADOS	56
REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪRA	60
SANTRAUKA	68
SUMMARY	70
PRIEDAI	72
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	90

SĄVOKOS

Smurtas prieš moteris apibrėžiamas kaip su lytimi susijęs smurtas, nukreiptas prieš moteris ar mergaites dėl jų lyties arba neproporcingai jas paveikiantis, sukeliantis ar galintis sukelti fizinę, seksualinę, psichologinę ar ekonominę žalą, taip pat apimantis grasinimus, prievartą ar savavališką laisvės atėmimą tiek viešojoje, tiek privačiojoje erdvėje (Europos parlamentas ir Taryba, 2024).

Smurtas artimoje aplinkoje apibrėžiamas kaip fizinis, seksualinis, psichologinis ar ekonominis smurtas, vykstantis šeimoje ar namų ūkyje, taip pat tarp esamų ar buvusių partnerių ar sutuoktinių, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos ar tarpusavio ryšių pobūdžio (Europos parlamentas ir Taryba, 2024).

Socialinės paslaugas teikiančios įstaigos šiame darbe suprantamos kaip savivaldybės teritorijoje veikiančios (ar artimiausiose savivaldybėse esančios) įstaigos ir organizacijos, teikiančios socialines paslaugas smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ar pavojų patiriantiems asmenims (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, n.d.).

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras (toliau – SKPC) – viešasis juridinis asmuo ar jo padalinys, teikiantis specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems ar pavojų patiriantiems asmenims (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, n.d.).

Artima aplinka suprantama kaip asmenų, susijusių esamais ar buvusiais santuokiniais, partnerystės, giminystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat kartu gyvenančių ir bendrą ūkį tvarkančių asmenų aplinka (Lietuvos Respublikos Seimas, 2011).

Pagalba smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam ar smurtą patyrusiam asmeniui suprantama kaip konsultacijos, informacija ir (ar) paslaugos, teikiamos smurto artimoje aplinkoje pavojų patyrusiam ar patiriančiam asmeniui, atsižvelgiant į smurto artimoje aplinkoje pobūdį, dėl šio smurto atsiradusius jo poreikius, taip pat ir individualius poreikius (Lietuvos Respublikos Seimas, 2011).

IVADAS

Smurtas artimoje aplinkoje vis dar išlieka viena aktualiausių šių laikų visuomenės problema. O smurtas prieš moteris ypatingas skaudulys, su kuriuo susiduria įvairaus amžiaus, išsilavinimo ir socialinio statuso moterys. Smurtas prieš moteris daro įtaką ne tik tolimesnei visuomenės raidai (Michel ir kt. 2021), bet ir įtakoja moterų emocinės sveikatos būklę bei ateities santykių (tarp vyro ir moters) kūrimo sėkmę (Augustyn ir Willyard 2022). Eurostato (2024) duomenimis, apie trečdalis (31 proc.) visų Europos sąjungos moterų, kas sudaro maždaug 50 mln. moterų, bent kartą per savo gyvenimą patyrė fizinį ar seksualinį smurtą. Didžioji dalis šių moterų, patyrusių tokių formų smurtą, tai patyrė savo artimoje aplinkoje (apie 80 proc.). Smurto prieš moteris rizika Lietuvoje taip pat siekia aukštą lygį. Lietuvos statistikos (2022) duomenimis iš 10 asmenų patyrusių smurtą artimoje aplinkoje 8 buvo moterys. Svarbu tai, kad smurtą dauguma jų patiria iš savo partnerio, sugyventinio ar sutuoktinio.

Smurtas artimoje aplinkoje menkina moterų savivertę ir gebėjimą užmegzti sveikus tarpusavio santykius (Augustyn ir Willyard, 2022), o tai pasak Račkauskienės ir Zbarauskienės, (2023), bei Kėblytės ir Lesmanavičiūtės, (2019) lemia, kad jis dažnai pasireiškia būtent tokiose šeimose, kurios patiria socialinę riziką. Smurtinėje aplinkoje augusios ar gyvenančios moterys smurtą supranta kaip įprastą reiškinį ir tokį elgesį yra linkę normalizuoti. Tai rodo, kodėl moterys dažnai vengia kreiptis pagalbos. Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) papildė, kad moterys nelinkusios kreiptis pagalbos ir dėl baimės būti nesuprastoms ar pasmerktoms. Vengimas kreiptis pagalbos gali lemti nepataisomas pasekmes, nes smurtą patyrusios moterys, McManus ir kt. (2022) atliktų tyrimų duomenimis dažnu atveju išgyvena mintis apie savižudybę.

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 naujojoje redakcijoje (2022) nurodyta, kad smurtą patyrę asmenys turi teisę gauti pagalbą vadovaujantis bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiško, lygiateisiškumo, paslaugų pritaikomumo, prieinamumo ir individualizavimo, smurtą patiriančių ar patyrusių asmenų geriausių interesų užtikrinimo ir konfidencialumo principais.

Socialinių paslaugų kataloge (2024) nurodoma, kad smurtą patyrusioms moterims teikiamos socialinės priežiūros, intensyvios krizių įveikimo ir psichosocialinės pagalbos paslaugos. Veiksmingą šių paslaugų teikimą ir nedubliavimą užtikrina atnaujintas Atvejo vadybos tvarkos aprašas (2024). Apraše nurodyta, kad esant smurto grėsmei į atvejo vadybos procesą turi būti įtrauktas specializuotos kompleksinės pagalbos centro (SKPC) atstovas. Socialinių paslaugų priežiūros departamento (2024) duomenimis, SKPC teikiamą pagalbą 2024 metais teikė 25 centrai.

Temos aktualumas. Lietuvoje gausu tiek socialines paslaugas, tiek kompleksinę pagalbą teikiančių įstaigų. Taip pat veikia įvairios nevyriausybinės organizacijos, kurios smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims teikia emocinę, psichologinę ir teisinę pagalbą. Tačiau, kai kuriais atvejais vis dar nėra užtikrinama, kad paslaugos laiku pasiektų moteris. Vaigės (2022) teigimu, smurtas artimoje aplinkoje yra svarbi socialinė problema, į kurios sprendimą turėtų įsitraukti visa pagalbos sistema, tačiau Puidokienė ir kt. (2022) pabrėžia, kad dalis moterų nepasitiki šia sistema, o turimi įsitikinimai riboja sprendimą kreiptis pagalbos ir ją priimti.

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymas (2022) numato, kad apsaugos nuo smurto priemonė orderis padeda užtikrinti momentinį smurto pavojų patiriančių ar patyrusių asmenų saugumą. Vis dėlto Stumbrys ir Tamutienė (2024) atkreipia dėmesį, kad paskirtas orderis nesustabdo pačio smurto ir akcentuoja kompleksinės pagalbos, orientuotos į ilgalaikius pokyčius svarbą. Vaigės (2022) teigimu, teikiant pagalbą svarbu užtikrinti nuoseklų ir tęstinį ilgalaikės pagalbos procesą.

Temos ištirtumas. Smurto artimoje aplinkoje problema plačiai nagrinėjama užsienio ir Lietuvos tyrėjų darbuose. Michel ir kt. (2021) analizuoja smurto artimoje aplinkoje mąstą, jo priežastis bei poveikį aukoms. Šie autoriai pabrėžia smurto poveikį aukų fizinei ir psichinei sveikatai, bei įtaką visos visuomenės raidai. Augustyn ir Willyard (2022), bei McManus ir kt. (2022) priduria, kad smurtas artimoje aplinkoje yra kompleksinis reiškinyss ir patvirtina jog jis gali lemti ilgalaikės asmens ir visuomenės pasekmes.

Lietuvių autoriai, tokie kaip Kėblytė ir Lesmanavičiūtė, (2019), bei Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) taip pat tyrinėja smurtą artimoje aplinkoje. Šie autoriai atkreipia dėmesį į Lietuvoje esančią pagalbos sistemą ir veiksnius, kurie lemia moterų sprendimą kreiptis pagalbos. Autoriai išskiria gėdos jausmą, pasitikėjimo specialistais trūkumą ir baimę būti pasmerktoms ar nesuprastoms. Lietuvos autorių tyrimuose taip pat nagrinėjamas smurto normalizavimas, kuris dažnu atveju pasireiškia socialinę riziką patiriančiose šeimose (Račkauskienė ir Zbarauskienė, 2023). Tai leidžia teigti, kad socialiniai veiksniai susiję su smurto reiškiniu daro įtaką moterų apsisprendimui dėl pagalbos kreipimosi.

Puidokienė ir kt. (2022) analizuoja socialinių paslaugų, o Stumbrys ir Tamutienė (2024) apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio poveikį. Nors Puidokienė ir kt. (2022) teigia, kad viena efektyviausių priemonių yra specializuota kompleksinė pagalba, tačiau taip pat pritaria, kad moterų pasitikėjimas šia sistema dėl socialinių ir psichologinių barjerų išlieka menkas. Stumbrys ir Tamutienė (2024) taip pat pažymi, kad orderis neužtikrina ilgalaikio saugumo. Tai rodo, kad pagalbos priemonių efektyvumas ir prieinamumas išlieka aktuali mokslinių tyrimų tema.

Temos naujumas. Lietuvos ir užsienio tyrėjai yra atlikę daug tyrimų, kurie nagrinėja smurto artimoje aplinkoje priežastis, jo poveikį bei pagalbos formas. Vis dėlto trūksta tyrimų, kuriais būtų siekiama atskleisti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis naudojantis pagalbos sistema ir gaunant socialines paslaugas. Kėblytės ir Lesmanavičiūtės, (2019); Maričevaitės ir Povilaitienės (2023) atliktų tyrimų metu didžiausias dėmesys buvo skiriamas smurto artimoje aplinkoje reiškiniui ir jo problematikai. Tačiau stokojama dėmesio socialinių paslaugų prieinamumui ir gavėjų patirtims.

Šio tyrimo naujumas pasireiškia tuo, kad tyrimo metu išanalizuoti veiksniai, ribojantys moterų sprendimą kreiptis pagalbos ir ją priimti. Atskleistos moterų patirtys, patekus į socialinių paslaugų sistemą ir gaunant socialines paslaugas. Šiuo tyrimu taip pat atskleistas jų santykis su socialiniu darbuotoju. Šis tyrimas išryškina moterų požiūrį į socialinių paslaugų sistemą ir išskiria socialinių paslaugų sistemos tobulinimo aspektus. Gauti empirinio tyrimo rezultatai prisideda prie platesnio moterų patirčių gaunant socialines paslaugas atskleidimo.

Mokslinė problema. Kaip rodo tyrimai, moksliniuose tyrimuose dažniausiai analizuojamos smurto artimoje aplinkoje priežastys, poveikis ir pagalbos formos. Plačiai nagrinėjama ir pati socialinių paslaugų sistema. Tačiau Lietuvoje trūksta duomenų apie moterų patirtis gaunant socialines paslaugas. O tai įtakoja, kad trūksta patvirtinimo, kaip realiai pagalbos sistema atliepia smurto aukų poreikius. Šio tyrimo naujumas siejamas su socialinių paslaugų gavimo patirtimis iš pačių moterų perspektyvos.

Probleminiai klausimai – Kokie veiksniai riboja moterų sprendimą kreiptis pagalbos ir ją priimti? Kokios yra smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtys gaunant socialines paslaugas ir bendraujant su pagalbą teikiančiais specialistais?

Tyrimo objektas – smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtys gaunant socialines paslaugas.

Tyrimo tikslas - atskleisti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis gaunant socialines paslaugas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti smurto artimoje aplinkoje prieš moteris sampratą, priežastis bei pasekmes.
2. Išnagrinėti socialines paslaugas ir pagalbos formas, teikiamas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims.
3. Išanalizuoti socialinio darbuotojo pagalbos ir socialinių paslaugų reikšmę smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pagalbos procese.
4. Išanalizuoti veiksnius, ribojančius moterų sprendimą kreiptis pagalbos, išskiriant socialinių paslaugų sistemos tobulinimo aspektus.

Tyrimo metodai – darbe taikoma mokslinės literatūros analizė, skirta smurto prieš moteris sampratai, priežastims bei socialinių paslaugų sistemai ir pagalbos formoms nagrinėti. Empiriniam tyrimui pasirinktas kokybinis tyrimas. Taikant pusiau struktūruoto interviu metodą, siekiama atskleisti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis gaunant socialines paslaugas. Surinkti duomenys analizuoti taikant kokybinio turinio analizės metodą, išskirtos pagrindinės tyrimo kategorijos ir subkategorijos. Šio darbo teksto kalbai ir stiliui koreguoti, šaltinių vertimui iš užsienio kalbų, tinkamesnių formuluočių ir sinonimų parinkimui naudotas GDI įrankis Open AI ChatGPT.

1. SMURTO PRIEŠ MOTERIS ASPEKTAI

1.1. Smurto prieš moteris samprata

Čičić (2021) teigimu, smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia skirtingose visuomenėse, nepaisant jų kultūrinio ar geografinio konteksto. Naciri (2018) pabrėžia, kad jo paplitimas stebimas visame pasaulyje. Kėblytė ir Lesmanavičiūtė (2019) akcentuoja, kad didelė dalis moterų, gyvenančių šeimose ir vedančių bendrą ūkį su savo partneriu, sugyventiniu ar sutuoktiniu patiria įvairių formų smurtą. Kėblytė, Lesmanavičiūtė (2019) ir Černevičiūtė (2020) taip pat išskiria, kad dažniausiai prieš moteris naudojamas fizinis, psichologinis ir seksualinis smurtas. Tai rodo, kad šios smurto formos dažniausiai pasireiškia artimoje aplinkoje.

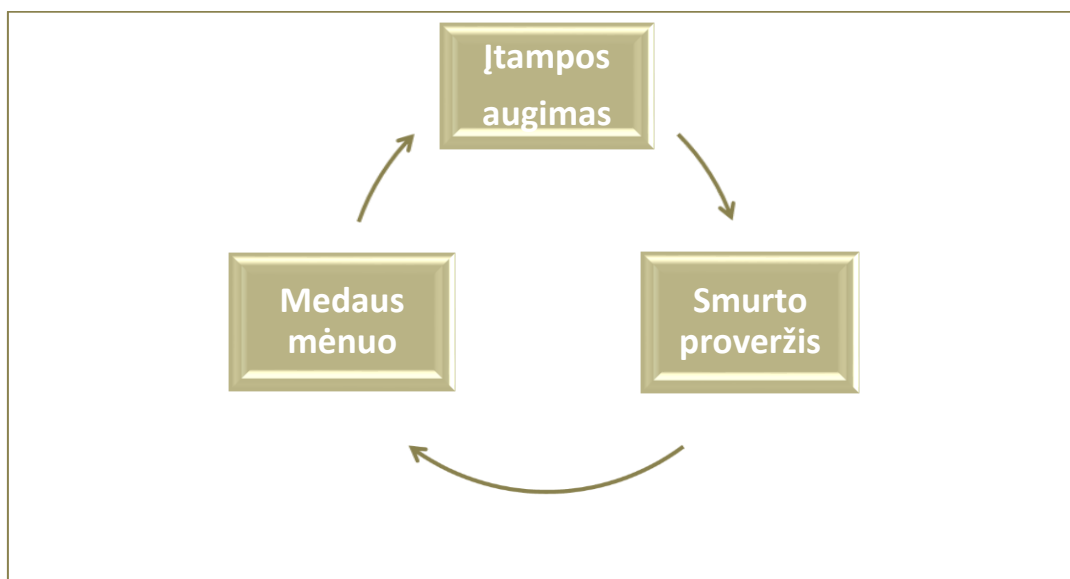
Europos taryba (2011) smurtą prieš moteris įvardija kaip visus smurtinius veiksmus dėl lyties, kurie sukelia psichologinę, fizinę, seksualinę ar ekonominę žalą. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme (2022) nurodyta, kad tyčinis smurtas sukelia fizinę, materialinę ar nematerialinę žalą. Europos taryba (2011), Stambulo konvencijoje taip pat pabrėžia, kad prie smurtinių veiksmų, be to, priskiriami ir grasinimai panaudoti smurtą, prievartą ar laisvės apribojimą. Pasaulinė sveikatos organizacija (2021), smurtą prieš moteris apibrėžia kaip globalią epidemiją. Toks smurto apibūdinimas nurodo jo paplitimą ir sisteminį pobūdį. Galima teigti, kad smurtas prieš moteris nėra atsitiktinis ar tik tam tikros visuomenės problema. Tai plataus masto problema, kurią būtina spręsti kompleksiskai nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu.

Vis dėlto visuomenėje vis dar gaji nuomonė, kad dėl patiriamo smurto yra kalta pati moteris (Siudikienė ir Stundžė, 2021). Autorės pabrėžia, kad tokią nuomonę įtakoja ilgą laiką Lietuvoje ir visame pasaulyje vyravę patriarchaliniai santykiai tarp vyro ir moters. Tai rodo, kad visuomenėje susiformavęs klaidingas požiūris į lyčių vaidmenis lemia smurto prieš moteris pasirinkimą kaip savaime suprantamą reiškinį.

Klasinskaitė ir Čiuladienė (2020) nurodo, kad patyrus bet kokios formos smurtą, asmenys linkę kaltinti save, abejoti savimi ir net nekęsti savęs, o tai įtakoja ir padidintą jautrumą. Tai leidžia suprasti, kodėl smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys vengia kreiptis pagalbos. Pasak Vasiliauskienės ir kt. (2017), smurtinės patirtys gali būti itin neigiamos. Autoriai akcentuoja, kad stiprios fizinės, emocinės ir psichologinės traumos daro įtaką psichosomatiniams sutrikimams, socialinei izoliacijai ir įvairaus pobūdžio priklausomybėms. Patirtos traumos sukelia intymaus gyvenimo problemas, depresiją ar net savižudybę. McManus ir kt. (2022) taip pat nurodo, kad patyrus intymaus partnerio smurtą, suicidinis elgesys aukai pasireiškia 2 kartus dažniau, o mintys apie savižudybę net 3 kartus. Remiantis tuo galima teigti, kad smurto sukelta žala daro ilgalaikį poveikį moters emocinės būklės pokyčiams ir gyvenimo kokybei.

Smurtautojai artimoje aplinkoje apibūdinami kaip agresyvūs ir valdingi, pasižymintys žema saviverte ir savikontrolės problemomis (Klasinskaitė ir Čiuladienė). Autorės akcentuoja, kad tokie asmenys stokoja empatijos ir yra itin pavydūs. Šie bruožai leidžia teigti, kad smurtinis elgesys nėra atsitiktinis, o susijęs su siekiu kontroliuoti partnerę bei išlaikyti galios poziciją santykiuose. Panašias įžvalgas pateikia ir kiti autoriai, kurie pabrėžia smurtinio elgesio pasikartojimą ir stiprėjimą. Vasiliausienė ir kt. (2017) pritaria, kad smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris linkęs dažnėti, o Michailovič (2018), pažymi smurto rizikos didėjimą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad laiku nenutraukus smurto jis linkęs stiprėti.

Chomentauskas ir kt. (2017), išskiria smurtinio elgesio ciklišumą ir pabrėžia, kad po tokio elgesio smurtautojas linkęs rūpintis auka ir rodyti jai dėmesį. Toks elgesio pokyčių modelis, kuomet smurtą keičia rūpestis ir atvirkščiai, lemia moterų emocinį prisirišimą prie smurtautojo ir apsunkina išėjimą iš tokių santykių. Chomentauskas ir kt. (2017), Simonič ir Osewka, (2019), Lutgendorf, (2019) ir Vaigė, (2022) aprašo tokį elgesio modelį ir jį apibrėžia kaip „smurto ratas“. Tokia metafora Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (2022), iliustruoja nuolat pasikartojančio smurto artimoje aplinkoje pastovumą ir nuoseklumą.

1 pav. *Smurto ratas*

Šaltinis: Chomentauskas ir kt. (2017); Simonič, Osewka (2019); Lutgendorf (2019); Vaigė (2022).

Autoriai išskiria tris smurto rato etapus: įtampos augimo, smurto proveržio ir medaus mėnesio (Chomenstauskas ir kt., 2017; Vaigė, 2022). Pasak Simonič ir Osewka (2019), kiekvienas etapas yra linkęs skirtis savo trukme ir intensyvumu. Pirmasis įtampos augimo etapas išsiskiria manipuliacijos, žeminimo ir šiurkštaus elgesio bruožais. Lutgendorf (2019) šiame etape akcentuoja konfliktus, pavydą ir nepagrįstus kaltinimus. Chomenstauskas ir kt. (2019) nurodo, kad įtampos augimo etape moters linkę elgtis paklusniai. Pasak autorių, taip siekiamos išvengti galimo konflikto ir jo

pasekmių. Moteris dažnu atveju nujaučia, kad „smurto rato“ ciklas artėja prie smurto proveržio etapo. Tuo tarpu smurtautojas palaipsniui tampa vis agresyvesnis, o elgesys su moterimi grubesnis ir egoistiškesnis. Tai rodo, kad smurtas artimoje aplinkoje nėra atsitiktinis. Jis vyksta nuosekliai ir yra linkęs pereiti į stipresnes smurto formas.

Gostečnik ir kt. (2019) akcentuoja, kad ilgainiui įtampa perauga į tiesioginį smurtą, kuris laikomas smurto proveržio etapu. Autoriai pabrėžia, kad smurto auka nėra už tai atsakinga. Pasak Vasiliauskaitės ir Gefner (2020), šis etapas pasižymi įvairiomis fizinio smurto formomis, tokiomis kaip stumdymas ar smūgiai. O Majchrzak (2021) pažymi, kad dėl neriboto smurtautojo išradingumo, naudojant fizinį smurtą, sunku išskirti aiškias tokio elgesio formas. Tai leidžia teigti, kad smurtas, pasiekęs aukščiausią lygį, sukelia ne tik fizinę, bet ir emocinę žalą. Pasak Klasinskaitės ir Čiuladienės (2020) tai gali lemti moterų vengimą kreiptis pagalbos.

Chomentauskas ir kt. (2017) išskirdami „medaus mėnesio“ etapą, akcentuoja smurtautojo atsiprašymus ir pažadus keisti savo elgesį. Klasinskaitės ir Čiuladienės (2020) teigimu, šiame etape įtampa nuslūgsta, o smurtautojas demonstruoja gailestį dėl savo elgesio. Vis dėlto Dimock (2024) įžvelgia, kad tokiu elgesiu siekiama perkelti atsakomybę aukai. Smurtą patyrusi moteris gali turėti klaidingą iliuziją, kad smurtinė patirtis nebus pasikartos, o smurtautojas pasikeis. Tai leidžia teigti, kad viltis, jog tai nebus pasikartos, apsunkina moters sprendimą nutraukti smurtinius santykius.

Vasiliauskienės ir kt. (2017) teigimu, svarbu pabrėžti, kad moterys, nesulaukusios artimos aplinkos palaikymo, rizikuoja patekti į nuolatinį smurto ratą. O tai, autorių manymu, gali lemti vis dažnesnius smurto protrūkius. Čičić (2021) taip pat akcentuoja smurto dažnumą ir intensyvėjimą, kuriuos lemia neigiamų pasekmių nebuvimas smurtautojo atžvilgiu. Remiantis tuo, galima teigti, kad pagalbos trūkumas įtakoja smurtinio elgesio pasikartojimą ateityje. Bakaitytė (2019) nurodo, kad būtent sprendimas užbaigti smurtinius santykius yra esminis momentas, siekiant nutraukti smurto pasikartojimą. Tačiau taip pat pažymi, kad šį sprendimą, dažnu atveju, sunku priimti dėl emocinių ryšių su smurtautoju ir smurto rato veikimo principų.

Apibendrinant galima teigti, kad visuomenė dėl patiriamo smurto yra linkusi kaltinti moteris. Jų kaltinti nevengia ir patys smurtautojai, kurie neretai dėl tokio savo elgesio demonstruoja apsimestinį gailestį. Smurtiniams santykiams būdingi pasikartojimai: didėjančią įtampą keičia smurto proveržis, o po jo seka atsiprašymai ir rūpestis smurto auka. Moterys tikisi, kad tai nebus pasikartos, tačiau po kurio laiko įtampa vėl kyla ir pasireiškia smurto proveržis. Palaikymo trūkumas iš artimos aplinkos ir nepagrįsti jų kaltinimai gali lemti klaidingą moterų požiūrį tiek į pačią save, tiek į smurtinius santykius. O tai prisideda prie jų vengimo nutraukti tokius santykius ir kreiptis pagalbos.

1.2. Smurto artimoje aplinkoje priežastys ir formos

1.2.1. Smurto artimoje aplinkoje prieš moteris priežastys

Mokslinėje literatūroje smurtinis elgesys apibrėžiamas kaip kompleksinis ir daugialypis reiškinys, kurį įtakoja įvairūs veiksniai. Siekiant suprasti smurto artimoje aplinkoje prieš moteris priežastis, svarbu suprasti šio reiškinio kilmę bei kurti veiksmingas prevencines pagalbos priemones. Vintrová (2018) atkreipia dėmesį, kad tokio elgesio priežastys yra daugialypės ir apima tiek individualius, tiek socialinius veiksnius, tokius kaip priklausomybės, patiriamas stresas, psichologinės problemos ar iš vaikystės perimti tėvų elgesio modeliai. Smurto priežastys, pasak Burelomov ir kt. (2018), siejamos su lyčių nelygybe ir seksizmu, o Malažinskienė ir Mažeikienė (2021) išskiria artimos aplinkos ir perimtų konfliktų sprendimo būdų reikšmę. Patriarchaliniai santykiai taip pat įtakoja smurto prieš moteris riziką (Siudikienė ir Stundžė, 2021). Tai rodo, kad smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris kyla dėl kompleksinių priežasčių sąveikos.

Kaip vieną svarbiausių smurto prieš moteris priežasčių autoriai išskiria alkoholio vartojimą šeimose. Malinowski ir Kempnińska (2020) teigimu, šeimose, kuriose vyrai piktnaudžiauja alkoholiu, smurto prieš moteris rizika padidėja net tris kartus, nei tose šeimose, kuriose alkoholio vartojimo problemos nėra. Būtent alkoholio vartojimas įtakoja nepakankamą savikontrolę, polinkį į impulsyvų elgesį ir agresiją, o tai tiesiogiai įtakoja smurto pasireiškimą. Stumbrys ir Tamutienė (2024), taip pat akcentuoja šios problemos reikšmingumą Lietuvoje. Vis dėlto dalis autorių pažymi, kad pats alkoholio vartojimas nėra tiesioginė smurto prieš moteris priežastis, jų teigimu, jis tik sustiprina jau esamas problemas (Malažinskienė ir Mažeikienė, 2021). Tai leidžia daryti prielaidą, kad alkoholis savaime nesukelia smurto, tačiau didina smurtinio elgesio riziką.

Kaip dar viena smurto prieš moteris priežastis išskiriamas nedarbas. Oficialios statistikos portalo (2023) duomenimis, Lietuvoje 2022 m. buvo apie 89,3 tūkst. bedarbių. Tai rodo, kad šalies mastu ši socialinė problema išlieka itin aktuali. Bhalotra ir kt. (2025), nurodo, kad stabilų pajamų trūkumas ar darbo praradimas didina įtampą šeimoje ir apsunkina gebėjimą konstruktyviai spręsti kylančius konfliktus. Autorės teigimu, tai skatina smurto artimoje aplinkoje rizikos didėjimą. COVID-19 pandemijos metu, kuomet buvo apribota galimybė dirbti, išryškėjo panašios tendencijos. Zhang (2020) akcentuoja, kad šeimos, dėl buvusio karantino apribojimų patyrė socialinę izoliaciją ir įtampą, o tai sudarė tinkamas sąlygas smurto artimoje aplinkoje atsiradimui.

Didėjantį smurtą artimoje aplinkoje patvirtina ir statistiniai duomenys. Lietuvos policijos (2026) duomenimis, 2023 m. policijoje buvo užregistruoti 54 102 tūkst. pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje, o 2025 m. – 55837 tūkst. Toks pranešimų skaičius rodo, kad smurto mastas šalyje kiekvienais metais nuosekliai auga. Tai leidžia teigti, kad socialiniai ir ekonominiai veiksniai lemia smurtą artimoje aplinkoje ir jo didėjimo riziką.

Apibendrinant galima teigti, kad smurto prieš moteris priežastys yra labai įvairios. Jos siejamos su lyčių nelygybe, patriarchaliniais santykiais, iš šeimos perimtu santykių modeliu, nedarbu ir alkoholio vartojimo problema. Šios priežastys, yra tarpusavyje susijusios ir tiesiogiai viena kitą įtakojančios. Tai rodo, kad smurto artimoje aplinkoje priežastys yra labai kompleksiškos. O prevencija, skirta mažinti smurto reiškinių, turi apimti ne tik pagalbą smurto aukoms, bet ir smurto priežasčių mažinimą.

1.2.2. Nepalankios vaikystės patirtys kaip smurto artimoje aplinkoje rizikos veiksnys

Nelsons ir kt. (2020), nepalankios vaikystės patirtis sieja su įvairiomis elgesio ir emocijų problemomis, išskirdami agresyvų ir smurtinį elgesį bei gebėjimą kurti sveikus santykius. Jain ir kt. (2018), šioms patirtims priskiria traumines patirtis ir jų pasekmes, patirtas iki pilnametystės, o Felliti ir kt. (2019), pabrėžia pagrindines jų formas, tokias kaip vaiko nepriežiūra ir problemos šeimose. Klokmanienė ir kt. (2024) akcentuoja, kad smurtas šeimose daro reikšmingą įtaką vaikų raidai ir pabrėžia, kad smurtinėje aplinkoje augantys vaikai perima klaidingą šeimos modelį ir suvokimą apie sveikus santykius. Tai leidžia daryti prielaidą, kad smurtinis elgesys neretai yra išmokstamas ir perduodamas iš kartos į kartą.

Chomentauskas ir kt. (2017) nurodo, kad vaikas, augdamas smurtinėje aplinkoje, tokį šeimos modelį ir tarpusavio santykius supranta kaip įprastus ir normalius. Vintrová (2018) taip pat pabrėžia, kad asmenys, vaikystėje augę smurtinėje aplinkoje, yra labiau linkę emocinę įtampą malšinti patys naudodami smurtą. Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) (2021) duomenys rodo, kad berniukai, kurie augo matydami kaip smurtaujama prieš jų mamas, užaugę yra linkę patys naudoti smurtą prieš savo partneres, o mergaitės, augusios smurtinėje aplinkoje, linkusios dažniau tapti smurto aukomis. Tai rodo, kad smurtinėje aplinkoje augę vaikai, užaugę dažniau tampa tiek smurto aukomis, tiek pačiais smurtautojais, o tai didina smurtinių santykių riziką ateityje.

Hughes ir kt. (2017) teigia, kad patirta prievarta ar nepriežiūra daro tiesioginę, o aplinka, kurioje vaikas auga – netiesioginę žalą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad gyvenimas smurtinėje aplinkoje, net ir nesant akivaizdaus smurto prieš vaiką, gali lemti ilgalaikes neigiamas pasekmes ateityje. Vis dėlto Bartalomé-Valenzuela ir kt. (2024) atkreipia dėmesį, kad skirtingas psichologines pasekmes lemia ne tik smurtiniai santykiai šeimoje, bet ir tėvų skyrybos ar emocinis atstūmimas. Tai rodo, kad nepalankios vaikystės patirtys yra kompleksinis reiškiny, kurį įtakoja įvairūs veiksniai. Tokios patirtys daro reikšmingą įtaką smurto aukoms suaugus, jos lemia sunkumus kuriant santykius, atpažįstant smurtą ir priimant sprendimą kreiptis pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, kad asmens emocinė ir socialinė raida formuojasi nuo pirmųjų gyvenimo dienų. Aplinka, kurioje auga vaikas reikšmingai įtakoja jo ateitį, o vaikystėje įgytos patirtys

formuoja savivertę, požiūrį į kitus ir tarpusavio santykius. Vaikui augant tokioje šeimoje, kurioje vyrauja įvairių formų smurtas, formuojasi klaidingas suvokimas apie šeimą ir sveikus santykius. Tokios patirtys lemia konfliktų sprendimo būdų pasirinkimą suaugus, kuris neretai būna smurtinio pobūdžio. Suaugus nepalankios vaikystės patirtys lemia gebėjimą pasitikėti aplinkiniais ir priimti pagalbą, todėl socialinių paslaugų vaidmuo yra labai svarbus. Laiku nustatčius galimas rizikas ir taikant prevencines priemones, galima daryti reikšmingą įtaką smurtinių santykių perdavimui iš kartos į kartą.

1.2.3. Smurto formos

Artimoje aplinkoje dažniausiai išskiriamos psichologinio, fizinio ir seksualinio smurto formos (Bakaitytė, 2019). Račkauskienė ir Zbarauskienė (2023) prie jau minėtų smurto formų priskiria ekonominį smurtą, o Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) akcentuoja emocinį smurtą ir persekiojimą. Platesnė smurto samprata įtvirtinta ir teisės aktuose: Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme (2022) ir Stambulo konvencijoje (2011) išskiriamos fizinio, psichologinio, seksualinio ir ekonominio poveikio formos. Tai leidžia teigti, kad smurto samprata nėra vienoda, o skirtingi autoriai ir teisės aktai apibrėžia ją skirtingai ir įskiria įvairias smurto formas. Tai ypač svarbu analizuojant smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis, nes nuo smurto formų atpažinimo priklauso pagalbos poreikis ir socialinių paslaugų prieinamumas.

Fizinis smurtas. Skirtingi autoriai šią smurto formą apibrėžia nevienodai. Palichleb (2023), fizinį smurtą apibūdina kaip fizinės jėgos panaudojimą prieš kitą asmenį, Majchrzak (2021) nurodo, kad fizinis smurtas nebūtinai turi sukelti matomus sužalojimus, tačiau gali pasižymėti nuolat pasikartojančiu fiziniu skausmo sukėlimu ir daryti neigiamą poveikį aukos sveikatai. Čičić (2021) pažymi, kad fizinis smurtas gali sukelti ne tik ūmius sužalojimus, bet ir įtakoti ilgalaikes sveikatos problemas, lėtinių ligų ar reprodukcinės sveikatos pablogėjimą. Fizinis smurtas artimoje aplinkoje yra aiškiai reglamentuojamas ir teisiniu aspektu. Lietuvos Respublikos (2025) baudžiamojo kodekso 140 straipsnyje numatyta atsakomybė už fizinio skausmo sukėlimą artimam asmeniui. Tai rodo, kad ši smurto forma yra kompleksinė ir aktuali visuomenės problema, apimanti socialinius ir teisinius aspektus.

Psichologinis smurtas. Butkutė (2021) nurodo, kad visos elgesio formos, tokios kaip nuolatinė kritika, įžeidinėjimai ir riksmas, kuriomis siekiama paveikti moters emocinę būklę, laikomos psichologiniu smurtu. Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) akcentuoja, kad šiai smurto formai būdingas bauginimas ir grasinimai, kurie sukelia nuolatinę įtampą ir baimę. Kaip teigia Romańczuk-Gracka (2021), tokia smurto forma mažina moters savivertę ir skatina bejėgiškumo jausmą. Tai rodo, kad psichologinis smurtas artimoje aplinkoje daro ilgalaikį poveikį moters emocinei būklei. Igrački

ir Brašovan Delić (2022) teigimu, jis prilyginamas fiziniam smurtui, o kai kuriais atvejais laikomas ir sunkesne smurto forma, nes jo pasekmės yra mažiau pastebimos, tačiau ilgalaikės.

Ekonominis smurtas. Acus ir Kraniauskas (2022) nurodo, kad ekonominis smurtas išryškėja tada, kai smurtautojas riboja aukos finansinę laisvę, kontroliuoja šeimos biudžetą ar atsisako materialiai prisidėti prie šeimos poreikių tenkinimo. Taip siekdamas sukurti materialinę moters priklausomybę nuo smurtautojo. Pasak Maričevaitės ir Povilaitienės (2023), dėl sunkiai pastebimų fizinių ir emocinių požymių, aplinkiniams sunkiau pastebėti šią smurto formą. Tokio pobūdžio smurtas įtakoja moters galimybę savarankiškai priimti sprendimus ir siekti pokyčių. Europos parlamento ir Tarybos (2024) direktyvoje, ekonominis smurtas nurodomas kaip nusikalstama ekonominė kontrolė, kuomet aukai ribojamos galimybės laisvai disponuoti savo finansiniais ištekliais. Tai rodo, kad ekonominis smurtas yra socialinė ir teisinė problema, daranti įtaką moters savarankiškumui.

Seksualinis smurtas. McManus ir kt. (2022), seksualinio smurto formą apibūdina kaip nepageidaujamą ar prievartinį seksualinį kontaktą, kuriam būdingas spaudimas, grasinimai ir šantažas. Autoriai pabrėžia, kad naudojant šią smurto formą siekiama priversti moterį lytiškai santykiuoti prieš jos valią. Matulevičiūtė ir Grinkevič (2024) pažymi, kad ribojant aukos seksualinio apsisprendimo laisvę pažeidžiamos moters teisės. Pasak Osisanwo ir Ojo (2022), seksualinį smurtą patyrusios moterys jaučia gėdą ir smurtautojo baimę, todėl nėra linkusios pranešti apie patirtą prievartą ir kreiptis pagalbos. Tai leidžia daryti prielaidą, kad seksualinis smurtas dažnai lieka nutylėtas, todėl aplinkiniams jį taip pat sunku atpažinti. Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) akcentuoja, kad dažniausiai seksualinis smurtas pasireiškia kartu su psichologiniu, fiziniu ar ekonominiu smurtu. Tai rodo, kad smurtas artimoje aplinkoje yra kompleksinis reiškinys, nes vienu metu vyrauja skirtingos smurto formos. Artimoje aplinkoje vyraujant smurto formų įvairovei, aplinkiniams sunkiau atpažinti esantį smurtą. Tai įtakoja sunkesnę moterų apsisprendimą kreiptis pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, kad smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai pasireiškia psichologine, fizine, ekonomine ar seksualine forma. Moterys neretai smurtą patiria įvairiomis jo formomis vienu metu. Smurtas artimoje aplinkoje mažina moterų savivertę, kelia joms baimės ir gėdos jausmus, bei daro ilgalaikį neigiamą poveikį emocinei ir fizinei sveikatai. Šios patirtys įtakoja moters savarankiškumą ir sprendimo priėmimą tiek dėl smurtinių santykių nutraukimo, tiek dėl kreipimosi pagalbos. Smurtas artimoje aplinkoje reikalauja kompleksinio požiūrio, o tai ypač aktualu nagrinėjant moterų patirtis gaunant socialines paslaugas, nes skirtingos smurto formos lemia skirtingus pagalbos poreikius ir paslaugų prieinamumo iššūkius.

1.3. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pagalbos poreikiai

Popp ir kt. (2019) teigimu, smurtas artimoje aplinkoje daro reikšmingą neigiamą poveikį moterų fiziniam, psichologiniam ir socialiniam funkcionavimui. Joleby ir kt. (2020) pažymi, kad smurtinė patirtis įtakoja saugumo jausmą, pasitikėjimą kitais ir emocinę gerovę. Tai rodo, kad moterų pagalbos poreikiai yra kompleksiniai, todėl saugumo užtikrinimas ir emocinis palaikymas iš aplinkos tampa labai reikšmingu. Kompleksinių poreikių visuma atskleidžia, kad pagalba smurtą patyrusioms moterims turi būti tęstinė ir orientuota į ilgalaikį pokytį. Tokiais atvejais labai svarbu laiku užtikrinti koordinuotos pagalbos telkimą ir socialinių paslaugų prieinamumą.

Smurtą patyrusios moterys dažnu atveju susiduria su artimos aplinkos abejingumu ir paramos trūkumu. Empatijos stoka ir aplinkoje normalizuojamas smurtas lemia, kad specialistų teikiama pagalba tampa pagrindiniu moterų paramos šaltiniu. Europos taryba (2011) Stambulo konvencijoje apibrėžia valstybių pareigą užtikrinti asmenų, nukentėjusių nuo smurto, poreikių vertinimą ir saugumo užtikrinimą. Tai leidžia teigti, kad kiekvienu smurto atveju, moterų pagalbos poreikiai turi būti vertinami individualiai, atsižvelgiant į konkrečią jų situaciją.

Vienas pagrindinių smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų poreikių yra saugios aplinkos užtikrinimas. Cersosimo (2019) pažymi stabilumo ir fizinio saugumo būtinybę, o Halicka ir kt. (2018) akcentuoja, kad šeimos būstas dažnu atveju priklauso būtent smurtaujančiam vyrui. Kaip teigia Matulevičiūtė ir Grinkevič (2024), smurtiniuose santykiuose dažnai pasireiškia aukos finansinis priklausomumas nuo smurtautojo, o neturėdamos finansinio stabilumo moterys renkasi ir toliau likti su smurtautoju (Puidokienė ir kt. 2022). Tai leidžia daryti prielaidą, kad moterys, neturėdamos savo būsto ar finansinės galimybės išeiti iš smurtautojo namų, yra priverstos ir toliau tęsti smurtinius santykius.

Socialinių paslaugų katalogas (2024) numato, kad nuo smurto nukentėję asmenys turi teisę gauti laikino apgyvendinimo paslaugą. Tokią paslaugą teikia socialinių paslaugų įstaigos, krizių centrai ir laikino apgyvendinimo namai. Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) nustatė, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys išreiškė poreikį gyventi saugioje aplinkoje. Tai rodo, kad laikino apgyvendinimo paslauga ir saugios gyvenamosios vietos užtikrinimas gali padėti moteriai atsitraukti nuo smurtautojo ir priimti pagalbą.

Dar vienas labai svarbus smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų poreikis yra emocinė parama. Emocinis palaikymas reikšmingai įtakoja psichologinės būklės stabilumą ir sveikimo procesą po smurto. Yorulmaz ir Boyacıoğlu (2020) nurodo, kad moterų psichologinei sveikatai ypač svarbi šeimos teikiama emocinė parama, o Halicka ir kt (2018) ir Puidokienė ir kt. (2022) pabrėžia, kad kitų asmenų palaikymas ir empatija padeda moterims atsigauti po patirto smurto. Vis dėlto Puidokienė ir kt. (2022) atskleidžia, kad moterys vietoj aplinkos ir artimųjų paramos dažnu atveju

sulaukia kaltinimų ir kritikos dėl netinkamo partnerio pasirinkimo. Tai rodo, kad socialinė aplinka gali įtakoti moterų polinkį dėl smurto kaltinti save ir jų požiūrį į smurtinius santykius.

Dėl paramos tinklo stokos artimoje aplinkoje, svarbų vaidmenį pagalbos procese atlieka socialinių paslaugų sistema. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2026) nurodo, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais, šeimoms teikiamos socialinės priežiūros ir prevencinės paslaugos, bei intensyvi krizių įveikimo ir psichosocialinė pagalba. Maričevaitės ir Povilaitienės (2023) atskleidė, kad kriziniu laikotarpiu, moterys jaučia palaikymo poreikį, o kai šalia yra asmuo, socialinis darbuotojas, kuris ją supranta ir motyvuoja, moteris atgauna pasitikėjimą savimi. Tai rodo, kad palaikymas yra tam tikra pagalbos forma, kuri reikšmingai prisideda prie moters savivertės atkūrimo ir savijautos gerinimo. Palaikymo buvimas suteikia moterims galimybę savarankiškai priimti sprendimus, susijusius su smurtinių santykių nutraukimu ir pagalbos paieška.

Pagalbos sistemoje svarbią vietą užima skubios apsaugos ir specializuotos pagalbos priemonės. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme (2022) numatyta prevencinė apsaugos nuo smurto priemonė orderis, kuriuo siekiama atitraukti smurtautoją iš aplinkos. Orderio galiojimo metu, 15 dienų, smurtautojas negali artintis prie aukos, o moteris šiuo laikotarpiu turi galimybę apsvarstyti esamą situaciją ir priimti reikiamus sprendimus. Įstatyme (2022) numatyta, kad, gavusi pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje, policija apie tai informuoja savivaldybėje veikiančią specializuotos kompleksinės pagalbos centrą. SKPC konsultantas, susisiekęs su smurtą ar smurto pavojų patyrusiu asmeniu, suteikia emocinę paramą ir informuoja apie SKPC teikiamą pagalbą.

Specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje tvarkos aprašė (2023) nurodyta, kad smurtą patyrusios moterys turi teisę gauti antrinio lygio psichologinę ir teisinę pagalbą. Vasiliausienė ir kt. (2017) pabrėžia, kad teikiant specializuotą psichologinę pagalbą gyvo kontakto būdu, sudaromos sąlygos nuosekliam pagalbos procesui. SKPC konsultantas tiek nuotoliu, tiek gyvo kontakto būdu konsultuoja moterį aktualiais klausimais, tarpininkauja dėl antrinės pagalbos suteikimo ir esant poreikiui suteikia reikiamus kitų, pagalbą teikiančių, institucijų kontaktus. Tai rodo, kad SKPC neapsiriboja nuotoliniu susisiekimu su smurtą patyrusia moterimi, bet pagalbą teikia ir gyvo kontakto būdu, taip siekiant stiprinti smurtą patyrusių moterų saugumą ir emocinės būklės stabilumą.

Jei dėl patirto smurto moterys nesikreipia į policiją, jos gali pačios savarankiškai kreiptis į specializuotos kompleksinės pagalbos centrus. Be to, esant poreikiui išlikti anonimiškai, jos gali kreiptis ir į Lietuvoje visą parą veikiančias paramos linijas, tokias kaip „Pagalbos moterims linija“ ir „Vilties linija“, kur joms bus suteikta emocinė parama ir palaikymas.

Teisinės pagalbos gavimas taip pat yra vienas iš svarbių smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų poreikių. Puidokienė ir kt. (2022) pabrėžia, kad smurtą patyrusios moterys išreiškia poreikį gauti ne tik pirminio, bet ir antrinio lygio teisinę pagalbą. Lietuvos Respublikos valstybės

garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas (2020) užtikrina, kad antrinę teisinę pagalbą gautų asmenys patyrę smurtą, nepaisant jų gaunamų pajamų. Vasiliauskienė ir kt. (2017) išskiria, kad esant poreikiui individuali specializuota teisininko pagalba gali būti teikiama ir vėlesniame bendravimo su smurtą patyrusia moterimi etape. Tai leidžia teigti, kad teisinė pagalba yra svarbi užtikrinant moters teises ir mažinant jos pažeidžiamumą situacijose, kuriose trūksta informacijos, finansinių išteklių ar pasitikėjimo veikti savarankiškai.

Apibendrinant galima teigti, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims svarbus saugumo jausmas, emocinis aplinkos ir artimųjų palaikymas. Dėl kompleksinių moterų pagalbos poreikių, svarbu užtikrinti koordinuotą ir laiku teikiamą pagalbą. Stambulo konvencijoje ir Lietuvos teisės aktuose įtvirtintos pagalbos priemonės sudaro prielaidas užtikrinti smurto artimoje aplinkoje aukų apsaugą, tačiau jų nauda išryškėja tuomet, kai paslaugos yra teikiamos laiku ir sprendžia individualią moters situaciją. Galima teigti, kad efektyvi pagalba svarbi ne tik momentinio moterų saugumo užtikrinimui, ką suteikia apsaugos nuo smurto orderis, bet ir jų savarankiškumui, socialiniam funkcionavimui ir gyvenimo kokybei atkurti. Tokia pagalba yra reikšminga ir tuo, kad ji padeda moterims įveikti patirtą smurtą ir kurti saugesnį ir stabilesnį gyvenimą ateityje.

2. PAGALBA SMURTĄ PATYRUSIOMS MOTERIMS

2.1. Specializuota kompleksinė pagalba ir pagalbos linijos

Visuomenėje vis dar pastebimas požiūris, kad smurtas artimoje aplinkoje yra asmeninis šeimos reikalas, todėl ši problema ne visada atpažįstama kaip socialinės pagalbos sritis. Ilgą laiką toks požiūris lėmė, kad pagalba, skirta smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims, buvo suprantama kaip momentinė institucinė pagalba, o ne nuoseklus ir ilgalaikis pagalbos procesas. Mokslinėje literatūroje apibrėžiami kompleksiniai smurtą patyrusių moterų poreikiai ir pagalbos būtinybė. Autoriai akcentuoja, kad smurto aukoms svarbus saugumas, ilgalaikė emocinė, psichologinė, socialinė ir teisinė pagalba. Lietuvoje veikiančios nevyriausybinių organizacijų, specializuotos kompleksinės pagalbos centrai ir socialinių paslaugų įstaigos skatina aktyviai spręsti smurto artimoje aplinkoje problemą. 2012 m. įsigaliojus Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui, pradėjo veikti pirmieji šalyje specializuotos kompleksinės pagalbos centrai, orientuoti į pagalbos teikimą nuo smurto nukentėjusiems asmenims.

Socialinių paslaugų priežiūros departamento (2024) duomenimis, Lietuvoje veikia 25 specializuotos kompleksinės pagalbos centrai. Šių centrų tikslas siekti nukentėjusiųjų nuo smurto saugumo užtikrinimo, bei teikti emocinę, psichologinę ir teisinę pagalbą. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymu (2022), darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su smurtą patyrusiais asmenimis, turi turėti aukštojo mokslo kvalifikaciją socialinių mokslų

sirtyje. Tai leidžia teigti, kad specializuotos kompleksinės pagalbos centrai yra svarbi pagalbos sistemos dalis, dirbanti konkrečiai su smurto atvejais bei padedanti moterims atkurti jų savivertę ir savarankiškumą priimant sprendimus dėl savo gyvenimo gerovės.

Nuo 2023 m. liepos 1 d. Lietuvoje įsigaliojo nauja prevencinė priemonė – apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis. Ši priemonė taikoma siekiant apsaugoti asmenis nuo galimo smurto ar smurto pavojaus. Matulevičiūtė ir Grinkevič (2024) pabrėžia, kad įvertinę rizikas, policijos pareigūnai orderį skiria 15 dienų laikotarpiui. Galima teigti, kad toks laikotarpis skirtas tiek smurtautojui tiek smurto aukai apgalvoti susidariusią situaciją ir priimti reikiamus sprendimus. Stumbrys ir Tamutienė (2024) akcentuoja, kad gavus pranešimus apie smurtą, apsaugos priemonė buvo paskirta daugiau nei 70 proc. visų atvejų. Tai rodo, kad ši priemonė taikoma daugeliu smurto atvejų. Vis dėlto Halickos ir kt. (2018) teigimu, orderio taikymas vertinamas nevienareikšmiškai. Michailovič (2020), Sabonienė ir Acus (2024) nurodo, kad laikinas smurtautojo atskyrimas smurto problemą sprendžia tik iš dalies ir neužtikrina smurto nepasikartojimo ateityje. Tai leidžia daryti prielaidą, kad orderis atlieka tik momentinę apsaugos funkciją, tačiau savaime neužtikrina moters ilgalaikio saugumo. Todėl svarbu teisinės apsaugos priemones derinti kartu su socialine ir psichologine pagalba, kurios padeda smurto problemą spręsti kompleksiskai.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakyme (2023) ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme (2022) numatyta, kad su smurtą ar smurto pavojų patyrusiu asmeniu SKPC konsultantas privalo susisiekti ne vėliau kaip kitą darbo dieną. Konsultanto vaidmuo, pasak Puidokienės ir kt. (2022) teikiant specializuotą kompleksinę pagalbą yra labai svarbus. Konsultantas teikia emocinę paramą ir informuoja apie antrinės pagalbos galimybes. Ankstyvas kontaktas su smurtą patyrusia moterimi. daro reikšmingą įtaką moterų sprendimui priimti pagalbą. Tai rodo, kad laiku pateikta informacija ir emocinis palaikymas gali padėti moterims susidūrus su nežinomybe ir paskatinti įsitraukti į pagalbos procesą.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakyme (2023) taip pat numatyta, kad specializuotos kompleksinės pagalbos centrai teikia antrinio lygio psichologinę ir teisinę pagalbą. Specializuotos kompleksinės pagalbos centro internetinėje svetainėje (Specializuotos pagalbos centras, be datos) nurodoma, kad psichologinė pagalbos metu įvertinama moters situacija ir galimi sprendimai, siekiant realių pokyčių. Veiksmingas psichologinės pagalbos teikimas, pasak Michailovič (2018) ir Puidokienės ir kt. (2022) reikalauja išsamaus moters situacijos vertinimo, o Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) akcentuoja, kad psichologinė ir teisinė pagalba prisideda prie moters savivertės atkūrimo ir lengvesnio krizės įveikimo. Tai rodo, kad psichologinė pagalba svarbi ne tik emociškai būklei stabilizuoti, bet ir tam, kad moteris gebėtų geriau suprasti savo situaciją ir galėtų priimti sprendimus dėl tolimesnių veiksmų.

Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas (2020) užtikrina teisę, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims gauti nemokamą antro lygio teisinę pagalbą. Įstatyme numatyta, kad pagalba teikiama nepriklausomai nuo asmens gaunamų pajamų. Bučiūno ir Jasevičienės (2022) teigimu, smurto aukos praktikoje yra informuojamas apie šią teisę. Tačiau Puidokienė ir kt. (2022) atkreipia dėmesį, kad moterys dažnai atsisako teisinių procedūrų dėl anksčiau turėtos neigiamos patirties, kuomet joms tekdavo padengti nemenkas teisinės išlaidas. Tai rodo, kad ankstesnė moterų patirtis daro reikšmingą įtaką sprendimui kreiptis pagalbos, o vien įstatymu numatyta teisė neužtikrina realios galimybės pasinaudoti pagalba.

Socha (2018) ir Europos Parlamento ir Taryba (2024) nurodo, kad pagalbos linijos yra taip pat svarbi priemonė teikiant emocinę paramą ir konsultacijas nuo smurto nukentėjusioms moterims. Pagalbos moterims linija Lietuvoje veikia daugiau nei du dešimtmečius, o joje dirba daugiau nei 300 savanorių, kurie kasmet priima apie 26 tūkst. skambučių (Pagalbos moterims linija, be datos). Pasak Vasiliauskiene ir kt. (2017), pagalbos linijos atliepia individualius smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų poreikius, o Juškienė ir Navickienė (2021) pabrėžia, kad pagalba telefonu gali būti teikiama įvairiomis formomis, tiek išklausant ir teikiant emocinį palaikymą, tiek būnant kartu tyloje.

Puidokienė ir kt. (2022) nustatė, kad moterims svarbiausia gauti tinkamą pagalbą konkrečiu momentu, nepriklausomai nuo to, kas ją teikia – savanoris ar specialistas. Tai leidžia teigti, kad pagalbos linija yra lengvai prieinama ir moteris pasirenka ją savarankiškai. Tai ypač svarbu tais atvejais, kai ji nėra pasiruošusi kreiptis pagalbos į pagalbą teikiančias institucijas. Galimybė išlaikyti anonimiškumą taip pat gali įtakoti sprendimą, patyrus smurtą, pirmiausiai kreiptis būtent į pagalbos liniją, o tai yra pirmasis žingsnis pagalbos paieškos procese.

Analizuojant specializuotos kompleksinės pagalbos centrų ir pagalbos linijų teikiamą pagalbą galima teigti, kad šios pagalbos formos atlieka tarpusavyje susijusias funkcijas. Abiem atvejais pagalba vykdoma telefonu, tačiau SKPC konsultantas dažniausiai pats susisiekiama su smurto auka, o į pagalbos liniją moterys kreipiasi savanoriškai. Pagalbos linijos suteikia momentinę ir anonimišką pagalbą, kuri svarbi moterims svarstančioms priimti sprendimą dėl pagalbos kreipimosi, o SKPC orientuojasi į nuoseklų pagalbos procesą, kuris apima psichologinę ir teisinę pagalbą. Tai rodo, kad pagalbos linijos yra pirmasis žingsnis siekiant esamos situacijos pokyčių, o specializuoti pagalbos centrai suteikia ilgalaikės pagalbos galimybę.

Apibendrinant galima teigti, kad SKPC ir pagalbos linijos reikšmingai prisideda prie pirminio smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų saugumo užtikrinimo. Nors abi pagalbos formos skiriasi savo veikimo principais, abi jos prisideda prie pagalbos prieinamumo didinimo ir skatina moteris priimti pagalbą. Specializuotos kompleksinės pagalbos centrai teikia nuoseklų pagalbą, kuri apima emocinį palaikymą bei psichologinę ir teisinę pagalbą, o pagalbos linijos užtikrina greitą ir anonimišką emocinę paramą. Tokia pagalba reikšminga moterims, kurios nėra pasiruošusios kreiptis

pagalbos į institucijas, tačiau ji yra pirmasis žingsnis pagalbos link. Tai rodo, kad tinkamai atliepti moterų poreikiai skirtingais pagalbos paieškos ir priėmimo etapais lemia pagalbos tęstinumą ir pagalbos sistemos veiksmingumą.

2.2. Atvejo vadyba ir socialinės paslaugos

Atvejo vadyba taikoma šeimoms, kurioms yra nustatomas kompleksinių paslaugų poreikis. Vienais atvejais šis procesas pradedamas taikyti būtent dėl esamo smurto artimoje aplinkoje, kuomet apie smurtą artimoje aplinkoje policija informuoja Valstybinę vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą. VVTAIT savo ruožtu, atlikusi vaiko situacijos vertinimą, informaciją perduoda socialines paslaugas teikiančiai įstaigai. Kitais atvejais atvejo vadybos proceso metu smurto atvejai išryškėja tik paslaugų teikimo eigoje. Tiek vienu, tiek kitu atveju atvejo vadyba orientuota į koordinuotos pagalbos teikimą šeimai, patiriančiai socialinę riziką. Atvejo vadybos tikslas sudaryti pagalbos šeimai planą, kuris užtikrintų nuoseklų paslaugų ir pagalbos teikimą.

Atvejo vadybos metu vertinamas socialinių paslaugų poreikis atsižvelgiant į konkrečios šeimos poreikius ir situaciją. Šio proceso metu, vadovaujamas bendradarbiavimo principu tarp specialistų, taip siekiant užtikrinti veiksmingą paslaugų teikimą ir išvengti jų dubliavimo (Atvejo vadybos tvarkos aprašas, 2024). Tai rodo, kad atvejo vadyba užtikrina skirtingų institucijų teikiamos pagalbos nuoseklumą ir sistemingai organizuoja pagalbą. Kryptingas pagalbos telkimas labai svarbus smurto artimoje aplinkoje atvejais, kuomet smurto aukai reikalinga kompleksinė pagalba.

Nuo 2018 m. liepos 1 d. Lietuvoje pradėjus taikyti atvejo vadybą iš esmės pasikeitė socialinio darbo organizavimas. Harkey (2017) nurodo, kad atvejo vadyba nėra atskira profesija, tačiau apima įvairias profesines sritis. Ji leidžia surinkti išsamią informaciją apie šeimos situaciją, nustatyti pagalbos poreikius ir sudaryti individualų pagalbos šeimai planą (Ryabova ir Mirowska, 2020). Harris ir Popejoy (2018) akcentuoja, kad atvejo vadyba užtikrina sudėtingų socialinių problemų sprendimą, o Bregua (2018) ją įvardija kaip mechanizmą, kuris koordinuodamas skirtingų institucijų veiksmus, užtikrina nuoseklų pagalbos teikimą. Kaip teigia Nikolajenko ir Raudytė (2023), atvejo vadybos taikymas užtikrina tarpinstitucinį bendradarbiavimą, o tai lemia paslaugų efektyvumą ir smurto aukos įgalinimą. Tai leidžia teigti, kad atvejo vadybos taikymas atliepia kompleksinių paslaugų poreikį ir užtikrina individualų pagalbos organizavimą.

Vadovaujantis atvejo vadybos tvarkos aprašu (2024) pirmojo posėdžio metu, atsižvelgiant į šeimos poreikius, sudaromas pagalbos šeimai planas. Michailovič (2018) teigimu, apie 70 proc. smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų siekia smurtautojo elgesio pokyčių ir yra nelinkusios nutraukti smurtinių santykių. Dėl to, pasak Ryabova ir Mirowska (2020) į pagalbos plano sudarymą svarbu įtraukti abu partnerius. Tai leidžia daryti prielaidą, kad socialinis darbuotojas, dirbdamas su

smurtą artimoje aplinkoje patyrusia šeima, gali motyvuoti tiek smurtautoją, tiek smurtą patyrusią moterį vykdyti numatytas rekomendacijas ir įsipareigojimus. Chernikova ir kt. (2020) pabrėžia, kad pasitelkiant kompleksines paslaugas, dalis tokių šeimų geba atkurti ir sustiprinti socialinius įgūdžius ir savarankišką funkcionavimą visuomenėje. Tai leidžia teigti, kad atvejo vadybos proceso metu, sprendžiant pagrindinę šeimos problemą, orientuojamasi ir į ilgalaikį pokytį.

Nors autoriai pabrėžia, kad į pagalbos plano sudarymą svarbu įtraukti abi puses, Atvejo vadybos tvarkos aprašas (2024) nurodo priešingai. Vadovaujantis aprašu, smurto atvejais tokie posėdžiai turi būti organizuojami atskirai. Išimtis gali būti taikoma tik siekiant priimti bendrus sprendimus. Esant tokiai būtinybei į atvejo vadybos posėdį ir pagalbos plano sudarymą turi būti įtrauktas specializuotos kompleksinės pagalbos atstovas. Tai numato ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2023), kuriame nurodyta, kad viena iš SKPC funkcijų yra tarpininkavimas dalyvaujant atvejo vadybos posėdžiuose. Remiantis tuo galima teigti, kad ieškant bendrų pagalbos sprendimų, dalyvavimas posėdžiuose kartu su smurtautoju neturėtų būti prioritetas, tačiau kartais tai yra neišvengiama. Pagalbos procese taip pat labai svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir atitinkamas ribų išlaikymas tarp smurtautojo ir smurtą patyrusios moters, taip siekiant užtikrinti jos saugumą.

Kaip viena svarbiausių pagalbos priemonių, siekiant įveikti sudėtingas ir krizines situacijas, yra socialinės paslaugos. Socialinių paslaugų kataloge (2024), išskiriamos bendrosios ir specialiosios socialinės paslaugos. Bendrosios socialinės paslaugos apima informavimo, konsultavimo tarpininkavimo ir atstovavimo paslaugas ir yra teikiamos kaip pirminė pagalba. Specialiosios socialinės paslaugos apima socialinę priežiūrą, intensyvią krizių įveikimo ir psichosocialinę pagalbą ir stiprina asmens gebėjimą rūpintis savimi. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2022) nurodoma, kad socialinės paslaugos padeda asmenims, patiriantiems socialinę riziką, spręsti esamas problemas ir siekti išvengti problemų pasikartojimo. Kaip teigia Bozic (2022), šios paslaugos yra svarbi socialinės apsaugos sistemos dalis, nes padeda šeimai krizinių situacijų metu ir skatina socialinę integraciją.

Įstatymas (2022) numato, kad paslaugos turi būti teikiamos įvertinus asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikius, o Jonušaitė (2017) nurodo, kad nuo smurto nukentėjusioms moterims dažniausiai nustatomas kompleksinių paslaugų poreikis. Sabonienės ir Acus (2024) teigimu, tokiais atvejais, kompleksinės pagalbos teikimui skiriama vis daugiau dėmesio. Autoriai akcentuoja, kad smurtą artimoje patyrusioms moterims kompleksinė pagalba yra labai reikšminga (Chomentauskas, 2017; Sabonienė ir Acus, 2024).

Nikolajenko ir Raudytė (2023) nurodo, kad teikiant kompleksinę pagalbą svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas, todėl Dromantienės ir Bagdanovienės (2023) pabrėžia, kad į pagalbos procesą svarbu įtraukti skirtingų sričių specialistus. Tai leidžia teigti, kad skirtingų sričių

specialistų įsitraukimas į pagalbos plano sudarymą užtikrina nuoseklų pagalbos procesą ir veiksmingą paslaugų teikimą. Vis dėlto būtent socialiniai darbuotojai, Jokšaitės ir Šumskienės (2019) teigimu, atlieka esminį vaidmenį, padedant moterims įveikti patirto smurto pasekmes ir motyvuojant jas nutraukti smurtinius santykius. Tai leidžia teigti, kad socialinio darbuotojo palaikymas reikšmingai prisideda prie moters įgalinimo bei savarankiškumo stiprinimo. O paslaugų įvairovė, teikiama skirtingų sričių specialistų atliepia individualius moters poreikius. Tai ypač svarbu atkuriant moters savivertę ir priimant reikiamus sprendimus.

Vis dėlto dalis autorių akcentuoja nepakankamą socialinių paslaugų prieinamumą ir sunkumus, su kuriais, siekdamos gauti reikalingą pagalbą, susiduria smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys (Puidokienė ir kt., 2022; Maričevaitė ir Povilaitienė, 2023). Autorės atskleidžia, kad moterys dėl subjektyvios nuomonės ar turėtos patirties, linkusios nepasitikėti socialinių paslaugų sistema, o Jonušaitė (2017) nurodo, kad smurtą patyrusios moterys, specialistų teikiamą pagalbą supranta kaip institucinę ir išskiria emocinį palaikymą ir galimybę išsikalbėti.

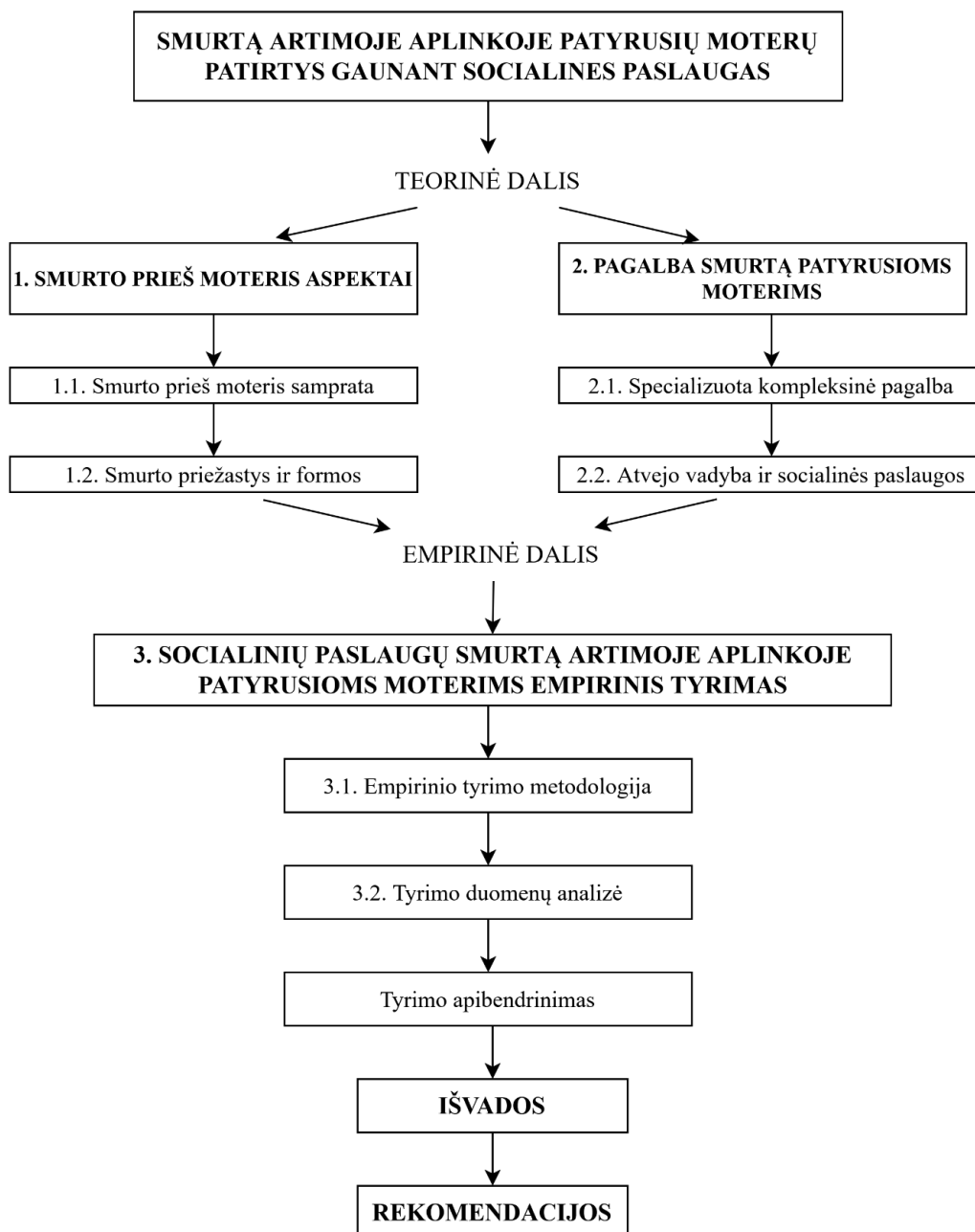
Dėl nepakankamo moterų pasitikėjimo socialinių paslaugų sistema, svarbia pagalbos forma tampa savitarpio pagalbos grupės. Sabonienės ir Acus (2024) teigimu, tokia pagalbos forma yra viena pagrindinių kompleksinių paslaugų, skirtų sunkumus patiriančioms šeimoms. Tokiose grupėse pagalbą vieni kitiems teikia asmenys, turintys panašias patirtis ir išgyvenimus (Petkutė ir kt., 2024). Socialinių paslaugų kataloge (2024) taip pat nurodytos grupinės ir individualios konsultacijos bei šeimos mediacija. Šeimos mediacijos metu pagrindinis dėmesys skiriamas šeimos narių tarpusavio santykiams, o privalomosios mediacijos metu svarbiausias yra teisinio ginčo sprendimas (Kėrytė, 2025). Michailovič (2022) pabrėžia, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais mediacija gali būti žalinga. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (2021) nurodo, kad ji negali būti taikoma smurto artimoje aplinkoje atvejais, o Klasinksiatė ir Čiuladienė (2020) nurodo, kad moterys neretai ir pačios atsisako mediacijos. Tai rodo, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais ne visos pagalbos ar paslaugų formos yra tinkamos, todėl svarbu į kiekvieną situaciją atsižvelgti individualiai.

Apibendrinant galima teikti, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais, atvejo vadybos taikymas užtikrina koordinuotą kompleksinės pagalbos teikimą. Šio proceso dėka, į pagalbos procesą įtraukiami skirtingų sričių specialistais, kurie įtakoja efektyvios pagalbos teikimą. Kad teikiamos paslaugos atlieptų konkrečius moters poreikius būtina įvertinti asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį. Smurto artimoje aplinkoje atvejais dažniausiai teikiama socialinės priežiūros, intensyvios krizių įveikimo ir psichosocialinė pagalba. Svarbu paminėti, kad moterys linkusios nepasitikėti socialinių paslaugų sistema, tačiau autorių teigimu, būtent socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį moterų įgalinimo procese, o socialinių paslaugų reikšmė yra ne vienkartinė, bet tęstinė ir glaudžiai susijusi su moters galimybėmis kurti saugesnį gyvenimą.

3. SMURTA ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIŲ MOTERŲ PATIRČIŲ GAUNANT SOCIALINES PASLAUGAS EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Empirinio tyrimo metodologija

Šiame skyriuje pristatoma tyrimo metodologija, tyrimo rezultatai ir jų analizė, gautų rezultatų apibendrinimas, diskusija, tyrėjo refleksija, išvados ir rekomendacijos.

2 pav. Tyrimo loginė schema.

Tyrimo loginė schema atskleidžia tyrimo eigą. Pirmiausia atliekama mokslinės literatūros analizė, vėliau organizuojamas empirinis tyrimas, apibrėžiant imtį bei parenkant duomenų rinkimo ir analizės metodus. Surinkti duomenys analizuojami ir apibendrinami, aptariami diskusinėje dalyje, o darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas buvo organizuojamas keliais etapais:

- **Baigiamojo darbo temos pasirinkimas:** 2024 m. spalio mėn. pasirinkta baigiamojo darbo tema.
- **Mokslinių šaltinių paieška ir analizė:** 2024 m. lapkričio – gruodžio mėn. nagrinėjami moksliniai šaltiniai, su tema susiję straipsniai ir duomenų bazės.
- **Baigiamojo darbo temos keitimas:** 2025 m. sausio mėn. pasitarus su darbo vadove pakeista baigiamojo darbo tema.
- **Mokslinių šaltinių paieška ir analizė:** 2025 m. sausio – gegužės mėn. atlikta išsami mokslinės literatūros analizė, pasirenkant ne senesnius, nei 10 metų senumo šaltinius.
- **Tyrimo instrumento sudarymas:** 2025 m. gegužės mėn. sudarytas kokybinio tyrimo duomenų rinkimo instrumentas – pusiau struktūruoto interviu klausimynas.
- **Tyrimo dalyvių paieška:** 2025 m. rugsėjo mėn. kreiptasi į socialinių paslaugų įstaigą ir Moterų krizių centrą dėl galimybės susisiekti su potencialiomis tyrimo dalyvėmis.
- **Tyrimo duomenų rinkimas:** 2025 m. spalio mėn., socialinio darbo mokslinės tiriamosios praktikos metu atliktas pilotinis tyrimas. 2025 m. spalio – gruodžio mėn. atlikti interviu su dalyvėmis, sutikusiomis dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyviai informuoti apie konfidencialumą, tyrimo tikslą ir tyrimo etiką. Interviu su jų sutikimu buvo įrašomi diktafonu. Vėliau pokalbiai buvo transkribuojami.
- **Tyrimo duomenų analizė ir interpretavimas:** 2026 m. sausio – vasario mėn. atlikta gautų duomenų analizė, išskirtos kategorijos ir subkategorijos. 2026 m. vasario – kovo mėn. Siekiant atskleisti tyrimo tikslą atliktas duomenų interpretavimas.
- **Diskusijos, tyrėjo refleksijos, išvadų ir rekomendacijų pateikimas:** 2026 m. balandžio – gegužės mėn., remiantis gautais tyrimo rezultatais pateikta diskusinė darbo dalis, tyrėjo refleksija, išvados ir rekomendacijos.

Duomenų rinkimo metodai. Siekiant atskleisti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis gaunant socialines paslaugas ir veiksnius lemiančius jų sprendimą priimti pagalbą, atlikta lietuvių ir užsienio mokslinių šaltinių analizė. Kardelio (2017) teigimu, mokslinės literatūros analizė yra svarbi tyrimo proceso dalis. Šarlauskienė (2016) pažymi, kad teorinėje darbo dalyje svarbu remtis kitų autorių tyrimais ir įžvalgomis bei tinkamai nurodyti šaltinius. Atlikta mokslinės literatūros analizė sudarė prielaidas tiksliau suformuluoti ir apibrėžti tyrimo problemą, susipažinti su atliktų

tyrimų rezultatais ir pasirinkti tinkamus tyrimo metodus. Diskusinėje darbo dalyje ji padėjo interpretuoti gautus duomenis ir lyginti juos su kitų autorių tyrimais.

Empiriniam tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. Bešič (2019) nurodo, kad šis metodas pasirenkamas tada, kai tiriami sudėtingi reiškiniai ar siekiama gilintis į jautrias dalyvių patirtis. Kokybinis tyrimo metodas padeda išsamiai atskleisti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis, kurias būtų sunku išmatuoti taikant kiekybinį tyrimo metodą. Aleknevičienė ir kt., 2020; Žydzūnaitė ir Sabaliauskas (2017) akcentuoja šio metodo tinkamumą siekiant atskleisti mažai tyrinėtas temas.

Tyrimo dalyvių imtis. Kokybinio tyrimo metu imties dydį, kuris tinkamas tyrimo atskleidimui, pasirenka jį atliekantis asmuo (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Šiame tyrime dalyvavo 7 dalyvės, kurios buvo pasirinktos taikant tikslinę atranką. Tyrime dalyvavo *moterys patyrusios smurtą artimoje aplinkoje ir gavusios socialines paslaugas*. Šiame tyrime nesiekama statistinio reprezentatyvumo, todėl imtis formuota tiksliai, atsižvelgiant į dalyvių patirties svarbą tyrimo tikslui. Kaip pažymi autorės Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016), kokybinio tyrimo duomenų vertė labiau siejama su informacijos turtingumu, o ne su imties dydžiu. Todėl mažesnė, bet informatyvi imtis leidžia giliau analizuoti tyrimo dalyvių patirtis.

Tyrimo instrumentas. Kokybinio tyrimo atlikimui naudotas pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo dalyvėms buvo sudarytos sąlygos laisvai pasakoti apie savo patirtis, kartu išlaikant temos kryptį. Pusiau struktūruota interviu forma leido tyrėjui lanksčiai reaguoti į dalyvių pasakojimus, užduoti papildomus klausimus. Nagrinėdami kokybinių tyrimų metodologiją Žydzūnaitė ir Sabaliauskas (2017) akcentuoja tyrėjo vaidmenį, kuris kokybiniuose tyrimuose apima ne tik duomenų rinkimą, bet ir glaudų dalyvavimą tyrimo procese ir empatišką santykį su tyrimo dalyviais. Dėl jautrių duomenų pobūdžio svarbų vaidmenį atlieka ir tyrėjo gebėjimas nukreipti pokalbio eigą tinkamą linkme (Kardelis, 2017). Šiame tyrime, remiantis iš anksto pasiruoštais klausimais, pokalbis vestas taip, kad tyrimo dalyvės galėtų atvirai pasakoti apie savo patirtis ir jaustųsi saugios. Žydzūnaitės ir Sabaliausko (2017) teigimu, labai svarbu, kad tyrėjas gebėtų sukurti pasitikėjimu grįstą atmosferą ir leistų tyrimo dalyvėms kalbėti laisvai. Tyrėjas neturėtų nukreipti ar vertinti atsakymų, bet padėti tyrimo dalyvei kuo išsamiau perteikti savo patirtį..

Empirinių duomenų rinkimo instrumento sudarymo logika rėmėsi tyrimo problema bei tikslu. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti, smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis gaunant socialines paslaugas, bei veiksnius ribojančius jų sprendimą kreiptis pagalbos. Pusiau struktūruoto interviu klausimai buvo grupuojami teminiu principu, o jų struktūra ir teorinis pagrindimas pateikiami **1 lentelėje**.

Klausimas	Teorinis pagrindimas	Autoriai
1. Papasakokite apie laikotarpį, kai patyrėte smurtą artimoje aplinkoje. a) Kaip viskas prasidėjo? b) Kokio amžiaus tuo metu buvote? c) Koks santykis jus siejo? d) Kaip tai paveikė jus emociškai ar socialiai? e) Kiek laiko truko smurtas? f) Kam galėjote apie tai papasakoti?	Smurto artimoje aplinkoje dinamika, „smurto rato“ cikliškumas, poveikis.	Chomentauskas ir kt. (2017); Vasiliauskienė ir kt. (2017); Klasinskaitė ir Čiuladienė (2020); Vaigė (2022); McManus ir kt. (2022); Malinowski ir Kempniška (2020); Majchrzak (2021); Čičić (2021); teigia Romańczuk-Grącka (2021); Acus ir Kraniauskas (2022); Maričevaitė ir Povilaitienė (2023); Popp ir kt. (2019); Yorulmaz ir Boyacıoğlu (2020).
2. Papasakokite, kaip atsirado galimybė gauti pagalbą. Kas tai inicijavo – jūs pati ar kažkas kitas? a) Kas paskatino kreiptis pagalbos? b) Kas padėjo jums žengti pirmą žingsnį? c) Su kokiais sunkumais susidūrėte? d) Į kokias institucijas kreipėtės savarankiškai? e) Kaip reagavote, jei pagalbos pati nesikreipėte, bet ji jums buvo siūloma? f) Kokias paslaugas jums pasiūlė? g) Kaip jautėtės paslaugų/pagalbos teikimo metu?	Pagalbos poreikiai, priėmimo veiksniai, psichologiniai ir socialiniai barjerai, pasitikėjimo stoka.	Maričevaitė ir Povilaitienė (2023); Puidokienė ir kt. (2022); Kėblytė ir Lesmanavičiūtė (2019); Stumbrys ir Tamutienė (2024); Joleby ir kt. (2020); Joleby ir kt. (2020); Cersosimo (2019); Maričevaitė ir Povilaitienė (2023); Halicka ir kt (2018).

3. Kaip vertinate pagalbą ir paslaugas, kurias gavote? Ką, jūsų nuomone, reikėtų keisti? a) Kaip greitai jums buvo suteikta psichologinė, teisinė pagalba? b) Kaip jautėtės – buvote suprasta, išgirsta? c) Kaip vertinate socialinių paslaugų prieinamumą? d) Ko labiausiai trūko? e) Ką siūlytumėte moterims panašioje situacijoje? f) Ką siūlytumėt paslaugų/pagalbos teikimo tobulinimui?	Socialinių paslaugų ir pagalbos prieinamumas, kokybė ir individualizavimas, kompleksinės pagalbos veiksmingumas.	Ryabova ir Mirowska, (2020); Nikolajenko ir Raudytė (2023); Harris ir Popejoy (2018); Jokšaitė ir Šumskienė (2019); Vasiliauskiene ir kt. (2017); Chernikova ir kt. (2020); Puidokienė ir kt. (2022); Sabonienė ir Acus (2024); Maričevaitė ir Povilaitienė (2023); Socialinių paslaugų katalogas (2024); Stambulo konvencija (2011); Atvejo vadybos tvarkos aprašas (2024); Specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje tvarkos aprašas (2023).
---	---	--

1 lentelė. *Pusiau struktūruoto interviu klausimų struktūra ir teorinis pagrindimas*

Duomenų analizės metodas. Tyrimo duomenys analizuoti taikant kokybinę turinio analizę. Šis metodas pasirinktas siekiant sistemingai atskleisti pasikartojančias temas ir prasminius vienetų tyrimo dalyvių pasakojimuose. Duomenų analizė atlikta vadovaujantis indukcinę logiką, todėl kategorijos ir subkategorijos formuotos remiantis empiriniais duomenimis, o ne iš anksto nustatyta teorine schema. Analizės metu buvo atliekamas interviu duomenų transkribavimas, pakartotinis transkripcijų skaitymas, duomenų kodavimas bei kategorijų ir subkategorijų išskyrimas. Tokiu būdu buvo sukurta loginė struktūra, atskleidžianti pagrindines dalyvių patirčių temas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Tyrimo etika ir patikimumas. Tyrimo metu laikytasi etikos principų. Dalyvavimas tyrime buvo savanoriškas, o kiekviena dalyvė iš anksto supažindinta su tyrimo tikslu ir interviu klausimais. Gavus tyrimo dalyvių sutikimą, buvo atliekami interviu, suteikiant moterims galimybę pačioms spręsti, kiek ir kokios informacijos jos gali ir nori atskleisti. Užtikrintas dalyvių konfidencialumas, joms suteikiant kodus (D1-D7). Tai leido apsaugoti dalyvių tapatybę ir sumažinti galimą neigiamą tyrimo poveikį. Tyrimo patikimumas užtikrintas nuosekliai fiksuojant analizės procesą, naudojant

tiesiogines dalyvių citatas ir laikantis skaidrumo principo. Kategorijų ir subkategorijų formavimas buvo grindžiamas empiriniais duomenimis.

Tyrimo ribotumai. Šio tyrimo rezultatus reikėtų vertinti atsižvelgiant į tam tikrus ribotumus. Tyrimo ribotumai siejami su nagrinėjamos temos jautrumu, dėl kurio buvo sudėtinga surasti tyrimo dalyves ir paskatinti jas atvirai dalintis savo patirtimis. Dvi dalyvės iš pradžių sutikusias dalyvauti tyrime, vėliau, dėl asmeninių priežasčių, atsisakė jame dalyvauti.

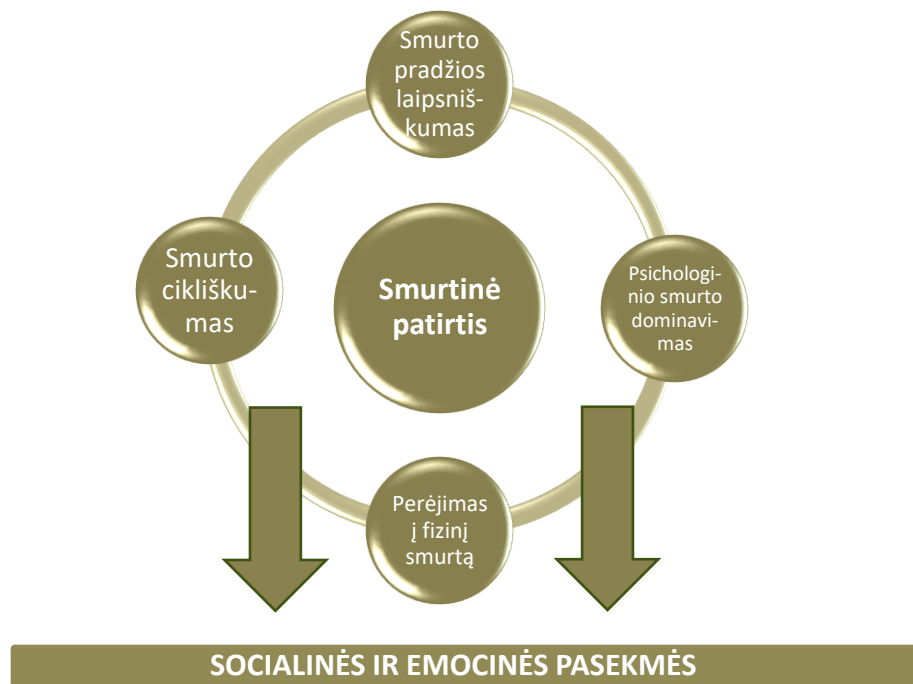
Svarbu paminėti, kad kai kurios dalyvės dėl jautraus tyrimo pobūdžio ir emocinių išgyvenimų galėjo neatskleisti visų savo patirčių. Interviu trukmė ir išsamumas tarp dalyvių taip pat skyrėsi, todėl kai kurių dalyvių patirtys buvo atskleistos detaliau nei kitų. Be to, interviu įrašymas galėjo turėti įtakos dalyvių atsakymams, nes dalis jų galėjo jausti įtampą žinodamos, kad pokalbis yra įrašomas.

3.2. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirčių gaunant socialines paslaugas analizė

Tyrimo duomenų analizėje pristatomi ir interpretuojami empirinio tyrimo rezultatai, atskleidžiant smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis. Analizė grindžiama teminės analizės metu išskirtomis kategorijomis ir subkategorijomis. Rezultatai struktūruojami pagal pagrindines tyrimo metu išryškėjusias temas: smurto patirties dinamiką, patekimą į pagalbos sistemą, socialinio darbuotojo teikiamą palaikymą, veiksnius ribojančius kreiptis pagalbos bei gautas socialines paslaugas. Taip pat pristatomos tyrimo dalyvių patirtimi grįstos rekomendacijos kitoms smurtą patiriančioms moterims bei siūlymai socialinių paslaugų sistemos tobulinimui. Empirinio tyrimo duomenų analizės metu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateikiamos **1 priedo lentelėse**.

3.2.1. Smurto patirties dinamika

Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidė smurto patirties dinamiką, kuriai būdingas laipsniškas smurto pradžios procesas, psichologinio smurto dominavimas ir jo perėjimas į fizinį smurtą, taip pat smurto cikliškumas. Dalyvių pasakojimai atskleidė, kokias emocines ir socialines pasekmes lėmė smurtinė patirtis. Analizuojant dalyvių patirtis išryškėjo tai, kad smurtas dažniausiai nebuvo vienkartinis įvykis, jis pasireiškėdavo kaip nuoseklus, kasdienis procesas. Tyrimo metu išskirtos smurto patirties dinamikos kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 1 lentelėje**.

3 pav. *Smurto patirties dinamikos schema.*

Smurto pradžios laipsniškumas. Tyrimo dalyvių patirtys atskleidė, kad smurtas dažniausiai neprasidėdavo staiga. Pradžioje santykiai būdavo apibūdinami kaip pozityvūs, todėl susidarė įspūdis, kad viskas yra gerai. Viena iš dalyvių teigė: „*Smurtas prasidėjo palaipsniui. Iš pradžių viskas buvo gerai, net nesupratau, kad tai jau smurtas*“ (D1). Vis dėlto laikui bėgant partnerio elgesys pradėdavo keistis. Dalyvės pabrėžė, kad smurtas dažniausiai prasidėdavo nuo psichologinio poveikio, kuris palaipsniui stiprėjo. Kaip nurodė viena iš dalyvių: „*Iš pradžių viskas buvo gražu <...> bet laikui bėgant pradėjo piktai su manim bendrauti*“ (D7). Tai rodo, kad konfliktai, pakeltas balso tonas ar partnerio nepasitenkinimas buvo suvokiami kaip įprasti tarpusavio nesutarimai, kuriuos išgyvena daugelis šeimų.

Kai kurios dalyvės pažymėjo, kad smurto intensyvėjimas buvo susijęs su reikšmingais gyvenimo pokyčiais, ypač vaikų gimimu. Viena iš jų teigė: „*Prasidėjo nuo psichologinio smurto ir jis paaštrėjo gimus mūsų bendram vaikui*“ (D3). Kita dalyvė taip pat išskyrė panašią patirtį: „*Po to gimė kita dukra <...> ir viskas darėsi tik tai blogiau*“ (D4). Laipsniškas smurto vystymasis pasireiškė ir tuo, kad psichologinis smurtas ilgainiui peraugdavo į fizinį. Viena iš dalyvių tai apibūdino taip: „*Iš pradžių buvo psichologinis, paskui perėjo į fizinį smurtą*“ (D6). Šie duomenys rodo, kad smurtas dažniausiai vystėsi palaipsniui, subtiliomis formomis, todėl jis nebuvo atpažįstamas kaip smurtas. Dėl šios priežasties smurtiniai santykiai nebuvo įvardijami kaip problema, o smurto intensyvėjimas vyko palaipsniui. Duomenys rodo, kad smurto priežastimi galėjo tapti ir šeimos pagausėjimas. Gauti duomenys leidžia teigti, kad moterims buvo sunku atpažinti ribą, kada prasidėjo smurtiniai santykiai, o pats smurtas tapo gyvenimo kasdienybe.

Psichologinio smurto dominavimas. Analizuojant moterų patirtis išryškėjo psichologinio smurto dominavimas. Jis dažnai buvo ilgalaikis ir pasireiškė įvairiomis kontrolės, žeminimo bei menkinimo formomis. Dalyvės nurodė nuolatinį savivertę menkinantį partnerių elgesį, kuris pasireiškėdavo emociniu spaudimu. Viena iš jų teigė: „*Nuolat girdėdavau, kad esu nieko verta, be jo nieko neturiu*“ (D4). Kita dalyvė taip pat akcentavo nuolatinį žeminimą: „*Pastoviai būdavau žeminama, išvadinta visokiais žodžiais*“ (D1). Panašias patirtis atskleidė ir kitos moterys, pabrėždamos nuolatinį neigiamą partnerio bendravimą: „*Patyriau iš jo labai daug negražių žodžių*“ (D3). Psichologinis smurtas taip pat pasireiškė per nuolatinę kritiką ir menkinimą, nukreiptą į moters išvaizdą bei kūną. Kaip nurodė viena dalyvė: „*Nuolat sulaukdavau kritikos dėl aprangos, dėl išvaizdos, dėl svorio*“ (D5). Tai rodo, kad smurtinis elgesys apėmė sistemingą moters savivertės žeminimą.

Dalyvių patirtys taip pat atskleidė ryškią kontrolę ir izoliaciją. Partneriai riboja moterų socialinius ryšius, savarankiškumą ir galimybę dirbti. Viena iš dalyvių teigė: „*Jis neleido dirbti, bendrauti, viską kontroliavo*“ (D7). Kita dalyvė nurodė dar griežtesnius ribojimus: „*Niekur neišleisdavo manęs iš namų, negalėdavau net pas mamą išvažiuoti, negalėjau turėti draugų*“ (D2). Šie duomenys rodo, kad smurtautojas siekė kontroliuoti moterį ribodamas jos socialinius ryšius ir finansinę nepriklausomybę. Gauti duomenys leidžia teigti, kad psichologinis smurtas buvo neatsiejama santykių dalis, o nuolatinė smurtautojo kontrolė ilgainiui sudarė pagrindą tolimesniam smurto intensyvėjimui ir perėjimui į fizinį smurtą.

Psichologinio smurto perėjimas į fizinį smurtą. Tyrimo duomenys rodo, kad laikui bėgant psichologinis smurtas peraugdavo ir į fizinį smurtą. Smurtą, prasidėjusį nuo konfliktų ir įžeidinėjimų ilgainiui pakeitė fiziniai veiksmai. Viena iš jų teigė: „*Iš pradžių buvo tik žodžiai, vėliau prasidėjo stumdymai ir mušimai*“ (D1). Panašią patirtį atskleidė ir kita dalyvė: „*Ir galiausiai jis pradėjo ne tik žodiškai konfliktuoti, bet ir panaudojo fizinį smurtą*“ (D7). Tai rodo, kad fizinis smurtas dažniausiai neatsirado staiga, bet buvo ankstesnio psichologinio smurto tęsinys.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad fizinis smurtas pasireiškėdavo nuo stumdymo ir purtymo iki tiesioginio mušimo. Viena dalyvių nurodė: „*Kelis sykius jisai yra mane papurtęs ir užtvojęs*“ (D3), kita teigė: „*Mušdavo jis mane*“ (D6). Kai kuriais atvejais smurtas buvo dar intensyvesnis: „*Jisai parėjo piktas <...> ir mane primušė*“ (D2). Kai kurios patirtys atskleidė, kad fizinis smurtas buvo ypatingai žiaurus, pažeidžiantis ne tik moters fizinę sveikatą, bet ir emocinį saugumą: „*Buvau išmesta basom kojom žiemą už durų su chaltu*“ (D4). Svarbu pažymėti, kad fizinis smurtas ne visais atvejais pasireiškė santykių pradžioje. Viena dalyvė nurodė, kad jis atsirado tik po ilgo psichologinio smurto laikotarpio: „*Mes praleidome aštuonis metus, tai ties septintais metais, aš pirmą kartą patyriau fizinį smurtą*“ (D5). Šie duomenys rodo, kad fizinis smurtas dažniausiai nebuvo atsitiktinis, jis buvo sąmoningas nuolatinio psichologinio smurto tęsinys.

Smurto cikliškumas. Dalyvių pasakojimuose atsiskleidė smurto cikliškumas, kuris pasireiškė pasikartojančiais smurto, atsiprašymų ir laikiniais partnerio elgesio pagerėjimo etapais. Po smurto apraiškų sekdamo atsiprašymai ir pažadai keistis. Viena iš dalyvių teigė: „*Iš pradžių buvo psichologinis, paskui perėjo į fizinį smurtą. Nu, mušdavo jis mane. Bet vis atsiprašydavo ir aš atleisdavau jam*“ (D6). Tai rodo, kad smurtautojo atsiprašymai leido išlaikyti santykius ir lėmė sprendimo dėl santykių nutraukimo atidėjimą. Tyrimo dalyvės kartais sąmoningai slėpdavo smurto padarinius nuo aplinkinių, o smurtautojas tuo tarpu demonstruodavo dėmesį ir rūpestį savo partnere: „*Aš mėlynės maskuodavau, o jis man gėlės pirkdavo, kurį laiką būdavo ramu iki sekančio karto*“ (D3). Šie duomenys rodo, kad toks elgesys kūrė laikiną saugumo ir stabilumo įspūdį, tačiau smurtas vis tiek kartodavosi.

Dalyvės taip pat nurodė, kad nors smurtautojai kuriam laikui ir pakeisdavo savo elgesį į teigiamą, jie vis tiek buvo linkę perkelti atsakomybę dėl savo veiksmų pačioms smurtą patyrusioms moterims: „*Aišku po visų konfliktų jis kuriam laikui pasikeisdavo, būdavo meilus, švelnus. Įteigdavo man, kad aš pati išprovokuoju tokį jo elgesį*“ (D7). Tai rodo, kad smurtautojo elgesio pokyčiai būdavo laikini ir lydimi manipuliacijų. Besikartojančio smurto ir laikino pagerėjimo epizodai dalyvių buvo suvokiami kaip sunkiai nutraukiamas procesas. Viena iš dalyvių tai apibūdino taip: „*nes tai kaip užburtas ratas, smurtauja, kitą dieną viskas gerai - atsiprašo ir tiesiog užburtas ratas. Jei jau vieną kartą buvo, tai bus ir daug kartų ir žmogus tikrai nepasikeis*“ (D1). Šie duomenys rodo, kad smurtas santykiuose vyko cikliška, o teigiami smurtautojo elgesio pokyčiai būdavo laikini. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šie veiksniai galėjo trukdyti moterims nutraukti smurtinius santykius.

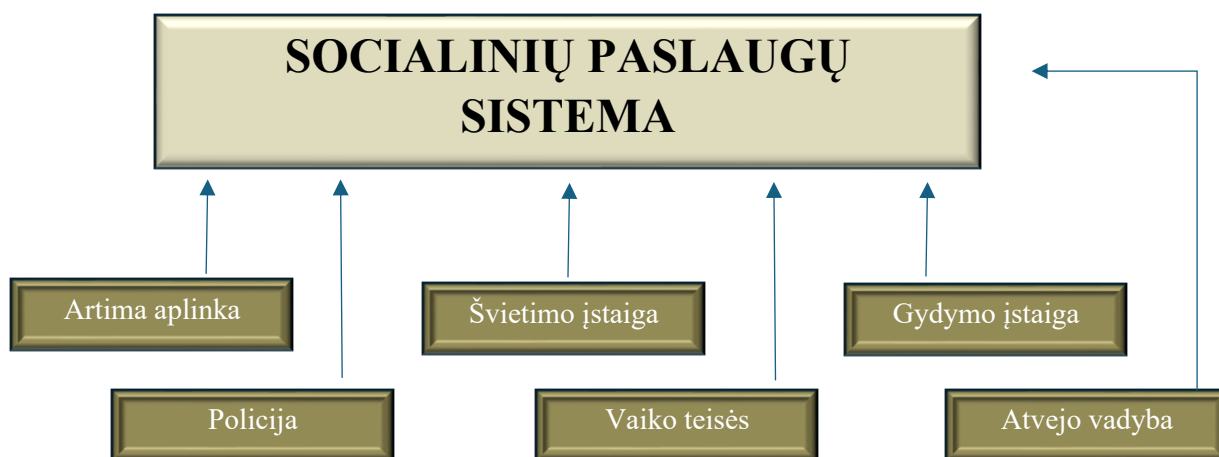
Emocinės pasekmės. Tyrimo duomenys atskleidė reikšmingas emocines ir socialines pasekmes, kurios ilgainiui paveikė moterų savivertę, emocinę būklę ir socialinius santykius. Dalyvės apibūdino gilų savivertės praradimą ir nepasitikėjimą savimi: „*Visiškai savivertės neturėjau, visiškai nepasitikėjau savimi, jaučiausi nieko verta. Kaip skuduras, tiesiog <...> tiesiog aš buvau kaip skuduras namuose*“ (D1); „*Visiškai nulis savivertės, baimė ir namai*“ (D4); „*Jaučiausi tokia bevertė*“ (D6). Emocinė smurto patirtis taip pat pasireiškė nuolatinio liūdesio, emociniu palūžimu ir vienišumo jausmu. Kaip nurodė viena iš dalyvių: „*Tikrai ir verkdavau, ir tokia palūžus jausdavausi. Tokia ir vieniša*“ (D7). Kai kurios dalyvės įvardijo ryškesnius emocinės būklės sutrikimus, trukdančius kasdieniam funkcionavimui: „*Pašlijo ir emocinė sveikata <...> Man iškyla ir panikos atakos*“ (D5). Kita dalyvė pabrėžė sumažėjusį pasitikėjimą kitais žmonėmis: „*Aš labai... nepasitikiu... nepasitikiu žmonėmis, man labai sunku*“ (D3). Šie duomenys rodo, kad nuolat patiriamas smurtas reikšmingai prisidėjo prie moterų emocinės būklės pablogėjimo.

Socialinės pasekmės pasireiškė per socialinę izoliaciją ir pakitusį moterų vaidmens suvokimą santykiuose. Viena iš dalyvių teigė: „*Buvau namuose kaip tarnaitė*“ (D2), taip atskleisdama menkinamą savo padėtį santykiuose. Kitos dalyvės pabrėžė socialinių ryšių nykimą: „*draugų jau*

nereikia, nes pusė draugų ir atbyra per tą laikotarpį, nes neleidžia bendrauti. Toks kaip kontrolė, uždarymas kažkokiom vat... Praktiškai mano gyvenimas visas namuose praleistas su juo. Be jo niekur. Jisai nenori, bet ir aš negaliu. Baisu“ (D4); „Nebetekau draugų. Nes buvo kviečia draugai susitikti, ten kviečia kažkur išeiti, o aš vis negaliu ir ieškodavau priežasčių, tikrai meluodavau tiems draugams, kad priežastis tenais vaikas serga, tai dar kažkas, iš tikrųjų, mane neišleisdavo vyras. Tai tie santykiai nutrūko. Tikrai, dirbti man, kaip ir jisai, irgi neleido. Tu turi būti namų šeimininkė, turi rūpintis vaikais“ (D7). Dalyvių patirtys atskleidė, kad smurtinių santykių patirtys lėmė ne tik pablogėjusią moterų emocinę būklę, bet ir apribojo jų socialinius ryšius, o tai tiesiogiai sustiprino vienišumo ir nesaugumo jausmą.

3.2.2 Patekimas į socialinių paslaugų sistemą

Analizuojant tyrimo dalyvių patirtis paaiškėjo, kad smurtas artimoje aplinkoje ilgainiui tapdavo pastebimas ne tik smurtą patiriančioms moterims ir jų artimai aplinkai, bet ir policijos, ugdymo bei sveikatos priežiūros specialistams. Šių institucijų reagavimas dažnai inicijuodavo tolesnius veiksmus, susijusius su atsakingų institucijų įsitraukimu. Į šeimos situacijos sprendimą būdavo įtraukiama ne tik policija, bet ir Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba bei atvejo vadybos specialistai. Tyrimo metu išskirtos patekimo į socialinių paslaugų sistemą kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 2 lentelėje**.

4 pav. Patekimo į socialinių paslaugų sistemą keliai.

Pagalbos ieškojimas artimoje aplinkoje. Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidžia, kad pirmieji bandymai kalbėti apie patiriamą smurtą ir ieškoti pagalbos vyko artimame socialiniame rate. Tyrimo dalyvės apie patiriamą smurtą pasakodavo ne tik šeimos nariams: „Pasakodavau seseriai, pasakodavau mamai, ką aš patiriu“ (D5); „išvažiavau <...> pas krikšto motinėlę. Jinai kai mane pamatė, suprato, kas yra, tada papasakojau“ (D2), bet ir draugėms: „Turėjau artimą draugę, kuriai

pasipasakodavau daugiau tokius dalykus“ (D7), „draugės žinojo artimiausios, jos daug sykių sakė, kodėl tu taip...“ (D4). Pasakojimuose išryškėjo ir tai, kad artimiesiems pasipasakodavo tik tuomet, kai smurtas jau būdavo akivaizdus: „Jinai kai mane pamatė, suprato, kas vyksta“ (D7), „teko pasakyti šeimai, iš pradžių neigiau, bet nu akivaizdu buvo tiesiog, kad nenukritau tiesiog“ (D6). Vis dėlto pasitaikė ir tokių patirčių, kai artima aplinka ne visada atliepė lūkestį būti suprastai, neįvertino situacijos rimtumo: „kadangi mama gyveno su smurtautoju <...> nesureikšmino situacijos rimtumo“ (D5).

Dalyvių pasakojimai leidžia matyti, kad kreipimasis į artimuosius buvo vienas pirmųjų žingsnių, atskleidžiant jų patirtis, tačiau tai vyko nevienodomis aplinkybėmis. Skirtingos artimųjų reakcijos lėmė, ar šis etapas tapo palaikymo šaltiniu, ar papildomu iššūkiu, formuojančiu tolesnius sprendimus kreiptis pagalbos.

Pagalbos inicijavimas per švietimo įstaigas. Gauti duomenys rodo, kad ugdymo įstaigose dirbančių specialistų gebėjimas atpažinti smurtą artimoje aplinkoje galėjo lemti pagalbos proceso inicijavimą. Vienos dalyvės patirtis rodo, kad švietimo įstaigos darbuotojos pastabumas gali paskatinti moterį kreiptis pagalbos ir gauti reikiamas paslaugas. Dalyvė pasakojo: „*Vaiko ugdymo įstaigoj pamatė jo auklėtoja... pasiūlė kreiptis į moterų krizių centrą*“ (D1). Ši patirtis leidžia matyti, kad specialistų neabejingumas ir paskatinimas gali tapti reikšmingu veiksnium, nukreipiant moterį ieškoti pagalbos, ypač tais atvejais, kai smurtą artimoje aplinkoje patyrusiai moteriai pačiai trūksta ryžto.

Socialinių paslaugų inicijavimas per gydymo įstaigas. Gydymo įstaigos ir jose dirbančių specialistų vaidmuo, atpažįstant pagalbos poreikį, taip pat gali reikšmingai prisidėti prie moterų patekimo į socialinių paslaugų sistemą. Tyrimo dalyvės patirtis atskleidžia, kad specialisto siekis ne tik skirti reikiamą gydymą, bet ir išsiaiškinti sveikatos problemų priežastis, gali tapti svarbiu momentu, kai smurtą patyrusiai moteriai pasiūloma tolimesnė pagalba: „*kartą nuvykus pas psichiatrą pradėjom analizuoti priežastį <...> dėka jo įsigilinimo į mano problemą <...> buvo rekomenduotas pagalbą teikiantis centras <...> Negerėjant mano situacijai, gydytojas tiesiog išsiuntė raštą vaiko teisėms dėl mano emocinės būsenos, kadangi žinojo, kad vaiką auginu viena*“ (D5). Ši patirtis rodo, kad gydymo įstaigos, panašiai kaip ir švietimo įstaigos, gali veikti kaip tarpinė grandis, padedanti nustatyti pagalbos poreikį ir inicijuoti patekimą į socialinių paslaugų sistemą.

Socialinių paslaugų inicijavimas per policiją. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad policijos įsitraukimas yra vienas svarbiausių momentų inicijuojant tolesnę pagalbą ir moterų patekimą į socialinių paslaugų sistemą. Dalyvių patirtys rodo, kad kreipimasis į policiją galėjo būti inicijuotas tiek pačių moterų, tiek jų artimos aplinkos narių. Kai kurios dalyvės nurodė, kad policiją iškviatė kaimynai ar šeimos nariai: „*Namuose buvo konfliktas, išgertuvės, triukšmas, mažas vaikas ir kaimynai iškviatė policiją*“ (D2); „*pasigirdo ir garsai, pabudo ir vaikai, nes būtent policiją iškviatė*

mano sūnus“ (D7). Kitos dalyvės į policiją kreipėsi pačios: „Aš išsikviečiau policiją ir pasakiau, <...>, kad prieš mane smurtauja“ (D3); „aš šiaip ne taip išlipau per langą <...> kviestis pagalbos, tada paskambinau policijai, atvažiuo policija“ (D4).

Šie duomenys rodo, kad artima aplinka girdėdama triukšmą išlieka neabejinga ir apie galimą smurtą yra linkusi informuoti policiją. Smurtą patyrusios moterys, suprasdamos, kad situacija namuose tampa nevaldoma, taip pat nevengia pačios kreiptis į policiją. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad būtent policijos įsitraukimas į smurto atvejį, vėliau gali lemti kitų institucijų, teikiančių pagalbą, įsitraukimą.

Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (VVTAIŲ) įsitraukimas. Tyrimo duomenys atskleidė, kad Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų įsitraukimas tapdavo reikšmingu etapu tais atvejais, kai smurtas artimoje aplinkoje vykdavo šeimose, auginančiose vaikus. Policijai gavus pranešimą apie galimą smurto atvejį ir nustačius, kad šeimoje gyvena vaikai, informacija būdavo perduodama atsakingoms institucijoms. Vertindami vaiko situaciją ir kontaktuodami su šeima specialistai gaudavo svarbios informacijos, susijusios ne tik su vaikų, bet ir su tėvų situacija.

Tyrimo dalyvės nurodė, kad dėl smurto artimoje aplinkoje į šeimos situaciją įsitraukė Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo skyriaus specialistai. Dalyvės atskleidė įvairias patirtis: *„Apsilankė vaikų teisių specialistai, paskui socialinė darbuotoja“ (D2); „Kadangi buvo parašytas pareiškimas mano ant jo, tai automatiškai perduota vaikų teisėms, nes nepilnamečiai buvo vaikai ir tai yra smurtas artimoj aplinkoj ir pasiskambino iš karto, atvažiuo pasikalbėti (D4); „Aš sulaukiu iš vaiko teisių apsaugos tarnybos skambučio tiesiog norėjo atvažiuoti į namus, įsivertinti sąlygas, pasikalbėti su vaiku ir man čia buvo tas pirmasis signalas, kad pas mus namuose yra kažkas negerai“ (D5); „Aš išsikviečiau policiją ir pasakiau, kad apie vyrą, apie vyrą situaciją, kad prieš mane smurtauja <...> Iš karto atvyko vaikų teisės“ (D3); „Atvyko vaiko teisės, siūlė pagalbą“ (D6); „Bendravom su vaiko teisių specialistais <...> su vaiko teisių skyriumi, kai bendravom su specialistais, tai skyrė mums vadybą“ (D7). Šios patirtys rodo, kad kai kuriais atvejais Vaiko teisių specialistų įsitraukimas leido moterims suprasti, kad situacija šeimoje nėra normali. VVTAIŲ įsitraukimas buvo susijęs su tolesniu pagalbos proceso vystymusi ir lėmė šeimos patekimą į socialinių paslaugų sistemą bei atvejo vadybos inicijavimą.*

Atvejo vadybos pradžia. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad atvejo vadybos taikymas lėmė pagalbos organizavimą smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims ir jų šeimoms. Šis procesas dažniausiai buvo pradedamas po kitų institucijų, tokių kaip policijos ar VVTAIŲ specialistų įsitraukimo. Dalyvių pasakojimai rodo nuoseklų ryšį tarp VVTAIŲ specialistų įsitraukimo ir atvejo vadybos proceso pradžios, o daugumos moterų patirtyse šie procesai vyko kaip tarpusavyje susiję pagalbos etapai.

Atvejo vadybos taikymas šeimai reiškė kryptingą specialistų bendradarbiavimą, orientuotą į šeimos ar asmens poreikių vertinimą bei pagalbos plano sudarymą. Dalyvių pasakojimai leidžia matyti, kad įsitraukimas į atvejo vadybą dažniausiai nevyko spontaniškai, bet buvo susijęs su kitomis, pagalbą teikiančiomis institucijomis. Viena iš dalyvių nurodė: „*Kreipiausi į moterų krizių centrą <...> man pasiūlė kreiptis į įstaigą socialinių paslaugų. Ir kreipusis į tą įstaigą buvo pradėta atvejo vadyba*“ (D1). Ši patirtis rodo, kad pagalbos paieška vienoje institucijoje galėjo lemti tolesnį įsitraukimą į koordinuotą pagalbos procesą. Kitos dalyvės patirtyje atsiskleidė VVTAIT specialistų vaidmuo: „*Apsilankė vaikų teisių specialistai <...> po to pradėjo taikyti vadybą*“ (D2). Panašus ryšys matomas ir kitų dalyvių pasakojimuose: „*Pradžioj vaikų teisės, vėliau vadybininkė kartu socialinė*“ (D4); „*Atvyko vaikų teisės <...> Gavau atvejo vadybos paslaugas*“ (D3). Šie duomenys leidžia matyti, kad VVTAIT specialistų įsitraukimas dažnai buvo vienas iš pagrindinių veiksmų, susijusių su atvejo vadybos proceso ir koordinuotos pagalbos pradžia.

Dalyvių pasakojimuose atsiskleidė ir tiesioginis institucijų inicijuotas įtraukimas: „*sulaukiau iš vaiko teisių apsaugos tarnybos skambučio <...> buvo pritaikyta atvejo vadyba*“ (D5). Kai kuriais atvejais dalyvės akcentavo ir patį pagalbos organizavimo procesą: „*siūlė pagalbą <...> vyko posėdžiai, sudarė pagalbos planą*“ (D6); „*bendravom su vaiko teisių specialistais <...> atsirado ta pagalba <...> buvo pradėta mums atvejo vadyba*“ (D7); „*Pas mane pradėjo lankytis socialinė darbuotoja. Gavau individualios priežiūros darbuotojos paslaugas.*“ (D3). Šios patirtys leidžia teigti, kad atvejo vadyba buvo susijusi ne tik su specialistų įsitraukimu, bet ir su konkrečių pagalbos veiksmų pradžia. Apibendrinant galima teigti, kad atvejo vadybos pradžia buvo glaudžiai susijusi su ankstesnių institucijų, ypač VVTAIT specialistų įsitraukimu ir žymėjo perėjimą prie koordinuoto paslaugų organizavimo šeimai.

3.2.3. Socialinio darbuotojo palaikymo patirtys smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pasakojimuose

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims patekus į socialinių paslaugų sistemą, jų pasakojimuose nuosekliai išryškėja santykio su socialiniu darbuotoju reikšmė. Tyrimo duomenys rodo, kad socialinio darbuotojo palaikymas ir nesmerkiantis požiūris tampa svarbiomis prielaidomis kuriant pasitikėjimu grįstą santykį. Tyrimo metu išskirtos socialinio darbuotojo palaikymo patirčių kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 3 lentelėje**.

Tyrimo dalyvių patirtys atskleidė, jog socialinis darbuotojas neapsiribojo tik instituciniu pagalbos organizavimu – jis teikė emocinį palaikymą, išklausė ir stiprino moterį sprendimų priėmimo procese. Dalyvių patirtys leidžia teigti, kad socialinis darbuotojas reikšmingai prisidėjo prie saugumo jausmo stiprinimo, moterų įgalinimo ir pasitikėjimo socialinių paslaugų sistema.

5 pav. „Socialinio darbuotojo teikiama pagalba, remiantis tyrimo dalyvių patirtimis“.

Emocinis palaikymas tyrimo dalyvių patirtyse atsiskleidė kaip viena pagrindinių socialinio darbuotojo teikiamos pagalbos formų. Dalyvių patirtys rodo, kad jis buvo siejamas ne tik su išklausymu ar patarimais, bet ir su savivertės stiprinimu bei buvimu šalia sudėtingu laikotarpiu. Dalyvės pabrėžė, kad socialinio darbuotojo gebėjimas išklausyti ir palaikyti padėjo joms jaustis suprastoms ir nepaliktoms vienoms sprendžiant krizines situacijas.

Emocinis palaikymas taip pat pasireiškė per nuoseklų bendravimą. Viena dalyvė pabrėžė išklausymo reikšmę ir bendrą pagalbos naudą: „Socialinė darbuotoja išklausydavo <...> socialinė pagalba socialinių darbuotojų tikrai labai padėjo“ (D1). Tai rodo, kad išklausymas buvo suvokiamas kaip reikšminga pagalbos dalis, prisidedanti prie teigiamos moters savijautos. Kitos dalyvės akcentavo dažnus pokalbius su socialine darbuotoja ir stiprinantį jos vaidmenį: „Daug kalbėdavom su pačia socialine, ji mane stiprino, palaikė“ (D2); „Su socialine darbuotoja tai tikrai tas kontaktas būdavo labai artimas. Ir dabar bendraujam labai artimai <...> Ji mane palaiko, paskatina“ (D7); „Susikūrė labai geras ryšys, mes turėjom labai gerą santykį, aš gaudavau labai gerų patarimų“ (D5); „Nuostabūs žmonės, kurie yra labai reikalingi, kad dirba tokį darbą“ (D4). Tai rodo, kad reguliarus bendravimas buvo svarbus moterų emocinės būklės stiprinimui. Šie duomenys leidžia teigti, kad jaučiamas darbuotojo palaikymas buvo svarbus veiksnys kuriant ir stiprinant tarpusavio ryšį ir pasitikėjimą.

Vienos tyrimo dalyvės patirtyje palaikymas buvo siejamas su galimybe pačiai priimti sprendimus ir jaustis atsakingai už savo pasirinkimus: „Niekada nesakė, kad skirkis, ar tu ten nebūk

su tokių. *Bet aš tiesiog pati tai supratau. Ir jaučiau tik tą palaikymą tokį, kad turiu pati priimti sprendimą“ (D6).* Šie duomenys leidžia teigti, socialinė darbuotoja, išreikšdama palaikymą, skatino moters savarankiškumą ir įgalinimą pačiai priimti sprendimus. Dalyvių pasakojimuose emocinis palaikymas taip pat pasireiškė per paskatinimą ir pastiprinimą. Kaip teigė viena dalyvė: *„Paskatino <...> sulaukiau to tokio pastiprinimo“ (D3).* Ši patirtis rodo, kad emocinis palaikymas buvo siejamas su įgalinimu ir emocinės būklės stiprinimu krizinės situacijos metu.

Nesmerkiantis socialinio darbuotojo požiūris. Reikšmingą vietą dalyvių pasakojimuose užėmė socialinio darbuotojo palaikymas. Moterų pasakojimai atskleidė, kad bendravimas ir bendradarbiavimas su specialistu buvo pagrįstas pagarba ir pasitikėjimu. Empatiškas santykis su darbuotoju sudarė saugią ir atvirą erdvę kalbėti apie savo patirtis ir galimus sprendimus. Kelios dalyvės aiškiai įvardijo, kad bendravimo metu nejautė jokio kaltinimo ar vertinimo: *„Niekada socialinė nesmerkė, kaip tik palaikė“ (D6); „Niekada nejaučiau jokio smerkimo“ (D4); „Niekada nebuvau prievartaujama kažką daryti ir sakyti prieš savo valią“ (D5).* Gauti duomenys leidžia teigti, kad kompetentingas socialinio darbuotojo bendravimas, pagrįstas supratimu ir pagarba moterų patirtims, padėjo užmegzti glaudų tarpusavio ryšį.

Kita dalyvė akcentavo socialinio darbuotojo empatiją ir kaltinimų nebuvimą: *„Kontaktas būdavo labai artimas, niekada nesulaukiau kaltinimų ar priekaištų, empatiškai žiūrėjo į mano situaciją“ (D7).* Ši patirtis atskleidžia, kad empatija ir kaltinimų nebuvimas sudarė sąlygas saugiam bendravimui ir leido moterims jaustis priimtoms nepaisant jų patirčių. Dalyvių pasakojimai leidžia teigti, kad nesmerkiantis požiūris buvo svarbi sąlyga kuriant pasitikėjimu grįstą santykį tarp socialinio darbuotojo ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moters.

Pasitikėjimu grįstas santykis dalyvių pasakojimuose atsiskleidė kaip svarbus socialinio darbuotojo ir moters bendradarbiavimo pagrindas. Tyrimo duomenys rodo, kad pasitikėjimas formavosi per nuoseklų bendravimą, emocinį palaikymą ir nesmerkiantį požiūrį. Viena dalyvė susiformavusį santykį apibūdino taip: *„Susikūrė labai geras ryšys, mes turėjom labai gerą santykį, aš gaudavau labai gerų patarimų <...> Aš žinau, kad bet kada, kada kai man reikia, tai yra žmogus, kuris yra šalia“ (D5).* Ši patirtis rodo, kad santykis buvo grindžiamas ne tik emociniu palaikymu, bet ir pasitikėjimu socialinio darbuotojo pagalba ir jos prieinamumu. Kita dalyvė pabrėžė santykio tęstinumą: *„Ir dabar bendraujam labai artimai“ (D7).* Tai rodo, kad net ir pasibaigus socialinių paslaugų teikimui, išlaikomas glaudus bendravimas tarp socialinio darbuotojo ir smurtą patyrusios moters. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad pasitikėjimu grįstas santykis tapo svarbia pagalbos proceso dalimi, sudarančia sąlygas pasitikėjimui ir pagalbos priėmimui.

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtys leidžia teigti, kad socialinio darbuotojo palaikymas atsiskleidė kaip esminė socialinių paslaugų teikimo dalis, apimanti emocinį palaikymą, nesmerkiantį specialisto požiūrį ir pasitikėjimu grįsto santykio kūrimą. Tyrimo duomenys rodo, kad

moterims svarbus ne tik paslaugų organizavimas, bet ir kokybiškas santykis su darbuotoju, pasižymintis empatija, pagarba ir galimybe pačioms priimti sprendimus. Socialinio darbuotojo laikysena, grindžiama pagarba ir empatija, sudarė sąlygas formuotis pasitikėjimu grįstam santykiui, kuris tiesiogiai lėmė moters motyvaciją priimti teikiamą pagalbą ir socialines paslaugas.

3.2.4 Veiksniai lėmę moterų sprendimo kreiptis pagalbos atitolinimą

Nors tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad užmezgus ryšį su socialiniu darbuotoju formavosi pasitikėjimu grįstas santykis, moterų pasakojimai atskleidė, kad iki kreipimosi pagalbos jos susidūrė su įvairiais veiksniais, dėl kurių pagalbos nebuvo kreipiamasi laiku, o jos paieška buvo atidedama.. Tyrimo metu išskirti veiksmų lėmusių moterų sprendimo kreiptis pagalbos atitolinimą kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 4 lentelėje**.

Analizuojant dalyvių patirtis paaiškėjo, kad pagalbos paiešką dažnai riboja ne tik išorinės aplinkybės, bet ir vidiniai psichologiniai išgyvenimai, susiję su patirto smurto suvokimu ar asmeniniais įsitikinimais. Moterų pasakojimuose atsiskleidė tokie veiksniai:

- smurto neigimas;
- kaltės prisiėmimas;
- smurto normalizavimas;
- gėda;
- smurtautojo grėsmės baimė;
- baimė netekti vaikų;
- tikėjimas, kad situaciją galima išspręsti savarankiškai.

Smurto neigimas dalyvių pasakojimuose išryškėjo kaip vienas iš veiksmų, trukdžiusių pripažinti patiriamą smurtą ir kreiptis pagalbos. Tyrimo duomenys parodė, kad smurto faktas pradžioje dažnai buvo neigiamas arba sąmoningai slepiamas nuo aplinkinių. Kai kurios dalyvės stengėsi pateisinti smurtautoją ir nepripažino, kad patiria smurtą. Viena dalyvė atskleidė, kad ilgą laiką patiriamą smurtą slėpė nuo aplinkos ir teigė, kad santykiai yra geri: „*Aš neigiau iš pradžių, kad mane muša, viskas gerai, mes susitaikydavome ir pagyvendavome*“ (D6). Ši patirtis atskleidžia, kad smurtas buvo suvokiamas kaip laikinas konfliktas, o ne kaip nuoseklus smurtinis elgesys. Kita dalyvė nurodė, kad apie patiriamą smurtą kalbėjo taip, lyg jis vyksta ne dabar: „*Būtuojų laiku visada sakiau, kad tai buvo, kad tebevyksta, aš nesu išsakiusi*“ (D5), o tai rodo sąmoningą vengimą atskleisti patiriamą smurtą. Tyrimo duomenys parodė, kad smurtas buvo slepiamas ir nuo artimiausios aplinkos. Viena moteris pasakojo, kad tiek ji, tiek jos partneris sąmoningai slėpė tikrąją situaciją šeimoje: „*Nežinojo, kas vyksta šeimoje, tiek aš, tiek mano draugas viską nusišlėpėm. Mes sakėm, kad gyvenam*

gerai“ (D2). Šie duomenys rodo, kad neigiant esamą smurtą buvo siekiama nuslėpti realią šeimos situaciją ir pateikti ją kaip įprastą ir atitinkančią visuomenės normas. Gauti duomenys leidžia teigti, kad smurto neigimas, iškreipė situacijos suvokimą ir neleido moterims pripažinti patiriamo smurto bei laiku kreiptis pagalbos.

Kaltės prisiėmimas taip pat pasireiškė kaip svarbi kliūtis, apsunkinusi smurto pripažinimą ir sprendimą ieškoti pagalbos. Tyrimo analizė parodė, kad moterys neretai buvo linkusios atsakomybę už smurtinį partnerio elgesį prisiimti sau. Dalyvių pasakojimai atskleidė bandymus ieškoti savo kaltės ir pateisinti smurtautojo veiksmus. Viena dalyvė teigė mananti, jog smurtinį partnerio elgesį galėjo išprovokuoti jos pačios žodžiai ar veiksmai: „*Kaltinau ir save, gal kažkaip išprovokavau jį, gal kažkokį žodį ne tą pasakiau*“ (D1). Kita dalyvė taip pat bandė pateisinti partnerio elgesį ir abejojo savo pačios vaidmeniu santykiuose: „*Galvodavau, gal jis pavargęs, gal daug dirba, gal aš ten nieko namuose ir nedarau*“ (D4). Dar viena tyrimo dalyvė pripažino, kad tam tikrais momentais jai atrodydavo, jog dėl susiklosčiusios situacijos kalta yra ji pati: „*Pačiai kartais taip atrodydavo, kad pati dėl visko kalta*“ (D7). Gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys, dėl klaidingo situacijos suvokimo buvo linkusios prisiimti kaltę sau, o tai galėjo lemti sprendimo dėl reikiamos pagalbos atidėjimą.

Smurto normalizavimas. Smurto supratimas ir laikymas įprasta santykių forma išryškėjo kaip dar vienas veiksnys, lėmęs moterų sprendimą kreiptis pagalbos. Tyrimo duomenys atskleidė, kad moterys stengėsi pateisinti smurtinį elgesį ir tikėjosi, kad partnerio elgesys pasikeis. Tai skatino toleruoti smurtinį elgesį ir atidėti pagalbos paiešką. Viena dalyvė pasakojo, kad ilgą laiką stengėsi pateisinti partnerio smurtą ir tikėjo, jog jis gali pasikeist: „*Aš visą laiką jį teisindavau, nu, gal jis pavargęs, gal pervargęs <...> Aš galvojau, kad jis pasikeis*“ (D4). Kita dalyvė taip pat nurodė tikėjusi, kad partnerio elgesys pasikeitė ir santykių problemos išsisprendė: „*Galvojau jis pasikeitė <...> žadėjo kad daugiau taip nebesielgs <...> Galvojau, kad išsisprendė problemos*“ (D3). Šios patirtys atskleidžia, kad tikėjimas galimais partnerio pokyčiais ir tikėjimas jo pažadais skatino smurto situacijos nuvertinimą ir prisidėjo prie jo normalizavimo. Smurtas buvo laikomas laikinu reiškiniu, todėl tai galėjo lemti pagalbos kreipimosi atitolinimą.

Gėda kalbėti apie smurtą. Tyrimo duomenys atskleidė, kad moterys jautė gėdą dėl patiriamo smurto. Tai lėmė klaidingą jų įsitikinimą, kad prabilus apie smurtą, aplinkiniai jų nesupras ir pasmerks. Dėl šių priežasčių moterys buvo linkusios jį nutylėti ir nesidalinti savo išgyvenimais net su artimiausiais žmonėmis. Didžioji dalis tyrimo dalyvių aiškiai įvardijo, kad jautė gėdą apie tai kalbėti: „*Niekas nežinojo, nes gėda, tiesiog gėda, kad... gėda*“ (D1); „*Man gėda buvo <...> nežinojo slėpiau man gėda buvo tiesiog*“ (D6); „*Buvo didžiulė gėda, negalėjau apie tai kalbėti <...> nesijaučiau saugi kalbėti apie tą savo problemą tuo metu*“ (D5); „*Aš pati gal slėpiau daugiau tas problemas <...> Aš jaučiau gėdą, nenorėjau apie tai kalbėti*“ (D7). Šie duomenys leidžia teigti, kad

gėdos jausmas slopino moterų norą atskleisti patiriamą smurtą ir prisidėjo prie pagalbos paieškos atidėjimo. Vis dėlto viena dalyvė teigė vėliau supratusi, kad smurto patirtis nėra gėda ir apie tai reikia kalbėti: „*Aš iš pradžių galvojau man kokia gėda ir giminėm pasakyti kokia man yra gėda, prisipažinti, kad aš nieko neturiu išėjau, taip kaip stoviu. Man buvo labai gėda pradžioj. Bet po to supratau, čia nėra gėda. Reikia viešinti tokius dalykus, kad nevyktų šeimoj tokie dalykai.*“ (D4). Šie duomenys leidžia teigti, kad moterys kartais išdrįsta pasipasakoti apie patiriamą smurtą, tačiau jaučiama gėda gali lemti, kada apie tai bus prabilta.

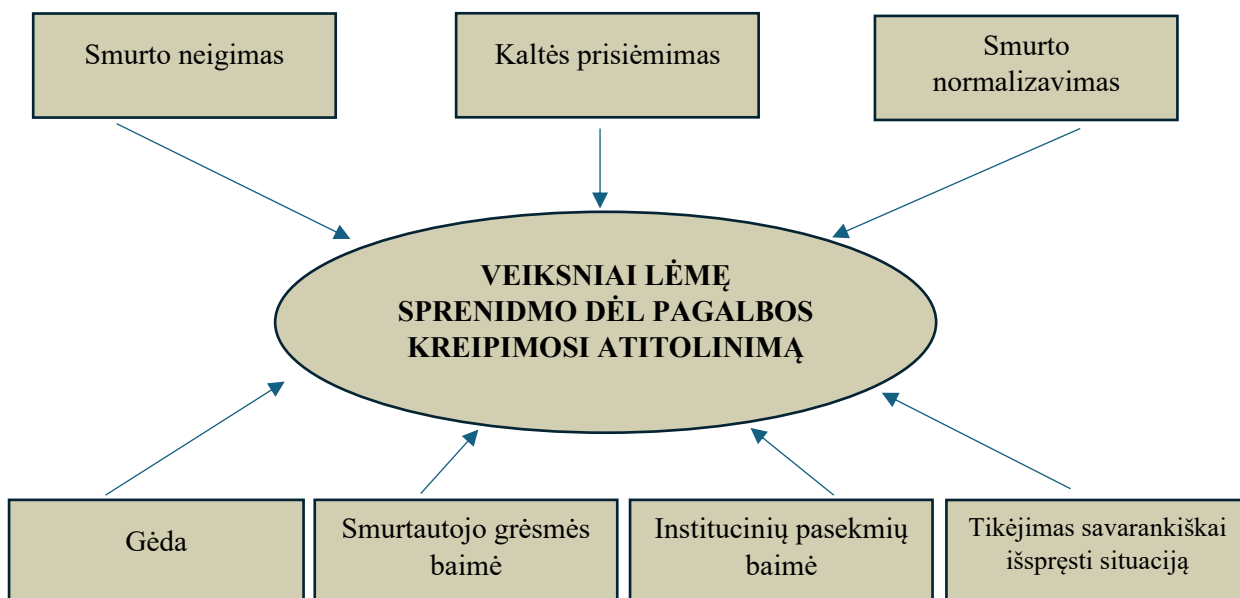
Dar viena reikšminga kliūtis buvo **smurtautojo grėsmių baimė**. Tyrimo duomenys parodė, kad dalyvės jautė pagrįstą baimę dėl savo saugumo, o patirti grasinimai ir bauginimai lėmė jų vengimą kreiptis pagalbos. Viena dalyvė nurodė, kad būtent dėl to nesikreipė pagalbos: „*Nesikreipiau, nes bijojau draugo, jis mane persekiojo, grasino*“ (D2). Kita dalyvė taip pat atskleidė patyrusi tiesioginius smurtautojo grasinimus: „*Buvo išdaužęs ne vieną kartą namus <...> žadėjo, kad namus sudegins*“ (D4). Šie duomenys rodo, kad tokie grasinimai kėlė realią baimę dėl moterų saugumo. Gauti duomenys leidžia teigti, kad baimė dėl galimų partnerio veiksmų, galinčių kelti grėsmę jų sveikatai ar net gyvybei galėjo lemti jų vengimą kreiptis pagalbos.

Institucinių pasekmių baimė taip pat atsiskleidė kaip svarbi vidinė kliūtis. Dalyvių patirtys atskleidė, kad moterys baiminosi galimo institucijų įsikišimo, nes tai galėtų tiesiogiai paveikti šeimos ir vaikų situaciją. Ši baimė buvo susijusi su nerimu, kad paviešinus patiriamą smurtą ir kreipiantis pagalbos į situaciją įsitrauks VVTAIT specialistai, kurie, dalyvių nuomone, gali paimti vaikus iš šeimos. Viena dalyvė nurodė, kad būtent ši baimė lėmė jos vengimą kreiptis pagalbos: „*Reikėjo dėl vaikų, dėl... Aš nenorėjau, kad atimtų jų iš manęs ir turėjau kažką daryti*“ (D6). Kita dalyvė taip pat įvardijo, kad VVTAIT įsitraukimo bijojo dėl nežinomybės ir galimybės prarasti vaikus: „*O ta baimė, tokia nežinomybė, tas institucijų užvardinimas, vaiko teisės, dažniausiai asocijuojasi su paėmimu vaikų ar ne, su kažkokia labai didelė nepriežiūra vaiko. Ir žmonės galbūt ir sąmoningai vengia institucijų įsitraukimo į jų gyvenimą. Ir net nepagalvoji, įžvelgi kaip kažkokį blogį, o ne kaip realią pagalbą. Nes toks daugiau kaip grėsmė*“ (D5). Šie duomenys rodo, kad moterys vengė kreiptis pagalbos būtent dėl galimo VVTAIT įsitraukimo ir klaidingo įsitikinimo, kad dėl to gali prarasti vaikus. Tai leidžia teigti, kad institucijų įsitraukimas, dalyvių supratimu, atrodė kaip grėsmė, o ne galima pagalba. Tokie įsitikinimai veikė kaip papildomas veiksnys, lėmęs smurto tęstinumą ir trukdęs laiku kreiptis pagalbos.

Tikėjimas savarankiškai išspręsti situaciją. Dalyvių pasakojimuose išryškėjo tikėjimas, kad jos pačios gali išspręsti susiklosčiusią situaciją. Tyrimo duomenys parodė, kad dėl to moterys negalvojo apie galimą pagalbą ir niekur nesikreipė. Toks įsitikinimas buvo siejamas su noru išlaikyti kontrolę savo gyvenime ir problemas spręsti savarankiškai. Viena dalyvė nurodė maniusi, kad yra stipri: „*Aš maniau, kad esu stipri*“ (D2). Šie duomenys leidžia teigti, kad galima stiprybė, kurią

dalyvė manė turinti, skatino ją su sunkumais susidoroti savarankiškai. Kita dalyvė nurodė taip pat galinti situaciją spręsti be papildomo kitų įsikišimo: „*Sakiau, kad susitvarkysiu, viskas man gerai*“ (D6). Šie duomenys leidžia teigti, kad tikėjimas savo jėgomis ir gebėjimu pačiai susidoroti su patiriamu smurtu, galėjo lemti smurto tęstinumą ir sprendimo kreiptis pagalbos atitolinimą.

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtys parodė, kad sprendimą kreiptis pagalbos dažnai apsunkino įvairūs veiksniai. Empiriniai duomenys atskleidė, kad moterys neretai linkusios neigti patiriamą smurtą, prisiimti kaltę dėl smurtautojo elgesio, normalizuoti susidariusią situaciją, jausti gėdą kalbėti apie patiriamą smurtą bei baimintis tiek smurtautojo grasinimų, tiek galimų institucinių pasekmių. Taip pat dalyvių pasakojimuose išryškėjo tikėjimas, kad situaciją tikėjosi išspręsti savarankiškai, nesikreipiant pagalbos į institucijas. Šie veiksniai veikė kaip reikšmingos kliūtys, kurios atitolino sprendimą kreiptis pagalbos ir lėmė ilgesnį smurto patyrimo laikotarpį.

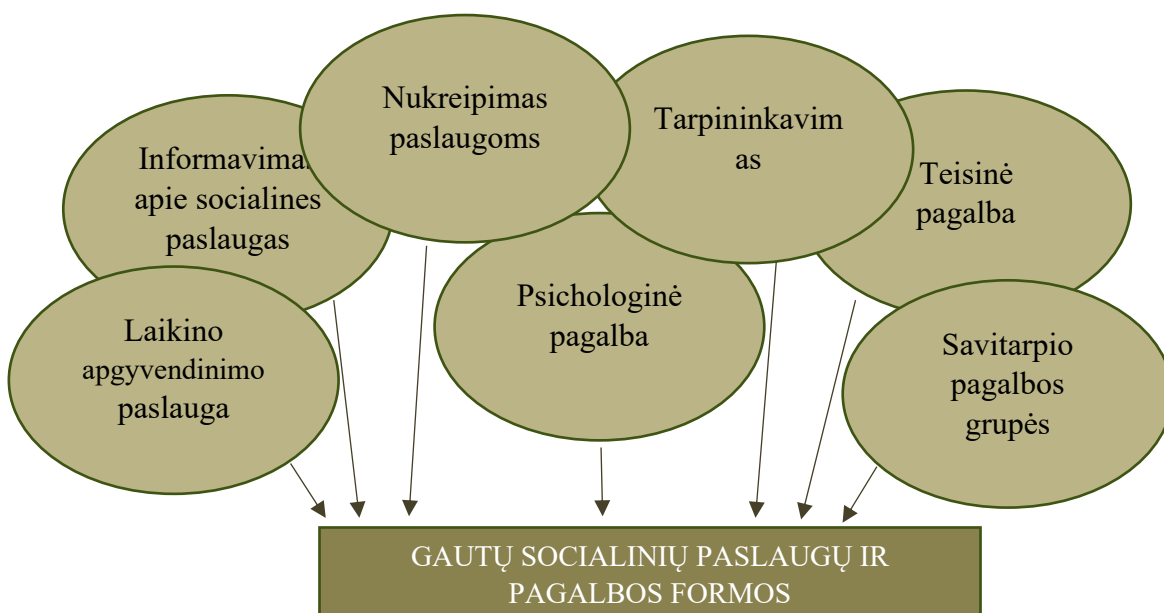

6 pav. Tyrimo dalyvių patirtyse išryškėję veiksniai, lėmę pagalbos kreipimosi atitolinimą.

3.2.5 Gautų socialinių paslaugų ir pagalbos patirtys

Gautų socialinių paslaugų ir pagalbos patirtys tyrimo dalyvių pasakojimuose išryškėjo kaip svarbi pagalbos proceso dalis, apimanti įvairias socialinių paslaugų formas, teiktas moterims patyrusioms smurtą artimoje aplinkoje. Tyrimo duomenys parodė, kad socialinių paslaugų sistema moterims suteikė ne tik informaciją apie galimas pagalbos priemones, bet ir pagalbą sprendžiant socialinius, teisinius bei emocinius sunkumus. Dalyvės pabrėžė, kad socialiniai darbuotojai ne tik informavo apie galimas paslaugas, bet ir nukreipė į kitas institucijas, lydėjo sprendžiant įvairius klausimus, tarpininkavo gaunant psichologinę bei teisinę pagalbą, sudarė galimybes dalyvauti savitarpio pagalbos grupėse ar pasinaudoti laikino apgyvendinimo paslaugomis. Moterų patirtys

parodė, kad gautos socialinės paslaugos prisidėjo prie saugumo jausmo stiprinimo, šeimos problemų sprendimo bei emocinės būklės gerinimo. Tyrimo metu išskirtos gautų socialinių paslaugų ir pagalbos patirčių kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 5 lentelėje**.

7 pav. *Smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims teiktų socialinių paslaugų ir pagalbos formas.*

Informavimas apie socialines paslaugas buvo viena pirmųjų paslaugų formų, su kuria moterys susidūrė patekusios į socialinių paslaugų sistemą. Dalyvių patirtys atskleidė, kad socialiniai darbuotojai suteikė informaciją apie galimas pagalbos priemones, paaiškino, kokios paslaugos gali būti teikiamos bei kur reiktų kreiptis sprendžiant aktualius klausimus. Viena dalyvė pasakojo: „*Jos atvyko dviese, informavo, kad dirbs su šeima, teiks paslaugas*“ (D2). Kita dalyvė nurodė, kad buvo suteikta informacija apie teisinius klausimus ir galimus veiksmus: „*Paaiškino, kur kreiptis dėl skyrybų, dėl vaikų išlaikymo*“ (D7). Dar kita dalyvė nurodė, kad informacija buvo aiški, padedanti spręsti kasdienes klausimus ir numatyti tolesnius veiksmus: „*Suteikė informaciją, kur man eiti ir ką daryti*“ (D6). Gauti duomenys leidžia teigti, kad aiški komunikacija ir informavimas apie socialines paslaugas suteikė moterims aiškumo apie pagalbos galimybes ir socialinių paslaugų sistemą.

Dalyvių patirtys parodė, kad svarbi socialinio darbuotojo pagalbos dalis buvo moterų **nukreipimas** į kitas paslaugas. Dalyvių pasakojimai atskleidė, kad socialiniai darbuotojai aktyviai nukreipdavo moteris į įvairias institucijas ar pas specialistus, kurie galėjo padėti spręsti konkrečias problemas. Kelios dalyvės nurodė, kad socialinių darbuotojų skatinamos ir padedamos kreiptis į teisininkus: „*Ji tikrai paskatino, kur kreiptis dėl teisinės pagalbos*“ (D6); „*Kreipėmės į teisininką su socialinio darbuotojo pagalba*“ (D2). Kita dalyvė pasakojo, kad dėl psichinės sveikatos būklės buvo nukreipta pas gydytoją – specialistą: „*Socialinė darbuotoja nukreipė užsiregistruoti ir į psichiatro*

konsultaciją.“ (D3). Dalyvės taip pat nurodė, kad buvo nukreiptos į specializuotos pagalbos įstaigas: „*Rytojaus dieną darbuotojo buvau nukreipta į moterų krizių centrą*“ (D5). Šie duomenys rodo, kad socialinio darbuotojo tarpininkavimas ir nukreipimas paslaugoms sudarė galimybes moterims gauti individualią ir specializuotą pagalbą.

Tyrimo dalyvių pasakojimai taip pat atskleidė socialinio darbuotojo **tarpininkavimo** svarbą sprendžiant įvairius socialinius klausimus. Tyrimo dalyvių patirtys parodė, kad socialiniai darbuotojai ne tik suteikdavo informaciją ar nukreipdavo kitoms paslaugoms, bet ir fiziškai lydėdavo moteris į įvairias institucijas ir padėdavo spręsti joms rūpimus klausimus. Viena dalyvė nurodė, kad socialinė darbuotoja padėjo sprendžiant būsto klausimus ir lydėjo į institucijas: „*Padėjo socialinė darbuotoja. Vykom į seniūniją. Po to dėl socialinio būsto*“ (D1). Ji taip pat nurodė, kad socialinė darbuotoja padėjo ieškant būsto ir dalyvavo jo apžiūroje: „*Labai padėjo socialinė ir ieškant, nuomai būsto, tikrai ir kartuėjo apžiūrėti*“ (D1). Dalyvės taip pat pabrėžė, kad socialiniai darbuotojai ne kartą tarpininkavo sprendžiant įvairius klausimus: „*O kas liečia socialinę, tai ne kartą lydėjo mane kur reikėjo, būdavo šalia*“ (D2). Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad išgyvenant krizinę situaciją, socialinio darbuotojo tarpininkavimas užtikrino aktualių klausimų sprendimą, padėjo joms jaustis saugiau ir skatino pasitikėjimą paslaugų teikimo sistema.

Psichologinė pagalba buvo viena svarbiausių pagalbos formų, padėjusi moterims ir jų vaikams įveikti emocinius sunkumus. Tyrimo duomenys parodė, kad psichologinė pagalba buvo teikiama tiek pačioms moterims, tiek jų vaikams, o kai kuriais atvejais ji buvo pasiūlyta net ir tuomet, kai pačios dalyvės nejautė tam poreikio. Viena dalyvė nurodė, kad vos pradėjus teikti socialines paslaugas buvo suteikta ir psichologinė pagalba: „*Socialinė darbuotoja buvo man priskirta <...> Aišku, psichologinę pagalbą gavau*“ (D1). Kita dalyvė pabrėžė operatyvų pagalbos prieinamumą ir jos tęstinumą: „*Pas psichologę konsultaciją gavau greitai, gal savaitės bėgyje, reguliariai pas ją lankiausi*“ (D2). Dar viena dalyvė atkreipė dėmesį, kad nors paprastai psichologo konsultacijų tenka laukti ilgai, jai ir vaikams pagalba buvo suteikta greitai ir operatyviai: „*Pas psichologus tai labai didelės eilės buvo, bet man iš karto buvo <...> buvo mums suteikta, ir vaikams, ir man atskirai <...> mes kalbėjom, bet tendencingai būdavo paskiriamas laikas, kada kalbėtis*“ (D4).

Dalyvių pasakojimuose taip pat atsiskleidė teigiamas psichologinės pagalbos vertinimas. Viena moteris aiškiai įvardijo jos svarbą: „*Labai džiaugiuosi, nes gavau reikiamą pagalbą, ypač psichologinę pagalbą*“ (D3). Kita dalyvė pripažino, kad anksčiau nemanė galinti taip greitai gauti psichologinę pagalbą ir iš pradžių nejautė poreikio ją gauti: „*Aš niekada negalvojau, kad aš galiu gauti psichologinę pagalbą čia ir dabar. Aš negalvojau iš tikro kad man jos reikia, bet matyt iš šono matėsi geriau*“ (D5). Dar viena dalyvė taip pat pasakojo, kad pradžioje psichologinės pagalbos priimti nenorėjo, tačiau dėl vaikų pagalbą priėmė: „*Aš nenorėjau iš pradžių, sakiau, kad susitvarkysiu, viskas man gerai. Bet, nu, tiesiog reikėjo dėl vaikų*“ (D6). Tuo tarpu kita moteris pabrėžė jau asmeniškai

patiriamą psichologinės pagalbos naudą ir savanorišką jos tęsimą: „*Man patinka, žinokit, aš pastiprinu save, kažkaip išsikalbu <...> aš jau savo noru einu pas tą psichologę*“ (D7). Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad psichologinė pagalba buvo svarbi ne tik kaip suteikta paslauga, bet ir kaip realiai moterų emocinę būklę stiprinanti pagalbos forma. Gauti duomenys rodo, kad psichologinių konsultacijų metu, moterys turėjo galimybę išsikalbėti apie patirtus išgyvenimus ir taip palaipsniui stiprinti savo emocinę būklę. Laiku suteikta psichologinė pagalba atliepė moterų poreikius ir reikšmingai prisidėjo prie tolimesnių paslaugų ir pagalbos priėmimo.

Savitarpio pagalbos grupės. Dalyvių pasakojimuose šios grupės taip pat atsiskleidė kaip svarbi pagalbos forma, leidusi dalintis savo patirtimi, su kitomis, panašias patirtis turinčiomis moterimis ir jausti abipusį supratimą. Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidė, kad dalyvavimas tokiose grupėse sudarė sąlygas atvirai kalbėti apie šeimoje patirtą smurtą ir dalintis savo išgyvenimais. Viena dalyvė pasakojo apie bendrus susitikimus su kitomis moterimis, kurių metu buvo dalijamasi patirtimis ir aptariamos įvairios problemos: „*Eidavom ten ratas moterų ir kalbėdavom mes apie visokias problemas <...> supratau, kad ne aš vieną tokį dalyką patiriu*“ (D6). Kita dalyvė taip pat nurodė aktyviai dalyvavusi savitarpio pagalbos grupėse ir pabrėžė priimančią požiūrį: „*Aš lankiau ir savitarpio pagalbos grupes <...> Ne visada galėjau dalyvauti laiku atvykus pavėlavus aš visada būdavau priimta*“ (D5).

Dalyvių patirtys taip pat atskleidė, kad savitarpio pagalbos grupės buvo organizuojamos atsižvelgiant į jų poreikius. Viena dalyvė pasidalino, kad grupių metu buvo užtikrinama vaikų priežiūra: „*Užsiėmimai vykdavo kelias savaites <...> man padėdavo prižiūrėti vaikučius darbuotojos, kol būdavau grupėje*“ (D3). Kita dalyvė pabrėžė dalijimosi patirtimis svarbą ir galimybę išgirsti kitų moterų patirtis: „*Pati dalyvavau ir tose savitarpio pagalbos grupėse, dalinausi išgyvenimais ir klausiau kitų moterų istorijas*“ (D7). Analizuojant duomenis matyti, kad savitarpio pagalbos grupės moterims suteikė ne tik emocinę paramą, bet ir galimybę patirti bendrystės jausmą, suprasti, kad jos nėra vienos, bei dalintis patirtimis saugioje ir palaikančioje aplinkoje.

Teisinė pagalba. Tyrimo duomenys parodė, kad ši pagalba reikšmingai prisidėjo sprendžiant teisinius klausimus. Tyrimo dalyvių pasakojimai rodo, kad socialiniai darbuotojai ne tik suteikė informaciją apie galimas teises galimybes, bet ir skatino moteris imtis veiksmų siekiant apginti savo ir vaikų interesus. Viena dalyvė nurodė, kad nuosekliai gavo teisinę pagalbą: „*Teisinę pagalbą gavau palaipsniui*“ (D1). Kitos dalyvės pasakojo, kad socialiniai darbuotojai paskatino jas kreiptis dėl vaikų išlaikymo, bei padėjo tvarkant reikiamus dokumentus: „*Socialiniai darbuotojai, taip ir paskatino dėl antrojo vaiko alimentų kreiptis*“ (D3); „*Ir darbuotojo pagalba padėjo man susitvarkyti ir išlaikymą vaikui*“ (D5). Šios patirtys rodo, kad dažniausiai gauta teisinė pagalba padėjo moterims sprendžiant su vaikų išlaikymu susijusius klausimus. Tai leidžia teigti, kad socialinių darbuotojų motyvavimas ir tinkamas nukreipimas padėjo dalyvėms, siekiant užtikrinti savo ir vaikų saugumą.

Laikino apgyvendinimo paslauga buvo viena iš galimybių moterims ir jų vaikams saugiai pasitraukti iš smurtinės aplinkos. Tyrimo dalyvių pasakojimai parodė, kad ši paslauga buvo siūloma moterims kaip viena iš pagalbos galimybių siekiant užtikrinti jų saugumą. Kai kurios moterys ją pasinaudojo ir laikinai apsigyveno laikino apgyvendinimo įstaigose. Viena dalyvė pasakojo, kad laikino apgyvendinimo namuose apsigyveno kartu su dukra: „*Tai su dukra atsikėlėme į krizių centrą gyventi ir ten kažkiek pragyvenome*“ (D1). Kita dalyvė taip pat nurodė, kad siekdama apsisaugoti nuo smurtautojo pasitraukė iš namų ir apsigyveno laikino apgyvendinimo namuose: „*Aš nuo jo bėgau ir apsigyvenau laikino gyvenimo namuose*“ (D3).

Vis dėlto dalis dalyvių šia paslauga nepasinaudojo, nors ji ir buvo siūlyta socialinių darbuotojų. Viena dalyvė patvirtino, kad pasiūlytos apgyvendinimo galimybės atsisakė: „*Socialinė darbuotoja siūlė, bet aš atsisakiau*“ (D2). Kitos moterys pažymėjo, kad galėjo pasinaudoti artimųjų pagalba arba turėjo kitą būstą, todėl ši paslauga joms nebuvo būtina. Viena dalyvė pasakojo, kad norėdama atsitraukti nuo smurtautojo apsigyveno pas tėvus: „*Buvo siūlyta, bet aš, kadangi turėjau tėvus ir jie mane priėmė su vaikais, tai aš pas jų. Jie labai palaikė mane ir, nu, tiesiog nereikėjo man*“ (D6). Kita dalyvė nurodė, kad socialinė darbuotoja taip pat siūlė šią paslaugą, tačiau ji ją nepasinaudojo, nes turėjo kitą būstą: „*Man socialinė darbuotoja siūlė šitą variantą. Bet kadangi aš turėjau ten tėvų paliktą butą, tai aš tiesiog persikėliau į savo butą su vaikais*“ (D7). Gauti duomenys leidžia teigti, kad laikino apgyvendinimo paslauga buvo svarbi užtikrinant moterų ir jų vaikų saugumą kriziniu laikotarpiu. Vis dėlto jos poreikis priklausė nuo individualių moters gyvenimo aplinkybių ir turimo pagalbos šeimai tinklo.

Dalyvių patirtys atskleidė, kad patekus į socialinių paslaugų sistemą, joms buvo suteikta kompleksinė pagalba. Ji apėmė informavimą apie galimas paslaugas, nukreipimą į kitas institucijas, tarpininkavimą, psichologinę ir teisinę pagalbą, galimybę dalyvauti savitarpio pagalbos grupėse bei pasinaudoti laikino apgyvendinimo paslauga. Tyrimo duomenys rodo, kad šios paslaugos prisidėjo prie moterų saugumo jausmo ir emocinės būklės stabilizavimo. Dalyvių pasakojimai atskleidė, kad socialinių darbuotojų informavimas ir tarpininkavimas sudarė sąlygas moterims lengviau orientotis socialinių paslaugų sistemoje bei pasinaudoti joms reikalinga pagalba.

3.2.6 Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų rekomendacijos kitoms moterims

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų rekomendacijos kitoms moterims tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė kaip svarbi patirties refleksijos dalis. Jos leidžia geriau suprasti moterų turimą patirtį ir jų požiūrį į socialinių paslaugų ir pagalbos priėmimą. Dalyvės, reflektuodamos savo išgyvenimus, dalijosi patarimais ir įžvalgomis, kurios galėtų būti naudingos kitoms smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms ar vis dar patiriančioms moterims. Gauti duomenys

parodė, kad moterys dažniausiai pabrėždavo būtinybę netylėti apie patiriamą smurtą. Jos skatino kuo anksčiau kreiptis pagalbos ir įvardijo socialinių paslaugų teikiamą naudą. Šios rekomendacijos parodė asmeninę moterų patirtį patekus į socialinių paslaugų sistemą ir supratimą apie pagalbos reikšmę esant krizinėse situacijose. Tyrimo metu išskirtos rekomendacijų kitoms moterims kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 6 lentelėje**.

Viena svarbiausių rekomendacijų, pateiktų tyrimo dalyvių, buvo **netylėti apie patiriamą smurtą**. Gauti duomenys atskleidė, kad moteris pabrėžė būtinybę kalbėti apie patiriamą smurtą ir kreiptis pagalbos. Dalyvių pasakojimuose atsispindėjo raginimas nelikti vienoms su patiriamais sunkumais ir drąsiau kreiptis į pagalbą ir socialines paslaugas teikiančias institucijas. Viena dalyvė akcentavo, kad svarbu nebijoti: „*Kad nebijotų, kad ieškotų pagalbos*“ (D2). Kita dalyvė taip pat akcentavo nebijoti ir siekti pokyčių: „*Tikrai nebijot kreiptis, bandyti stot ant kojų ir negyvent su tokiu žmogumi*“ (D1). Dalyvių patirtyse atsiskleidė ir moterų savivertės stiprinimo svarba. Viena dalyvė teigė: „*Nenuvertinti savęs ir kad mes, moterys, galim viską padaryti pačios ir nelaukti*“ (D3).

Kai kurios dalyvės pabrėžė, kad smurto nutylėjimas tik ilgina sudėtingą situaciją, todėl būtina apie tai kalbėti ir nebijoti prašyti pagalbos. Viena dalyvė teigė, kad pirmas žingsnis siekiant pokyčio – apie jį prabilti: „*Visų pirma, kad tikrai netylėtų*“ (D7), kita dalyvė pritarė ir papildė šią mintį: „*Reikia tiesiog netylėti ir nebijoti prašyti pagalbos, nes jina tikrai labai... Gali išgelbėti daug ir moterų*“ (D4). Kita dalyvė, reflektuodama savo patirtį, pripažino, kad pagalbos paiešką pradėjo per vėlai: „*Aš galvoju, kodėl iki to laiko aš neieškojau pagalbos galbūt dar yra per mažai patirčių pasidalijimo*“ (D5), šie duomenys rodo, kad siekiant pokyčio, svarbus kitų moterų patirčių girdėjimas ir dalijimasis išgyvenimais.

Dalyvės taip pat akcentavo, kad svarbu priimti teikiamas paslaugas ir pagalbą: „*Kad netylėti, nebijoti tos pagalbos. Tiesiog, jeigu nepavyksta vienai susitvarkyti, tai, nu, tiesiog nebijoti paslaugų*“ (D6). Šie duomenys rodo, kad dalyvės, reflektuodamos savo patirtis, rekomenduoja kitoms smurtą artimoje aplinkoje patiriančioms moterims nebijoti kalbėti apie tai, kas vyksta namuose ir kreiptis pagalbos. Dalyvės patvirtino, kad smurto nutylėjimas galėjo lemti situacijos tęstinumą ir atitolino sprendimą kreiptis pagalbos.

Dar viena labai svarbi dalyvių pateikta rekomendacija – **kreiptis pagalbos kuo anksčiau**. Analizuojant tyrimo dalyvių patirtis paaiškėjo, kad kai kurios moterys pripažino, jog pagalbos paiešką pradėjo per vėlai. Dėl šios priežasties jos pabrėžė, kad svarbu kuo anksčiau kreiptis į socialinių paslaugų sistemą ir nelaukti, kol situacija taps dar sudėtingesnė. Viena dalyvė, vertindama savo patirtį, akcentavo, kad svarbu nedelsti kreiptis pagalbos, nes smurtas dažniausiai linkęs kartotis: „*Nebijot kreiptis <...> Jei jau vieną kartą buvo, tai bus ir daug kartų ir žmogus tikrai nepasikeis*“ (D1). Kita dalyvė taip pat pabrėžė pagalbos paieškos svarbą ir skatino kreiptis į socialines paslaugas

ir pagalbą teikiančias institucijas: „*Kad nebijotų, kad ieškotų pagalbos, kad kreiptųsi visur. Tiesiog, kad nebijotų kreiptis pagalbos*“ (D2).

Kai kurios moterys pabrėžė, kad delsimas tik blogina situaciją. Viena dalyvė patarė: „*Pirmiausiai eit iš tų santykių tokių, nekenėti, nelaukti, nes laikui bėgant, kuo toliau tuo viskas darosi blogiau*“ (D4). Kita dalyvė taip pat akcentavo būtinybę ryžtis pokyčiams ir kreiptis pagalbos: „*Tai tikrai drąsiai kreiptis ir kažkaip keisti savo tą gyvenimą. Nes tiesiog, kančia negyvenimas, kada slegia tave įvairios problemos*“ (D7). Dar viena dalyvė taip pat pabrėžė pagalbos paieškos svarbą: „*Tiesiog kreiptis, ieškoti pagalbos*“ (D6). Šios patirtys rodo, kad tyrimo dalyvės, reflektuodamos savo išgyvenimus, kitoms smurtą patiriančioms moterims rekomenduoja nedelsti ir kuo anksčiau kreiptis pagalbos. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad laiku pradėta pagalbos paieška gali padėti nutraukti smurtinius santykius ir užkirsti kelią smurtinės patirties pasikartojimui ateityje.

Pagalbos naudos suvokimas. Dalyvių pasakojimuose tai atsiskleidė kaip svarbi rekomendacija kitoms smurtą artimoje aplinkoje patiriančioms moterims. Tyrimo duomenys parodė, kad gavusios socialines paslaugas, moterys suprato jų naudą sprendžiant sudėtingas gyvenimo situacijas. Dalyvių pasakojimuose atsispindėjo, kad socialinių darbuotojų teikiama pagalba prisidėjo prie emocinės būklės stiprinimo, suteikė galimybę kalbėti apie patirtus išgyvenimus, įgalino jas priimančias sprendimus ir palaipsniui atgauti pasitikėjimą savimi.

Viena dalyvė akcentavo socialinių darbuotojų teikiamos pagalbos naudą: „*Socialinė pagalba socialinių darbuotojų tikrai labai padėjo*“ (D1). Kita dalyvė taip pat pabrėžė emocinės paramos reikšmę ir socialinio darbuotojo palaikymą: „*Man didžiausia pagalba buvo, kad mane išklausė, mane pastumė į priekį*“ (D3). Kai kurios dalyvės pažymėjo, kad net ir nedidelė pagalba turėjo reikšmingą poveikį jų savijautai. Viena dalyvė teigė: „*Žiūri kažkaip šviesu, ir čia gerai, ir čia, ir čia. Ir čia lygtai gerai, ir po to žiūri, kad tau šviesiau kaip ir neblogai viskas. Tai labai reikia kreiptis pagalbos, kaip yra tokia situacija*“ (D4).

Dalyvių pasakojimuose taip pat atsiskleidė socialinių paslaugų lankstumo svarba. Viena dalyvė pažymėjo, kad jai buvo svarbi galimybė gauti nuotolinę konsultaciją: „*Man patiko labiausiai, kad aš pirminę konsultaciją galėjau turėti nuotoliu*“ (D5). Kita dalyvė taip pat pabrėžė, kad prireikus pagalbos visada galėjo kreiptis ir ją gauti: „*Bet kada būčiau galėjusi kreiptis, man tikrai būtų dar suteikta ta pagalba*“ (D4). Dar viena dalyvė pripažino, kad, gavusi socialines paslaugas, pradėjo kitaip vertinti savo situaciją: „*Bet kai gavau tas paslaugas, tai visai kitaip pradėjau galvoti <...> Viena ir nežinau, ar būčiau išlipus iš ten*“ (D6). Dalyvių patirtys parodė, kad suteikta pagalba prisidėjo prie jų savivertės didinimo ir ryžto keisti savo gyvenimą: „*Sustiprėjusi. Šiandien dienai esu stipri. Tikrai apsisprendusi tvirtai dėl savo ateities*“ (D7). Šie duomenys rodo, kad dažniausiai moterys socialinių paslaugų naudą suprasdavo tik po kurio laiko. Jos teigiamai vertino socialinių paslaugų prieinamumą ir jų teikimo lankstumą. Duomenys atskleidžia, kad socialinės paslaugos ir

gauta pagalba padėjo joms sustiprėti ir kitaip vertinti esamą situaciją, o socialinio darbuotojo motyvacija skatino jų savarankiškumą dėl tolimesnių sprendimų.

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys, teikdamos rekomendacijas panašias patirtis turinčioms moterims, pabrėžė socialinių paslaugų ir pagalbos naudą. Tyrimo duomenys atskleidė, kad moterys dažniausiai išskyrė kalbėjimą apie patiriamą smurtą ir kreipimąsi pagalbos. Dalyvės akcentavo, kad delsimas ieškoti pagalbos ir smurto nutylėjimas gali lemti smurto situacijos tęstinumą, todėl svarbu kuo anksčiau kreiptis į socialines paslaugas ir pagalbą teikiančias institucijas. Dalyvių pasakojimuose taip pat atsiskleidė, kad socialinių paslaugų nauda dažnai aiškiau suvokiama jau gavus pagalbą, kai moterys pradeda kitaip vertinti savo situaciją ir sustiprėja emociškai.

3.2.7 Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pastebėjimai dėl socialinių paslaugų sistemos tobulinimo

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų siūlymai ir pastebėjimai socialinių paslaugų sistemos tobulinimui tyrimo dalyvių pasakojimuose atskleidė svarbias praktines išvagas apie paslaugų teikimo organizavimą ir jų prieinamumą. Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad dalyvės įvardijo tam tikrus socialinių paslaugų sistemos aspektus, kuriuos, jų nuomone, būtų galima tobulinti siekiant užtikrinti veiksmingesnę pagalbą smurtą patiriančioms moterims. Dalyvių pasakojimuose išryškėjo apsaugos priemonių stiprinimo bei didesnio saugumo užtikrinimas poreikis. Tyrimo metu išskirtos socialinių paslaugų sistemos tobulinimo kategorijos ir subkategorijos pateiktos **1 priedo 7 lentelėje**.

Taip pat buvo pastebėta, kad nors paslaugų teikimas dažniausiai buvo derinamas prie individualių moterų poreikių, ne visoms pavyko pasinaudoti tokiu lankstumu – kai kurios dalyvės susidūrė su sunkumais veiklose dėl vaikų priežiūros. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad kai kuriais atvejais organizuojant atvejo vadybos posėdžius ne visada buvo atsižvelgiama į moters savijautą, pavyzdžiui, posėdžiai buvo organizuojami kartu dalyvaujant smurtautojui. Be to, dalyvės pabrėžė informacijos apie socialines paslaugas trūkumą. Dažniausiai apie galimą pagalbą jos sužinodavo tik patekusios į socialinių paslaugų sistemą. Šios išvagos atskleidžia moterų patirtis naudojantis socialinių paslaugų sistema ir leidžia išryškinti galimus jos tobulinimo aspektus.

Policijos reagavimo ir apsaugos priemonių stiprinimo poreikis. Tyrimo metu viena dalyvė pažymėjo, kad nors policija dėl smurto artimoje aplinkoje buvo kviečiama ne kartą, ji vis tiek ne visada jautėsi saugi: „*Gal iš tikro daugiau iš policijos, nes kiek kartų policija kviesta <...> Vis tiek ne visada jaučiuosi saugi*“ (D2). Dalyvės patirtis leidžia teigti, kad smurto artimoje aplinkoje situacijose moterys tikisi realaus saugumo užtikrinimo bei veiksmingesnių apsaugos priemonių.

Lankstesnis paslaugų teikimo grafikas. Tyrimo metu viena dalyvė pažymėjo, kad suderinti socialines paslaugas su kitomis kasdienėmis pareigomis buvo sudėtinga: „*Sudėtingiausia, ko gero, tuo metu buvo susiderinti visas papildomas paslaugas, kurias aš galėjau gauti. Aš socialinio darbuotojo rekomendacijom aš lankiau ir savitarpio pagalbos grupes ir kadangi visą laiką dirbu, man buvo labai sunku suderinti su darbu. Ne visada galėjau dalyvauti laiku, bet ir nes taip buvo darbo valandos, bet ir atvykus pavėlavus aš visada būdavau priimta. Tai būtų smagu žinoma, kad nereiktų trukdyti ir grupės darbu ir vėluot*“ (D5). Ši patirtis leidžia teigti, kad socialinių paslaugų teikimas ne visada buvo pakankamai lankstus ir pritaikytas prie individualių moters gyvenimo aplinkybių ar darbinio užimtumo.

Vaikų priežiūra grupių metu. Tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė, kad galimybė dalyvauti socialinių paslaugų veiklose kartais buvo ribojama dėl vaikų priežiūros problemų. Kai kurios moterys nurodė, kad dėl vaikų sergamumo ar galimybės juos palikti stokos negalėdavo nuosekliai dalyvauti organizuojamose veiklose. Viena dalyvė teigė, kad dėl to grupės lankė nereguliariai: „*Lankiau ir tėvystės mokymus, bet ne visą laiką pavykdavo juose sudalyvauti dėl vaikų. Nes mano vaiko tėtis dažnai nebūdavo namuose. Visus darbus užkraudavo man. Vykdavo nenuosekliai <...> dėl vaikų sergamumo, ir neturėjimo kur palikti*“ (D3). Kita dalyvė taip pat pažymėjo, kad nors konsultacijos jai buvo naudingos, ji ne visada turėdavo galimybę jose dalyvauti dėl vaiko priežiūros: „*Tėvystės mokymus ir šiai dienai gaunu. Konsultacijos patinka. Tik kaip mažas vaikas, ne visada turiu galimybę ateiti* (D2). Ši patirtis rodo, kad vaikų priežiūros klausimas turėjo reikšmingą įtaką moterų įsitraukimui į galimas veiklas ir konsultacijas, kurios buvo joms reikalingos.

Vis dėlto viena šių dalyvių išskyrė, kad kai gyveno laikino apgyvendinimo namuose, su vaikų priežiūra buvo lengviau, individualios priežiūros darbuotojos prižiūrėdavo jos vaikus mokymų metu: „*<...> man padėdavo prižiūrėti vaikučius darbuotojos, kol būdavau grupėje*“ (D3)“, todėl ji galėjo dalyvauti organizuojamose veiklose. Tai rodo, kad moterų patirtis, susijusi su vaikų priežiūros galimybėmis buvo skirtinga, priklausomai nuo jos pačios situacijos, o tai turėjo didelę reikšmę priimančią teikiamą pagalbą.

Atvejo vadybos posėdžių organizavimas, kai dalyvauja auka ir skriaudėjas. Tyrimo metu vienos dalyvės pasakojime atsiskleidė, kad atvejo vadybos posėdžiai buvo organizuojami nuotoliniu būdu ir juose kartu dalyvavo tiek moteris, tiek smurtavęs partneris. Dalyvė nurodė, kad tokia posėdžių organizavimo forma jai kėlė emocinių sunkumų, nes skriaudėjas susitikimų metu ją provokuodavo, dėl to posėdžiai ne kartą buvo nukeliami: „*Viskas tęsėsi apie metus nes kadangi matot, vyras visą laik išprovokuodavo mane per video ten tuos susirinkimus, mano emocijas ir viskas vėl nusitemdavo <...>Kaip jaustis, vat sėdi, žmogus, vyras ir juokias. Ir jam juokinga buvo iš situacijos, kad aš vat pasakoju kažką, kad su vaikais nebendrauja, kad nepadeda, kad vienodai jam šviečia, kad jisai net nekaltas. Jam juokas, o man tas juokas... man užkildavo emocijas ir ten susinervindavai tarkim ir vėl*

viskas“ (D4). Ši patirtis rodo, kad bendras moters ir smurtautojo dalyvavimas susitikimuose galėjo apsunkinti ir vilkinti pagalbos procesą bei neigiamai veikti moters emocinę būklę.

Informacijos apie pagalbą trūkumas iki patekimo į socialinių paslaugų sistemą. Tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė, kad iki susiduriant su socialinių paslaugų sistema moterys dažnai neturėjo pakankamai informacijos apie teikiamas socialines paslaugas ir jų paskirtį. Kai kurios dalyvės nurodė, kad socialinės paslaugos jų manymu buvo susijusios su institucijų kontrole ar galimomis neigiamomis pasekmėmis, pavyzdžiui, vaikų paėmimu iš šeimos. Viena dalyvė teigė: „*O ta baimė, tokia nežinomybė, tas institucijų užvardinimas, vaiko teisės, dažniausiai asocijuojasi su paėmimu vaikų*“ (D5). Kita dalyvė pažymėjo, kad iki tol apskritai nežinojo, kas yra socialinės paslaugos ir kokią pagalbą jos gali suteikti: „*Iš pradžių buvo tokia nežinomybė, aš nežinojau, kas tos paslaugos, ką jos reiškia*“ (D6). Dar viena dalyvė pripažino, kad kol pati nesusidūrė su socialinių paslaugų sistema, nesureikšmindavo apie jas skelbiamos informacijos: „*Nežinojau ir niekad neatkreipiau dėmesio į tą informaciją. Kol tikrai nepalietė manęs pačios*“ (D7). Šios patirtys rodo, kad informacijos apie socialines paslaugas trūkumas gali lemti moterų baimę ir nepasitikėjimą institucijomis bei atitolinti sprendimą kreiptis pagalbos.

Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų siūlymai socialinių paslaugų sistemos tobulinimui atskleidė praktines išvalgas apie pagalbos organizavimą ir jos prieinamumą. Tyrimo dalyvių patirtyse atsiskleidė aspektai, kurie, jų nuomone, galėtų būti tobulinami siekiant užtikrinti efektyvesnę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims. Dalyvės išreiškė saugios aplinkos užtikrinimo poreikį, bei lūkestį efektyvesniam institucijų, ypač policijos, reagavimui į smurto atvejus. Tyrimo duomenys parodė, kad kartais dėl turimų įsipareigojimų, buvo sunku suderinti socialinių paslaugų gavimą ir kaip vieną iš kliūčių įvardijo vaikų priežiūros problemą. Be to, viena dalyvė atskleidė, kad atvejo vadybos posėdžiuose tekdavo dalyvauti kartu su smurtautoju, kas lėmė apsunkintą pagalbos procesą ir papildomą emocinę įtampą. Tyrimo dalyvės akcentavo ir informacijos apie socialinių paslaugų gavimo trūkumą iki patenkant į socialinių paslaugų sistemą. Moterys atskleidė, kad nors informacija ir buvo matoma viešojoje erdvėje, tuo metu ji neatrodė joms aktuali ir reikalinga. Šie duomenys leidžia teigti, kad iki susiduriant su socialinių paslaugų sistema moterys dažnai neturėjo pakankamai informacijos apie teikiamas socialines paslaugas ir galimas pagalbos galimybes.

DISKUSIJA

Gauti empirinio tyrimo rezultatai leido suprasti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis gaunant socialines paslaugas. Jie iš esmės patvirtino kitų autorių išvagas, pateiktas teorinėje darbo dalyje, tačiau kartu atskleidė svarbius aspektus, susijusius su pagalbos prieinamumu ir moterų požiūriu į socialinių paslaugų sistemą. Tyrimas parodė, kad smurtas dažnai pasireiškė kaip sudėtingas ir ilgalaikis procesas, kuris tiesiogiai įtakojė emocinę moterų būklę ir savarankišką jų funkcionavimą. O socialinės paslaugos atsiskleidė kaip viena esminių pagalbos formų, prisidedančių prie moterų emocinės būklės stiprinimo ir savarankiškumo atkūrimo.

Tyrimo rezultatai iš esmės patvirtino teorinėje dalyje aptartas autorių išvagas, kad smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai vystosi palaipsniui. Iš pradžių psichologinis smurtas yra sunkiai atpažįstamas, tačiau ilgainiui jis gali peraugti į fizinį smurtą. Smurtiniams santykiams taip pat būdingi laikino pagėrėjimo, arba „medaus mėnesio“ etapai. Tokį pasikartojantį smurtautojo elgesį, kuriam būdingi įtampos augimo, smurto proveržio ir „medaus mėnesio“ etapai Chomentauskas ir kt. (2017), Simonič ir Osewka (2019), Lutgendorf (2019) ir Klasinskaitė ir Čiuladienė (2020) įvardija kaip „smurto ratą“.

Tyrimo rezultatai parodė moterų polinkį dėl patiriamo smurto kaltę prisiimti sau, normalizuoti smurtą ir tikėti galimais partnerio elgesio pokyčiais. Tokios patirtys gali būti siejamos su patriarchaliniais santykiais, kuriuose smurtas prieš moteris yra savaime suprantamas reiškinys. Siudikienė ir Stundžė (2021) taip pat pabrėžia smurto prieš moteris riziką, kurią gali įtakoti tokia santykių forma. Šie rezultatai iš esmės atitiko teorinėje dalyje pateiktas autorių išvagas. Dimock (2024) pabrėžia smurtautojo polinkį kaltę perkelti aukai, Klasinskaitė ir Čiuladienė (2020) moterų polinkį kaltinti save, o Račkauskienė ir Zbarauskienė (2023), ir Chomentauskas ir kt. (2017) smurto normalizavimą. Be to tyrimas iš esmės patvirtino, kad nuolatinis smurtas daro neigiamą poveikį moterų savivertei (Romańczuk-Grącka, 2021; Augustyn ir Willyard, 2022), emocinei būklei (Augustyn ir Willyard 2022; Vasiliauskienės ir kt., 2017) ir socialiniams ryšiams (McManus ir kt., 2022).

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad dažniausiai dominuodavo psichologinis smurtas, kuris pradžioje buvo sunkiai atpažįstamas ir laikomas įprasta santykių forma. Tyrimo dalyvės nurodė, kad ilgą laiką partnerio elgesio nelaikė smurtu, o pats smurtas pasireiškė subtiliomis jo formomis. Butkutė (2021), Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) akcentuoja, kad psichologinis smurtas neigiamai veikia moters emocinę būklę ir kelia nuolatinę įtampą, o Igrački ir Brašovan Delić (2022), psichologinį smurtą dėl ilgalaikių jo pasekmių prilygina fiziniam smurtui.

Tyrimu atskleista, kad moterys į socialinių paslaugų sistemą dažniausiai patekdavo įsitraukus kitoms institucijoms. Jų pačių ar artimųjų kreipimasis į policiją paskatino VVTAIT specialistų

įsitraukimą, atvejo vadybos proceso inicijavimą ir socialinių paslaugų teikimą. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatyme (2022) numatyta, kad apsaugos nuo smurto priemonė orderis, kurį skiria policija, padeda užtikrinti tik momentinį smurto pavojų patiriančių asmenų saugumą. Vis dėlto tyrimo rezultatai rodo, kad policijos įsitraukimas svarbus ne tik dėl apsaugos priemonių skyrimo. Dažnai būtent dėl policijos įsikišimo į pagalbos procesą įsitraukdavo ir kitos institucijos.

Atlikto empirinio tyrimo duomenų analizė taip pat atskleidė vidinius moterų barjerus, kurie lėmė, jog dėl patiriamo smurto moterys vengė kreiptis pagalbos. Labiausiai išryškėjo smurto neigimas ir jo normalizavimas, kaltės prisiėmimas, gėda ir baimė dėl galimų pasekmių. Klasinskaitės ir Čiuladienės (2020) teigimu, nuolatinis smurtas daro ne tik fizinę bet ir psichologinę žalą, o tai lemia jų ryžtą kreiptis pagalbos. Autoriai išskiria nepalankios vaikystės patirtis, klaidingą šeimos modelio perėmimą ir santykių suvokimą, kurie lemia ilgalaikį smurtą ir gali apsunkinti moterų sprendimą kreiptis pagalbos (Klokmanienė ir kt., 2024; Chomentauskas ir kt., 2017; Bartalomé-Valenzuela ir kt., 2024).

Tyrimo dalyvių patirtys atskleidė, kad socialinių paslaugų teikimo procese vienas svarbiausių veiksnių buvo santykis su socialiniu darbuotoju. Moterys išskyrė emocinį palaikymą, nesmerkiantį bendravimą ir pasitikėjimą grįstą ryšį, kurių dėka buvo lengviau priimti pagalbą ir teikiamas paslaugas. Šie rezultatai iš esmės atitinka Jonušaitės (2017) įžvalgas apie emocinio palaikymo ir išsikalbėjimo reikšmę, taip pat Jokšaitės ir Šumskienės (2019), bei Maričevaitės ir Povilaitienės (2023) teiginius apie socialinių darbuotojų palaikymą, padedant moterims įveikti patirto smurto pasekmes, atgauti pasitikėjimą savimi ir priimti reikiamus sprendimus.

Gauti rezultatai taip pat parodė, kad moterų pagalbos poreikiai yra kompleksiniai. Kaip reikšmingas paslaugas ir pagalbą dalyvės išskyrė aiškiai pateikiamą informaciją, tarpininkavimo paslaugą, psichologinę ir teisinę pagalbą bei savitarpio pagalbos grupes. Bozic (2022) teigimu, šios paslaugos reikšmingai padeda krizinių situacijų metu ir skatina socialinę integraciją. Maričevaitė ir Povilaitienė (2023) taip pat akcentuoja psichologinės ir teisinės pagalbos svarbą, nes ši pagalba prisideda prie krizių įveikimo ir moters savivertės atkūrimo. Svarbu tai, kad dalyvės psichologinės pagalbos poreikį dažniausiai suprato tik pradėjusios gauti pagalbą. Sobonienė ir Acus (2024) pažymi, kad savitarpio pagalbos grupės yra viena pagrindinių kompleksinių paslaugų, skirtų sunkumus patiriančioms šeimoms. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad moterims svarbi ir laikino apgyvendinimo paslauga. Tai iš esmės atitinka Cersosimo (2019) teiginius, kad stabilumo ir fizinio saugumo užtikrinimas yra vienas esminių smurtą patyrusių moterų poreikių.

Atliktu tyrimu atskleisti ir tam tikri socialinių paslaugų sistemos trūkumai. Dalyvės nurodė, kad iki atvejo vadybos proceso inicijavimo jos nežinojo kokią pagalbą gali gauti. Apie socialinių paslaugų gavimo galimybę moterys sužinojo tik pradėjus taikyti atvejo vadybą jų šeimoms. Nors

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 naujojoje redakcijoje (2022) nurodyta smurtą patyrusių asmenų teisė gauti pagalbą, grindžiamą prieinamumo principu, tyrimo rezultatai rodo, kad informacija apie socialines paslaugas yra sunkiai pasiekiamą. Dėl to labai svarbu stiprinti informacijos sklaidą apie smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pagalbos galimybes.

Tyrimo rezultatai taip pat išryškino saugumo užtikrinimo ir pagalbos teikimo iššūkius. Net ir įsitraukus institucijoms moterys ne visada jautėsi saugios. Šie rezultatai iš esmės atitinka Stumbrio ir Tamutienės (2024) įžvalgas, kad taikomos apsaugos priemonės ne visada apsaugo nuo smurto pasikartojimo. Vis dėlto saugumo problema išryškėjo ir pagalbos organizavimo procese. Nors atvejo vadybos tvarkos apraše (2024) nurodyta, kad smurto atvejais posėdžiai turi būti organizuojami atskirai, rezultatai parodė, kad kai kuriais atvejais jie vyko kartu su smurtautoju ir kėlė moterims emocinę įtampą.

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai taip pat atskleidė smurtą patyrusių moterų patarimus kitoms panašias patirtis turinčioms moterims. Jos pabrėžė socialinių paslaugų naudą, skatino kalbėti apie patiriamą smurtą ir nebijoti kreiptis pagalbos. Dalyvės akcentavo, kad delsimas ieškoti pagalbos ir smurto nutylėjimas gali lemti smurto situacijos tęstinumą, todėl svarbu kuo anksčiau kreiptis į socialines paslaugas ir pagalbą teikiančias institucijas. Šie rezultatai siejasi su Halickos ir kt. (2018) bei Puidokienės ir kt. (2022) įžvalgomis, kad kitų asmenų palaikymas, nepaisant to, ar jie yra specialistai, savanoriai ar turintys panašias patirtis asmenys, padeda moterims greičiau atsigauti po patirto smurto.

TYRĖJO REFLEKSIJA

Atliekant šį tyrimą svarbu reflektuoti savo, kaip tyrėjos, vaidmenį bei patirtį tyrimo procese. Pasirinkta tema yra glaudžiai susijusi su mano profesine veikla – dirbu su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiomis moterimis, teikiu joms konsultacijas specializuotos kompleksinės pagalbos centre bei socialinės priežiūros paslaugas šeimoms, todėl ši tema man yra aktuali ne tik akademiškai, bet ir asmeniškai bei profesiskai reikšminga.

Vis dėlto, dėl jautrių moterų patirčių vesti interviu buvo gana sudėtinga ir emociškai sunku. Kartais jaučiau, kad dėl emocinio jautrumo darosi sunku išlaikyti tyrėjos poziciją ir tęsti interviu. Esu išklausiusi daugybę mokymų apie atsparumo stiprinimą, todėl stengiausi pritaikyti įgytas žinias ir savo emocijų neparodyti. Stengiausi kontroliuoti savo jausmus ir išlaikyti saugų ir pagarbų bendravimo toną. Kadangi darbinėje aplinkoje nuolat susiduriu su panašias patirtis išgyvenančiomis moterimis, tyrimo procesas padidino ir taip aukštą emocinę įtampą. Siekiant tinkamai atlikti tiek savo tiesioginį darbą tiek empirinį tyrimą privalėjau ieškoti balanso ir tam labiausiai padėjo atostogos.

Užmegzti ryšį su dalyvėmis nebuvo labai sudėtinga, nepaisant to, kad laikas buvo ribotas ir interviu vyko tik po vieną kartą. Sunkiau buvo rasti dalyves, su kuriomis anksčiau nebūtų tekę turėti darbinio kontakto, tiek kaip SKPC konsultantei, tiek kaip socialinei darbuotojai. Paieškose labai pagelbėjo kolegos, jų dėka turėjau galimybę pakviesti moteris dalyvauti šiame interviu. Taip pat susidūriau su sunkumais derinant interviu vietą ir laiką, norėjosi užtikrinti saugią ir privačią aplinką. Kelios dalyvės interviu sutiko duoti savo namuose, likusios atvyko į mano darbovietę. Su pastarosiomis interviu buvo atlikti po darbo valandų, siekiant užtikrinti, kad aplink nebūtų pašalinių žmonių.

Didžioji dalis tyrimo dalyvių jautėsi saugiai ir leido sau atsiverti. Manau, kad jų pasitikėjimą lėmė švelnus bendravimo tonas ir supratimas. Vis dėlto viena dalyvė išsiskyrė gana lakoniškais atsakymais, tačiau priimu tai ir suprantu, kad pirmo pokalbio metu yra gana sudėtinga atsiverti nepažįstamam žmogui. Mano, kaip socialinės darbuotojos profesinė patirtis, padėjo tyrimo procesui ir jo sklandumui, o socialinių paslaugų ir pagalbos galimybių supratimas, leido man geriau suprasti dalyvių situacijas. Iš kitos pusės, interviu metu kartais kildavo vidinis noras ne tik klausytis, bet ir realiai padėti, nukreipti tinkama linkme. Teko sąmoningai atsiriboti nuo konsultanto ir socialinio darbuotojo vaidmens ir išlaikyti tyrėjo rolę.

Tyrimo metu buvo paneigta mano pačios turėta išankstinė nuostata. Tikėjausi, kad dalyvės socialinių paslaugų sistemą vertins gana kritiškai, tačiau interviu metu jos dalinosi priešinga patirtimi. Moterys teigiamai vertino tiek pačias socialines darbuotojas, tiek jų teikiamas paslaugas.

Šis tyrimas padėjo aiškiau suprasti, kaip jaučiasi moterys, kurios dėl patiriamo smurto gauna socialines paslaugas. Jis atskleidė jų patirtis ir požiūrį į socialinių paslaugų sistemą ir dar kartą

patvirtino, kad krizinėje situacijoje esančiai moteriai svarbiausia yra supratimas ir emocinis palaikymas.

Svarbu paminėti, kad viso tyrimo metu jaučiau magistrinio darbo vadovės palaikymą ir padrąšinimą, o tai stiprino mane kaip asmenybę ir tyrėją. Vadovės profesionalumas padėjo man išlaikyti motyvaciją ir dar labiau stengtis šiame kelyje.

IŠVADOS

1. Visuomenėje susiformavęs klaidingas požiūris į moteris ir ilgą laiką vyravę patriarchaliniai santykiai gali lemti smurto prieš moteris pasirinkimą kaip savaime suprantamą reiškinį. Smurtiniams santykiams būdingas cikliškumas, o artimos aplinkos palaikymo trūkumas ir atsakomybės dėl smurto perkėlimas moterims gali įtakoti jų emocinę būklę ir sprendimo kreiptis pagalbos atitolinimą. Smurto prieš moteris priežastys yra kompleksinės, jos gali būti siejamos su lyčių nelygybe, iš šeimos perimtu klaidingu santykių modeliu, nedarbu ir alkoholio vartojimo problema. Nepalankios vaikystės patirtys taip pat gali prisidėti prie klaidingo suvokimo apie sveikus santykius, o tai lemia smurto normalizavimą. Smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai pasireiškia psichologine, fizine, ekonomine ar seksualine forma. Neretai smurtas patiriamas įvairiomis jo formomis vienu metu. Ilgalaikis smurtas menkina moterų savivertę, kelia joms baimę ir gėdą, bei daro ilgalaikį poveikį emocinei būklei ir gyvenimo kokybei.

2. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims svarbus saugumas, ilgalaikė emocinė, psichologinė, socialinė ir teisinė pagalba. Lietuvoje veikiančios nevyriausybinių organizacijos, specializuotos kompleksinės pagalbos centrai ir socialinių paslaugų įstaigos atlieka svarbų vaidmenį pagalbos teikimo procese. SKPC ir pagalbos linijos reikšmingai prisideda prie pirminio smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų saugumo užtikrinimo. Specializuotos kompleksinės pagalbos centrai teikia nuoseklią pagalbą, kuri apima emocinį palaikymą bei psichologinę ir teisinę pagalbą, o pagalbos linijos užtikrina greitą ir anonimišką emocinę paramą. Tokia pagalba yra pirmasis žingsnis toms moterims, kurios dar nėra pasiruošusios kreiptis į institucijas. Smurto artimoje aplinkoje atvejais, atvejo vadybos taikymas užtikrina koordinuotą kompleksinės pagalbos teikimą. Teikiant kompleksinę pagalbą svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas, socialinių paslaugų poreikio vertinimas ir skirtingų sričių specialistų įsitraukimas. Tai užtikrina nuoseklų pagalbos plano sudarymą ir veiksmingą paslaugų teikimą. Smurto artimoje aplinkoje atvejais dažniausiai teikiamos socialinės priežiūros, intensyvi krizių įveikimo ir psichosocialinė pagalba. Socialiniai darbuotojai šiame procese atlieka svarbų vaidmenį, nes jų teikiama pagalba prisideda prie moterų įgalinimo, savivertės atkūrimo ir atitinkamų sprendimų priėmimo.

3. Išanalizavus socialinio darbuotojo pagalbos ir suteiktų socialinių paslaugų reikšmę smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pagalbos procese, paaiškėjo, kad pirmieji bandymai kalbėti apie patiriamą smurtą ir ieškoti pagalbos dažniausiai prasidėdavo nuo artimos aplinkos. Vis dėlto artimieji ne visada įvertindavo situacijos rimtumą ar suteikdavo reikiamą palaikymą. Į socialinių paslaugų sistemą moterys dažniausiai patekdavo po kitų institucijų, tokių kaip policijos, gydymo, vaiko ugdymo įstaigos ar VVTAIT specialistų įsitraukimo. Atvejo vadybos pradžia siejosi su VVTAIT įsitraukimu ir lėmė koordinuotos pagalbos šeimai organizavimą. Tyrimo rezultatai atskleidė smurtą

artimoje aplinkoje patyrusių moterų ir socialinio darbuotojo santykio reikšmę. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad emocinis palaikymas išryškėjo kaip viena pagrindinių socialinio darbuotojo teikiamos pagalbos formų. Nesmerkiantis darbuotojo požiūris sudarė saugią ir atvirą erdvę moterims atskleisti savo patirtis ir priimti reikiamus sprendimus. Pasitikėjimu grįstas santykis atsiskleidė kaip svarbus bendradarbiavimo pagrindas. Tokios patirtys padėjo moterims jaustis išklausytoms ir suprastoms, o tai stiprino jų saugumo jausmą ir motyvaciją priimti pagalbą. Patekusios į socialinių paslaugų sistemą, moterys gavo kompleksinę ir koordinuotą pagalbą, leidusią geriau suprasti socialinių paslaugų reikšmę. Jos buvo informuojamos apie galimas pagalbos priemones ir nukreipiamos kitų specialistų konsultacijoms. Joms buvo teikiama tarpininkavimo paslauga dėl psichologinės ir teisinės pagalbos. Taip pat sudarytos galimybės dalyvauti savitarpio pagalbos grupėse, kuriose moterys turėjo galimybę dalintis savo patirtimi su panašias patirtis turinčiomis moterimis ir jausti emocinį palaikymą. Siekiant užtikrinti saugumą ir padėti pasitraukti iš smurtinių santykių, buvo sudarytos galimybės pasinaudoti ir laikino apgyvendinimo paslauga. Tyrimo rezultatai parodė, kad socialinio darbuotojo teikiama pagalba ir suteiktos socialinės paslaugos stiprino moterų saugumo jausmą ir pasitikėjimą pagalbą teikiančiais specialistais. Atliepti moterų poreikiai prisidėjo prie jų savivertės atkūrimo ir emocinės būklės stiprinimo.

4. Empirinio tyrimo analizė atskleidė, kad smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys susidūrė su įvairiais veiksniais, kurie lėmė pagalbos paieškos atidėjimą arba sprendimą nesikreipti pagalbos. Kaip vieni reikšmingiausių buvo išskirti smurto neigimo, kaltės prisiėmimo, smurto normalizavimo, gėdos, smurtautojo grėsmės, baimės netekti vaikų ir tikėjimo, kad situaciją išspręs savarankiškai veiksniai. Smurto neigimas trukdė moterims pripažinti patį smurtą ir neretai buvo slepiamas nuo aplinkinių. Dėl klaidingo situacijos suvokimo, moterys buvo linkusios kaltinti save ir atsakomybę dėl patiriamo smurto prisiimti sau. Smurtas buvo laikomas laikinu reiškiniu, o tikėjimas galimais partnerio elgesio pokyčiais lėmė smurto normalizavimą. Dėl patiriamo smurto moterys jautė gėdą, todėl turėjo klaidingą įsitikinimą, kad prabilus apie smurtą liks nesuprastos ir pasmerktos. Smurto neigimas ir normalizavimas, kaltės prisiėmimas ir gėdos jausmas slopino jų ryžtą atskleisti savo patirtis ir kreiptis pagalbos. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė kad moterys vengė kreiptis pagalbos, nes baiminosi galimų partnerio veiksmų, galinčių pakenkti jų sveikatai ar net gyvybei. Kai kurios dalyvės pagalbos nesikreipė ir dėl galimo institucijų įsikišimo, manydamos, kad dėl to gali prarasti vaikus. Pagalbos paiešką taip pat riboja įsitikinimas, kad esamą situaciją gali išspręsti savarankiškai, be institucijų įsitraukimo. Šie veiksniai atitolino sprendimą kreiptis pagalbos ir lėmė tolimesnį smurto vystymąsi. Vis dėlto moterims priėmus teikiamas paslaugas, išryškėjo socialinių paslaugų sistemos tobulintini aspektai. Nors paslaugų teikimas dažniausiai buvo derinamas prie individualių moterų poreikių, ne visoms pavyko pasinaudoti tokiu lankstumu. Kai kurios dalyvės dėl vaikų priežiūros arba turimų asmeninių įsipareigojimų susidūrė su sunkumais dalyvaujant veiklose.

Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad kai kuriais atvejais organizuojant atvejo vadybos posėdžius ne visada buvo atsižvelgiama į moters savijautą, pavyzdžiui, posėdžiai buvo organizuojami kartu dalyvaujant smurtautojui. Be to, dalyvės akcentavo ir informacijos apie socialines paslaugas trūkumą. Dažniausiai apie galimą pagalbą jos sužinodavo tik patekusios į socialinių paslaugų sistemą.

REKOMENDACIJOS

Socialinių paslaugų sistemai:

- Skirti daugiau dėmesio visuomenės švietimui apie socialines paslaugas, siekiant, kad smurtą artimoje aplinkoje patiriančios moterys apie pagalbos galimybes sužinotų dar iki patekimo į socialinių paslaugų sistemą. Tam tikslinga pasitelkti socialinius tinklus, vietos bendruomenes, sveikatos priežiūros ir švietimo įstaigas.
- Aktyviau vykdyti prevencinį darbą, orientuotą į ankstyvą smurto atvejų atpažinimą, įtraukiant vietos bendruomenes, sveikatos priežiūros, švietimo ir teisėsaugos institucijas. Ankstyvas reagavimas galėtų sumažinti smurto riziką ir paskatinti greitesnę pagalbos suteikimą.
- Užtikrinti didesnę socialinių paslaugų prieinamumą ir lankstumą, pritaikant paslaugų teikimo laiką bei formą prie individualių moterų poreikių, ypač atsižvelgiant į jų užimtumą, vaikų priežiūrą ir gyvenamąją vietą.
- Plėsti vaikų priežiūros galimybes socialinių paslaugų teikimo metu, sudarant sąlygas moterims aktyviau dalyvauti konsultacijose, savitarpio pagalbos grupėse ir kituose pagalbos procesuose.
- Užtikrinti, kad atvejo vadybos procesas būtų organizuojamas laikantis saugumo principų, ypač vengiant bendrų posėdžių su smurtautoju, jei tai kelia grėsmę nukentėjusios moters emocinei ar fizinei gerovei.

Socialiniams darbuotojams ir kitiems specialistams:

- Taikyti empatišką, nesmerkiantį ir palaikantį bendravimo stilių, kuris padeda kurti pasitikėjimu grįstą santykį ir skatina moteris priimti pagalbą.
- Skirti ypatingą dėmesį emociniam palaikymui bei moterų įgalinimui, sudarant sąlygas joms pačioms priimti sprendimus ir aktyviai dalyvauti pagalbos procese.
- Aktyviai vykdyti informavimo ir konsultavimo funkcijas, aiškiai ir suprantamai pristatant galimas paslaugas, jų tikslus ir teikiamą naudą, taip mažinant moterų baimes ir nepasitikėjimą sistema.
- Stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp skirtingų pagalbos teikėjų (socialinių darbuotojų, policijos, sveikatos priežiūros specialistų, VVTAIT specialistų), siekiant užtikrinti nuoseklų ir koordinuotą pagalbos teikimą.

LITERATŪRA

1. Acus, A., & Kraniauskas, L. (2022). Smurto artimoje aplinkoje dinamika Klaipėdos mieste 2010–2014 metais: Teorinis-teisinis diskursas. *Lietuvos teisės akademija*, 88(1), 134–159. <https://doi.org/10.15181/tbb.v88i1.2415>
2. Aleknevičienė, J., Pocienė, A., & Šupa, M. (2020). Kaip parašyti mokslinį rašto darbą? Mokomoji priemonė. Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto kriminologijos ir sociologijos studentams. Vilniaus universiteto leidykla.
3. Atvejo vadybos tvarkos aprašas. (2024). Žiūrėta 2025-03-02. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e682f8a8397311efb121d2fe3a0eff27?jfwid=bp8g5gftc>
4. Augustyn, M. B., Willyard, K. C. (2022). The Contextual Influences of Police and Social Service Providers on Formal Help-Seeking After Incidents of Intimate Partner Violence. *Journal of interpersonal violence*, 37(1–2) <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0886260520915551>
5. Bakaitytė, A. (2019). Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas. *Socialinis darbas*, 2(2), 209–225. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=807878>
6. Bartolomé-Valenzuela, M., Pereda, N., & Guilera, G. (2024). Patterns of adverse childhood experiences and associations with lower mental well-being among university students. *Child Abuse & Neglect*, 152, 106770.
7. Bešić, M. (2019). Metodologija društvenih nauka. *Novi Sad: Akademska knjiga*.
8. Bhalotra, S., Britto, D. G., Pinotti, P., & Sampaio, B. (2025). Job displacement, unemployment benefits and domestic violence. *Review of Economic Studies*, 92(6), 3649-3681.
9. Bozic, A. (2022). *Social services, social innovation and multi-actor collaboration: A civil society organisation perspective* (Doctoral dissertation, University of Agder).
10. Bregua, E. (2018). Dimensions of Interdisciplinary Collaboration in Child Protection Work—A Collection and Analysis of Practices in South east Europe. *Sociology*, 8(3), 112-122.
11. Bučiūnas, G., & Jasevičienė, D. (2022). Nusikalstamos veikos aukos ir nukentėjusiojo teisinė padėtis: pokyčiai, aktualijos ir sprendimai. *Public Security and Public Order*, 29, 268–286. <https://doi.org/10.13165/PSPO-22-29-16>
12. Burelomova, A. S., Gulina, M. A., & Tikhomandritskaya, O. A. (2018). *An Overview of the Existing Teories, Conceptual Frameworks, and Definitions. Psychology in Russia: State of the Art*, 11(3), 128–144
13. Butkutė E. (2021). *Smurtas prieš moteris ir jo pasekmės*. Tarptautinė studentų konferencija „Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos“.

14. Cersosimo, G. (2019). Double-edged intimate relationships: When violence has a complicity between victim and executioner. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series VII: Social Sciences and Law, I*, 111–126.
15. Chernikova, T. A., Shaidukova, L. D., & Nikolaeva, L. A. (2020). Features of social work with dysfunctional families. *Международный научно-исследовательский журнал*, 10(100), 127–129.
16. Chomentauskas, G., Dereškevičiūtė, E., & Murauskienė, D. (2017). Smurtas artimoje aplinkoje. Atpažinimas, pagalba, prevencija.
17. Černevičiūtė, S. (2020). Smurtas prieš moteris: seksualiniai nusikaltimai ir jų prevencijos idėjos Lietuvoje 1918–1940 m. *Istorija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*, 1(1), 24–46. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=943459>
18. Čičić, M. (2021). *Nasilje u porodici* [Domestic violence]. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, 27, 205–220.
19. Dimock, J. A. (2024). Domestic violence: Identification and restoration. Wipf and Stock Publishers.
20. Dromantienė, L., ir Bagdanovienė, A. (2023). Tarpinstitucinė socialinė pagalba riziką patiriančioms šeimoms: Šilutės rajono atvejis. *Socialinis ugdymas*, 59(1).
21. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1385. (2024). *Dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje (2024 m. gegužės 14 d.)*. Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
22. Europos Taryba. (2011). *Stambulo konvencija – veiksminga priemonė siekiant panaikinti smurtą dėl lyties: Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo vadovas parlamentarams*. Europos Taryba. Žiūrėta 2025-01-23. Prieiga per internetą <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2023/2023-HandbookIstanbulConvention-LT.pdf>
23. Eurostat. (2024). *Gender-based violence statistics*. European Commission. Retrieved February 4, 2025, from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Gender-based_violence_statistics
24. Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., ... & Marks, J. S. (2019). Reprint of: relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the adverse childhood experiences (ACE) study. *American journal of preventive medicine*, 56(6), 774–786
25. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.

26. Gostečnik C., Cvetek R., Pate T., Valenta T., Simonič B., Repič Slavič, T. (2019). Cyclic repetition of physical abuse. In: E. Osewska (ed.), *Strong families – Strong societies*, Krakow, 123–152.
27. Halicka, M., Halicki, J., Kramkowska, E., Czykier, K., & Szafranek, A. (2018). Selected measures of protecting female victims of intimate partner violence: Legal aspects and opinions of practitioners. *Resocjalizacja Polska*, 1(ENG), 213-232.
<https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=77765>
28. Harkey, J. (2017). Case management at the intersection of social work and health care. *Social Work Today*. Žiūrėta 2024-12-08. Prieiga per internetą <https://www.socialworktoday.com/archive/011917p20.shtml>
29. Harris, R. C., & Popejoy, L. L. (2018). Case management: An evolving role. *Western Journal of Nursing Research*, 41(1), 5-6. <https://doi.org/10.1177/0193945918797601>
30. Hughes, K., Bellis, M. A., Hardcastle, K. A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C., ... & Dunne, M. P. (2017). The effect of multiple adverse childhood experiences on health: a systematic review and meta analyses. *The Lancet Public Health*, 2(8), e356-e366.
[https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(17\)30118-4](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(17)30118-4)
31. Igrački, J., & Brašovan Delić, M. (2022). Protection of victims of psychological abuse as a type of domestic violence in criminal procedure. *Journal of Eastern European Criminal Law*, 02, 74–90. [Central and Eastern European Online Library](https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=77765).
32. Yorulmaz, E., & Boyacıoğlu, İ. (2020). *Psikolojik şiddet gören kadınlarda algılanan sosyal desteğin psikolojik sağlık üzerindeki etkisi*. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 18, 441–456.
33. Jain, A., Carr, T., & Iorga, M. (2018). Ethical issues related to the evaluation of factors that increase the risk for adverse childhood experiences. *Studia Universitatis Babes-Bolyai - Bioethica*, 1-2(1-2), 27–46.
34. Jokšaitė, B., & Šumskienė, A. (2019). Psichosocialinė pagalba moterims, patyrusioms smurtą artimoje aplinkoje. In *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos: respublikinė mokslinė-praktinė studentų konferencija: straipsnių rinkinys*. (No. 1, pp. 124-130). Klaipėdos valstybinė kolegija.
35. Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., & Jonsson, L. S. (2020). “All of me is completely different”: Experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in Psychology*, 11, 606218.
36. Jonušaitė, J. (2017). *Kompleksinė pagalba smurtą artimoje aplinkoje patiriančioms moterims*. Straipsnių rinkinys. Klaipėdos valstybinė kolegija.
37. Juškienė, V., Navickienė, J. (2021). *Dvasinis asistavimas kaip integrali dvasinės pagalbos dalis*. Klaipėdos universitetas.

38. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: Edukologija ir kiti socialiniai mokslai (5-asis pataisytas ir papildytas leid.). Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.*
39. Kėblytė, S., Lesmanavičiūtė, I. (2019). *Smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje ir apsauga nuo jo Lietuvoje*. Teisės mokslo pavasaris, 2019, 235-236 p.
40. Kėrytė, Ž. (2025). Šeimos mediacija. *SISTEMINIS POŽIŪRIS Į ŠEIMĄ: TERAPINIAI MODELIAI IR TAIKymo KRYPTYS*, 58.
41. Klasinskaitė, A., & Čiuladienė, G. (2020). Artimoje aplinkoje įvykusių smurtinių konfliktų mediacija: mediatorių patirtis. *Socialinis darbas: mokslo darbai= Social work: research papers*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020, vol. 18, no. 1.
42. Klokmanienė, D., Klokmanienė, L., Rimkuvienė, A. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*. [Applied research at the colleges of Lithuania]. 2024, nr. 20/1, p. 40-46 p.
43. Lietuvos policija (2024). Statistika. Žiūrėta 2025-01-23. Prieiga per internetą <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/daugeja-smurto-artimoje-aplinkoje-atveju-gruodi-uzregistruota-daugiau-nei-5-tukst-pranesimu/>
44. Lietuvos policija. (2026). *Smurto artimoje aplinkoje statistika*. Žiūrėta 2026-05-01. Prieiga per internetą <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesosios-tvarkos-ir-gyventoju-saugumo-uztikrinimas/smurtas-artimoje-aplinkoje/smurto-artimoje-aplinkoje-statistika/>
45. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymas. (2022). Žiūrėta 2025-01-22. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8457e12a5fb11ecaf79c2120caf5094>
46. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas. (2021). <https://www.infolex.lt/ta/665612:str1>
47. Lietuvos Respublikos Seimas. (2020). Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 4, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 271 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-3179. Teisės aktų registras. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5b22ac50bad911ea9a12d0dada3ca61b>
48. Lietuvos Respublikos Seimas. (2011). Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8457e12a5fb11ecaf79c2120caf5094>
49. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2026). Nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija/nukentejusiems/>
50. Lietuvos statistikos departamentas (2022). Žiūrėta 2025-01-22. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=10572074>
51. Lutgendorf, M. A. (2019). Intimate partner violence and women's health. *Obstetrics & Gynecology*, 134(3), 470-480.

52. Majchrzak, K. (2021). *Znęcanie się fizyczne lub psychiczne w świetle art. 207 Kodeksu karnego*. *Studia Prawnoustrojowe*, 54, 355–369. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1071646>
53. Malažinskienė, J. Mažeikienė, N. (2021). *Pagalba moterims, patyrusioms intymaus partnerio smurtą: tarp teorijos ir realybės*. Vytauto Didžiojo universitetas.
54. Malinowski, J. A., & Kempńska, U. (2020). *Przemoc wobec kobiet w ciąży – przyczyny, skutki i możliwości wsparcia* [Violence against pregnant women – Causes, effects, and possibilities of support]. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, 1, 75–86.
55. Maričevaitė, A., Povilaitienė, N. (2023). *Krizių centrų veikla teikiant socialinę pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims*. Taikomieji moksliniai tyrimai.
56. Matulevičiūtė, L., & Grinkevič, J. (2024). *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas Lietuvoje*. Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas.
57. McManus, S., Walby, S., Barbosa, E. C., Appleby, L., Brugha, T., Bebbington, P. E., ... & Knipe, D. (2022). Intimate partner violence, suicidality, and self-harm: a probability sample survey of the general population in England. *The Lancet Psychiatry*, 9(7), 574-583. Žiūrėta 2025-02-01 [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lanpsy/PIIS2215-0366\(22\)00151-1.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lanpsy/PIIS2215-0366(22)00151-1.pdf)
58. Michailovič, I. (2018). Smurtas prieš moteris kaip diskriminacijos dėl lyties forma ir lyčių stereotipų pasekmė. *Informacijos mokslai*, 80, 50–60. <https://doi.org/10.15388/Im.2017.80.11671>
59. Michailovič, I. (2020). Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje. *Teisė*, 114, 8–25. <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.114.1>
60. Michailovič, I. (2022). *Mediacijos (sutaikymo) smurto artimoje aplinkoje atvejais galimybės Lietuvoje*. Vilniaus universitetas. <https://orcid.org/0000-0001-6292-1508>
61. Michel, Ch., Kaess, M., Fluckier, R., Buetiger, R. J., Schultze-Lutter, F., Schimmelmann, G. B., Gekle, W., Jandl, M., Hubi, D., Kindler, J. (2021). The Bern Early Recognition and Intervention Centre for mental crisis (FETZ Bern) – An 8-year evaluation. *Early intervention in psychiatry*,
62. Naciri, H. (2018). Smurtas lyties pagrindu Maroke: smurto artimoje aplinkoje atvejis. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 1, 51–66. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=615220>
63. Nelson, C. A., Bhutta, Z. A., Harris, N. B., Danese, A., & Samara, M. (2020). Adversity in childhood is linked to mental and physical health throughout life. *BMJ*, 371. <https://doi.org/10.1136/bmj.m3048>
64. Nikolajenko, E., & Raudytė, V. (2023). Tarpinstitucinis bendradarbiavimas atvejo vadybos procese, teikiant pagalbą socialinę riziką patiriančioms šeimoms. *Inovacijos lietuvių*

- taikomosios lingvistikos asociacijos leidinys (ILTAI)*, 1, 128–146.
<https://doi.org/10.15181/tbb.v90i1.2523>
65. OpenAI. (2026). ChatGPT (žiūrėta 2026 kovo mėn.) [Large language model].
<https://chat.openai.com/chat>
 66. Osisanwo, A., & Ojo, R. (2022). "They are sexual objects." *Mediální studia*, 01, 92–117.
 67. Pagalbos moterims linija. (Be datos). *Pagalbos moterims linija*. Prieiga per internetą:
<https://pagalbosmoterimslinija.lt>
 68. Palichleb, P. (2023). New forms of violence – an attempt at a criminal-law assessment. *Zeszyty Prawnicze BAS*, 1, 59–87.
 69. Petkutė, E., Mačiulytė, O., & Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2024). *Darbas su grupėmis, teikiant pagalbą suaugusiems ir vaikams: Metodinė priemonė*.
 70. Popp, L. E., Andrioni, F., & Filip, O. L. (2019). The societal costs of domestic violence – a vector with devastating effects on women. *Analele Științifice ale Universității »Alexandru Ioan Cuza« din Iași. Sociologie și Asistență Socială*, 1, 79–93.
 71. Puidokienė, D., Purvaneckienė, G., Sakalauskienė, V., Žukauskaitė, V., & Šeduikienė, J. (2022). Seksualinę prievartą artimoje aplinkoje patiriančioms moterims teikiamos pagalbos prieinamumo analizė problemų nustatymo kontekste. *TILTAI*, 89(2), 88–118.
 72. Račkauskienė, S., & Zbarauskienė, A. (2023). Šeimų, patiriančių socialinę riziką, informavimas apie pakartotinio smurto prevenciją. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 19(2), 71–79.
 73. Ryabova, Z., & Mirowska, M. (2020). Case management technology: The best practices. *Pedagogika. Studia i Rozprawy*, 29, 163–174. <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=993581>
 74. Romańczuk-Grącka, M. (2021). Gaslighting jako forma przemocy psychicznej [Gaslighting as a form of psychological violence]. *Studia Prawnoustrojowe*, 52, 411–426. [Central and Eastern European Online Library](https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=897227)
 75. Sabonienė, E., & Acus, A. (2024). *Asmenų, smurtaujančių artimoje aplinkoje, įgalinimas: intervencinės programos aspektas*. *TILTAI*, 92(1), 193–218.
 76. Simonič, B., & Osewska, E. (2019). Traumatic bonding in intimate partner violence: A Relational Family Therapy approach. *Family Forum*, 9, 71–90.
<https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=897227>
 77. Siudikienė, D. & Stundžė, L. (2021). Moterų vaidmenų reprezentavimo ypatumai ir jų kaita moterims skirtuose žurnaluose: žurnalo "Moteris" atvejo analizė. *Informacijos mokslai* 92, 66 p.

78. Socha, G. (2018). *Emergency hotline as a communication tool in times of crisis*. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Finansów i Prawa w Bielsku-Białej*, (3), 35–39.
79. Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2024). ***Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų akreditacija***. Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. <https://sppd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/akreditacija/specializuotos-kompleksines-pagalbos-centru-akreditacija/?lang=lt>
80. Specializuotos pagalbos centras. (Be datos). *Įsigalioja apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis*. Žiūrėta 2025-01-23. Prieiga per internetą: <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/3044-2/>
81. Statistikos departamentas. (2023). Užimtumas, nedarbas ir laisvos darbo vietos. Darbo rinka Lietuvoje 2023. Žiūrėta 2025-01-23. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/darbo-rinka-lietuvoje-2023/uzimtumas-nedarbas-ir-laisvos-darbo-vietos/nedarbas>
82. Stumbrys, D., Tamutienė, I. (2024). *Alkoholis ir smurtas artimoje aplinkoje: įžvalgos apie pirmuosius smurto orderio taikymo Lietuvoje rezultatus*. Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas.
83. Šarlauskienė, L. (2016). Informacijos šaltinių naudojimas studijų ir mokslo darbuose.
84. Vaigė, L. (2022). Smurtas artimoje aplinkoje. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Žiūrėta 2025-02-02 <https://www.vle.lt/straipsnis/smurtas-artimoje-aplinkoje/>
85. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (2023). *Smurtas prieš moteris – visų mūsų rūpestis*. Žiūrėta 2025-01-23. Prieiga per internetą <https://vgtp.lrv.lt/lt/naujienos/smurtas-pries-moteris-visu-musu-rupestis/>
86. Vasiliauskaitė, Z., & Geffner, R. (2020). Reasons that keep women from disclosing intimate partner violence. *Socialinis darbas*, 2, 65–80.
87. Vasiliauskiene, L. H., Dirmotaitė, E., & Vasiliauskaitė, Z. (2017). Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams. *Vilniaus Moterų Namai*.
88. Vintrová, M. (2018). *Partnerské násilí a neplatnost kanonického manželství* [Intimate partner violence and the nullity of canonical marriage]. *Revue církevního práva with dysfunctional families*. *Международный научно-исследовательский журнал*, 10 (100)
89. World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*

(Executive summary). Žiūrėta 2025-01-23. Prieiga per internetą
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/341338/9789240026681-eng.pdf?sequence=1>

90. Zhang, H. (2020). The influence of the ongoing COVID-19 pandemic on family violence in China. *Journal of Family Violence*. 733 p.
91. Žydžiūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

SANTRAUKA

Baigiamojo darbo tema: *Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtys gaunant socialines paslaugas*. Socialinio darbo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovė prof. dr. Jolanta Pivorienė. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2026.

Baigiamajame darbe analizuojamos smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtys gaunant socialines paslaugas. Teorinėje darbo dalyje aptariama smurto artimoje aplinkoje prieš moteris samprata, priežastys ir poveikis, nagrinėjama socialinių paslaugų sistema bei pagalbos formos, teikiamos smurtą patyrusioms moterims, taip pat analizuojami veiksniai, ribojantys pagalbos paiešką.

Tyrimo tikslas – atskleisti smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų patirtis gaunant socialines paslaugas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti smurto artimoje aplinkoje prieš moteris sampratą, priežastis bei pasekmes.
2. Išnagrinėti socialines paslaugas ir pagalbos formas, teikiamas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims.
3. Išanalizuoti socialinio darbuotojo pagalbos ir socialinių paslaugų reikšmę smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pagalbos procese.
4. Išanalizuoti veiksnius, ribojančius moterų sprendimą kreiptis pagalbos, išskiriant socialinių paslaugų sistemos tobulinimo aspektus.

Tyrimo dalyviai – 7 smurtą artimoje aplinkoje patyrusios moterys, kurioms buvo teikiamos socialinės paslaugos.

Metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė ir interpretavimas;
2. Tyrimo duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu;
1. Tyrimo duomenų analizės metodas – kokybinė turinio analizė.

Tyrimo rezultatai:

1. Nustatyta, kad smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai vystosi kaip laipsniškas procesas – prasideda nuo psichologinio smurto ir ilgainiui perauga į fizinį smurtą, pasižymi cikliškumu.
2. Atskleista, kad moterų pagalbos paiešką reikšmingai riboja vidiniai psichologiniai barjerai: smurto neigimas, kaltės jausmas, gėda, baimė ir tikėjimas galimybe susitvarkyti savarankiškai.
3. Nustatyta, kad patekimas į socialinių paslaugų sistemą dažniausiai inicijuojamas per institucijų įsitraukimą (policijos, VVTAIT, sveikatos ar švietimo įstaigų).

4. Paaiškėjo, kad moterims ypač svarbus emocinis palaikymas, nesmerkiantis socialinio darbuotojo požiūris ir pasitikėjimu grįstas santykis.
5. Nustatyta, kad socialinės paslaugos prisideda prie moterų emocinio stiprinimo, savivertės atkūrimo ir įgalinimo priimančias sprendimus.
6. Išryškinti socialinių paslaugų sistemos iššūkiai: informacijos trūkumas, paslaugų lankstumo trūkumas ir saugumo užtikrinimo problemos.

Raktiniai žodžiai: smurtas artimoje aplinkoje, socialinės paslaugos, socialinis darbas, pagalbos paieška, moterų patirtys.

SUMMARY

Topic Title: *The Experiences of Women who have Experienced Domestic Violence in Receiving Social Services.*

Master's thesis in Social Work. Supervisor Prof. Dr. Jolanta Pivorienė. Mykolas Romeris University, Vilnius, 2026.

This thesis analyzes the experiences of women who have experienced domestic violence in receiving social services. The theoretical part discusses the concept, causes, and impact of domestic violence against women, examines the system of social services and forms of assistance provided to women who have experienced violence, and analyzes the factors influencing help-seeking behavior.

Work objective: To reveal the experiences of women who have experienced domestic violence in receiving social services.

Work tasks:

1. To reveal the concept, causes, and consequences of domestic violence against women.
2. To examine social services and forms of assistance provided to women who have experienced domestic violence.
3. To analyze the significance of a social worker's assistance and social services in the support process for women who have experienced domestic violence.
4. To analyze the factors limiting women's decision to seek help, highlighting aspects for improving the social services system.

Subjects: 7 women who have experienced domestic violence and received social services.

Methodologies:

1. Analysis, summarization, and interpretation of scientific literature.
2. Semi-structured interview (data collection method).
3. Qualitative content analysis (data analysis method).

Research results:

1. It was found that domestic violence most often develops as a gradual process – beginning with psychological violence and eventually escalating into physical violence and is characterized by cyclicity.
2. It was revealed that women's help-seeking is significantly hindered by internal psychological barriers, such as denial of violence, feelings of guilt, shame, fear, and the belief in the ability to cope independently.
3. It was determined that entry into the social services system is most often initiated through the involvement of institutions (such as the police, child protection services, healthcare, or educational institutions).

4. It became evident that emotional support, a non-judgmental attitude of social workers, and a trust-based relationship are particularly important for women.
5. It was found that social services contribute to women's emotional strengthening, restoration of self-esteem, and independent decision-making.
6. The study highlighted challenges within the social services system, including lack of information, limited accessibility of services, and issues related to ensuring safety.

Keywords: domestic violence, social services, social work, help-seeking, women's experiences.

1 lentelė. Smurto artimoje aplinkoje patirties dinamika

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Smurto patirties dinamika	Smurto pradžios laipsniškumas/ smurto vystymasis palaipsniui	„Smurtas prasidėjo palaipsniui. Iš pradžių viskas buvo gerai, net nesupratau, kad tai jau smurtas“ (D1); „Prasidėjo nuo psichologinio smurto ir jis paaštrėjo gimus mūsų bendram vaikui“ (D3); „Po to gimė kita dukra <...> ir viskas darėsi tik tai blogiau“ (D4); „Iš pradžių buvo psichologinis, paskui perėjo į fizinį smurtą“ (D6); „Iš pradžių viskas buvo gražu <...> Bet laikui bėgant <...> pradėjo piktai, su manim bendrauti“ (D7).
	Psichologinio smurto dominavimas	„Nuolat girdėdavau, kad esu nieko verta, be jo nieko neturiu“ (D4); „Jis neleido dirbti, bendrauti, viską kontroliavo“ (D7); „Pastoviai būdavau žeminama, išvadinta visokiais žodžiais“ (D1); „Niekur neišleisdavo manęs iš namų, negalėdavau net pas mamą išvažiuoti, negalėjau turėti draugų“ (D2); „Patyriau iš jo labai daug negražių žodžių“ (D3); „Nuolat sulaukdavau kritikos dėl aprangos, dėl išvaizdos, dėl svorio“ (D5).
	Psichologinio smurto perėjimas į fizinį smurtą	„Iš pradžių buvo tik žodžiai, vėliau prasidėjo stumdymai ir mušimai“ (D1); „Ir galiausiai jis pradėjo ne tik žodiškai konfliktuoti, bet ir

		panaudojo fizinį smurtą“ (D7); „Jisai parėjo piktas <...> ir mane primušė“ (D2); „Kelis sykius jisai yra mane papurtęs ir užtvojęs“ (D3); „Buvau išmesta basom kojom žiemą už durų su chalatu“ (D4); „Mes praleidome aštuonis metus, tai ties septintais metais, aš pirmą kartą patyriau fizinį smurtą“ (D5); „Mušdavo jis mane“ (D6).
	„Smurto rato“ ciklas	Iš pradžių buvo psichologinis, paskui perėjo į fizinį smurtą. Nu, mušdavo jis mane. Bet vis atsiprašydavo ir aš atleisdavau jam“ (D6); „Aš mėlynės maskuodavau, o jis man gėlės pirkdavo, kurį laiką būdavo ramu iki sekančio karto“ (D3); „Aišku po visų konfliktų jis kuriam laikui pasikeisdavo, būdavo meilus, švelnus. Įteigdavo man, kad aš pati išprovokuoju tokį jo elgesį“ (D7); „nes tai kaip užburtas ratas, smurtauja, kitą dieną viskas gerai - atsiprašo ir tiesiog užburtas ratas. Jei jau vieną kartą buvo, tai bus ir daug kartų ir žmogus tikrai nepasikeis“ (D1).
	Emocinės pasekmės	„Visiškai savivertės neturėjau, visiškai nepasitikėjau savimi, jaučiausi nieko verta. Kaip skuduras, tiesiog <...> tiesiog aš buvau kaip skuduras namuose“ (D1); „Blogai, kaip ir minėjau,

		<i>kad tikrai ir verkdavau, ir tokia palūžus jausdavausi. Tokia ir vieniša“ (D7), „Aš labai... nepasitikiu... nepasitikiu žmonėmis, man labai sunku“ (D3); „Pašlijo ir emocinė sveikata <...> Man iškyla ir panikos atakos“ (D5); „Jaučiausi tokia bevertė“ (D6);</i>
	Socialinės pasekmės	<i>„Buvau namuose kaip tarnaitė“ (D2); „Visiškai nulis savivertės, baimė ir namai, namuose, draugų jau nereikia, nes pusė draugų ir atbyra per tą laikotarpį, nes neleidžia bendrauti. Toks kaip kontrolė, uždarymas kažkokiom vat... Praktiškai mano gyvenimas visas namuose praleistas su juo. Be jo niekur. Jisai nenori, bet ir aš negaliu. Baisu.“ (D4); „Nebetekau draugų. Nes buvo kviečia draugai susitikti, ten kviečia kažkur išeiti, o aš vis negaliu ir ieškodavau priežasčių, tikrai meluodavau tiems draugams, kad priežastis tenais vaikas serga, tai dar kažkas, iš tikrųjų, mane neišleisdavo vyras. Tai tie santykiai nutrūko. Tikrai, dirbti man, kaip ir jisai, irgi neleido. Tu turi būti namų šeimininkė, turi rūpintis vaikais“ (D7)“</i>

2 lentelė. Patekimo į socialinių paslaugų sistemą patirtys

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Patekimo į socialinių paslaugų sistemą patirtys	Pagalbos ieškojimas artimoje aplinkoje	„Pasakodavau seseriai, pasakodavau mamai, ką aš patiriu <...> „kadangi mama gyveno su smurtautoju <...> nesureikšmino situacijos rimtumo“ (D5). „Turėjau artimą draugę, kuriai pasipasakodavau daugiau tokius dalykus“ (D7). „išvažiavau <...> pas krikšto motinėlą. Jinai kai mane pamatė, suprato, kas yra, tada papasakojau“ (D2) „Draugės žinojo artimiausios, jos daug sykių sakė, kodėl tu taip“ (D4). „teko pasakyti šeimai, iš pradžių neigiau, bet nu akivaizdu buvo tiesiog, kad nenukritau tiesiog“ (D6).
	Pagalbos inicijavimas per švietimo įstaigas	„Vaiko ugdymo įstaigoj pamatė jo auklėtoja... pasiūlė kreiptis į moterų krizių centrą“ (D1).
	Socialinių paslaugų inicijavimas per gydymo įstaigas	„kartą nuvykus pas psichiatrą pradėjom analizuoti priežastį <...> dėka jo įsigilinimo į mano problemą <...> buvo rekomenduotas pagalbą teikiantis centras <...> Negerėjant mano situacijai, gydytojas tiesiog išsiuntė raštą vaiko teisėms dėl mano emocinės būsenos, kadangi

		<i>žinojo, kad vaiką auginu viena“ (D5).</i>
	Socialinių paslaugų inicijavimas per policiją	<i>„Namuose buvo konfliktas, išgertuvės, triukšmas, mažas vaikas ir kaimynai iškviatė policiją“ (D2); „Policiją iškviatė kaimynai, tada prasidėjo vaiko teisės ir paslaugos“ (D6); „pasigirdo ir garsai, pabudo ir vaikai, nes būtent policiją iškviatė mano sūnus“ (D7); „Aš išsikviečiau policiją ir pasakiau, <...>, kad prieš mane smurtauja“ (D3); „aš šiaip ne taip išlipau per langą <...> kviestis pagalbos, tada paskambinau policijai, atvažiavo policija“ (D4).</i>
	Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos įsitraukimas	<i>„Apsilankė vaikų teisių specialistai, paskui socialinė darbuotoja“ (D2); „Kadangi buvo parašytas pareiškimas mano ant jo, tai automatiškai perduota vaikų teisėms, nes nepilnamečiai buvo vaikai ir tai yra smurtas artimoj aplinkoj ir pasiskambino iš karto, atvažiavo pasikalbėti (D4); „Aš sulaukiu iš vaiko teisių apsaugos tarnybos skambučio tiesiog norėjo atvažiuoti į namus, įsivertinti sąlygas, pasikalbėti su vaiku ir man čia buvo tas pirmasis signalas, kad pas mus namuose</i>

		yra kažkas negerai“ (D5); „Aš išsikviečiau policiją ir pasakiau, kad apie vyrą, apie vyrą situaciją, kad prieš mane smurtauja <...> Iš karto atvyko vaikų teisės“ (D3); „Atvyko vaiko teisės, siūlė pagalbą“ (D6); „Bendravom su vaiko teisių specialistais <...> su vaiko teisių skyriumi, kai bendravom su specialistais, tai skyrė mums vadybą“ (D7).
	Atvejo vadybos pradžia	„Kreipiausi į moterų krizių centrą <...> man pasiūlė kreiptis į įstaigą socialinių paslaugų. Ir kreipusis į tą įstaigą buvo pradėta atvejo vadyba“ (D1); „Atvyko vaikų teisės <...> Gavau atvejo vadybos paslaugas. Pas mane pradėjo lankytis socialinė darbuotoja. Gavau individualios priežiūros darbuotojos paslaugas.“ (D3); „Buvo pradėta mums atvejo vadyba“ (D7); „Buvo pritaikyta atvejo vadyba“ (D5); „Apsilankė vaikų teisių specialistai <...> po to pradėjo taikyti vadybą“ (D2); „Pradžioj vaikų teisės, vėliau vadybininkė kartu socialinė“ (D4); „Taip, vyko posėdžiai, sudarė pagalbos planą“ (D6).

3 lentelė. Socialinio darbuotojo palaikymo patirtys smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pasakojimuose

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Socialinio darbuotojo palaikymo patirtys smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pasakojimuose	Emocinis palaikymas	„Niekada nesakė, kad skirkis, ar tu ten nebūk su tokių. Bet aš tiesiog pati tai supratau. Ir jaučiau tik tą palaikymą tokį, kad turiu pati priimti sprendimą“ (D6); „Susikūrė labai geras ryšys, mes turėjom labai gerą santykį, aš gaudavau labai gerų patarimų“ (D5); „Su socialine darbuotoja tai tikrai tas kontaktas būdavo labai artimas. Ir dabar bendraujam labai artimai <...> Ji mane palaiko, paskatina“ (D7); „Socialinė darbuotoja išklausedavo <...> socialinė pagalba socialinių darbuotojų tikrai labai padėjo“ (D1); „Daug kalbėdavom su pačia socialine, ji mane stiprino, palaikė“ (D2); „Paskatino <...> sulaukiau to tokio pastiprinimo“ (D3); „Nuostabūs žmonės, kurie yra labai reikalingi, kad dirba tokį darbą“ (D4)
	Nesmerkiantis socialinio darbuotojo požiūris	„Niekada socialinė nesmerkė, kaip tik palaikė“ (D6); „Niekada nebuvo prievartaujama kažką daryti ir sakyti prieš savo valią“ (D5);

		„Niekada nejaučiau jokio smerkimo“ (D4); „Kontaktas būdavo labai artimas, niekada nesulaukiau kaltinimų ar priekaištų, empatiškai žiūrėjo į mano situaciją“ (D7).
	Pasitikėjimu grįstas santykis	„Ir dabar bendraujam labai artimai“ (D7); „Susikūrė labai geras ryšys, mes turėjom labai gerą santykį, aš gaudavau labai gerų patarimų <...> Aš žinau, kad bet kada, kada kai man reikia, tai yra žmogus, kuris yra šalia“ (D5).

4 lentelė. Veiksniai ribojantys moterų sprendimą kreiptis pagalbos

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
Vidiniai barjerai kreiptis pagalbos	Smurto neigimas	„Aš neigiau iš pradžių, kad mane muša, viskas gerai, mes susitaikydavome ir pagyvendavome“ (D6); „Būtuoju laiku visada sakiau, kad tai buvo, kad tebevyksta, aš nesu išsakiusi“ (D5); „Nežinojo, kas vyksta šeimoje, tiek aš, tiek mano draugas viską nuslėpėm. Mes sakėm, kad gyvenam gerai“ (D2);
	Kaltės prisiėmimas	„Kaltinau ir save, gal kažkaip išprovokavau jį, gal kažkokį žodį ne tą pasakiau“ (D1); „Galvodavau, gal jis pavargęs, gal daug dirba, gal aš ten nieko namuose ir nedarau“ (D4); „Pačiai kartais taip

		<i>atrodydavo, kad pati dėl visko kalta“ (D7).</i>
	Smurto normalizavimas	<i>„Aš visą laiką jį teisindavau, nu, gal jis pavargęs, gal pervargęs <...> Aš galvojau, kad jis pasikeis“ (D4); „Galvojau jis pasikeitė <...> žadėjo kad daugiau taip nebesielgs <...> Galvojau, kad išsisprendė problemos“ (D3).</i>
	Gėda kalbėti apie smurtą	<i>„Niekas nežinojo, nes gėda, tiesiog gėda, kad... gėda“ (D1); „Aš iš pradžių galvojau man kokia gėda ir giminėm pasakyti kokia man yra gėda, prisipažinti, kad aš nieko neturiu išėjau, taip kaip stoviu. Man buvo labai gėda pradžioj. Bet po to supratau, čia nėra gėda. Reikia viešinti tokius dalykus, kad nevyktų šeimoj tokie dalykai.“ (D4); „Man gėda buvo <...> nežinojo slėpiau man gėda buvo tiesiog“ (D6); „Buvo didžiulė gėda, negalėjau apie tai kalbėti <...> nesijaučiau saugi kalbėti apie tą savo problemą tuo metu“ (D5); „Aš pati gal slėpiau daugiau tas problemas <...> Aš jaučiau gėdą, nenorėjau apie tai kalbėti“ (D7).</i>
	Smurtautojo grėsmės baimė	<i>„Nesikreipiau, nes bijojau draugo, jis mane persekiojo, grasino“ (D2); „buvo išdaužęs</i>

		<i>ne vieną kartą namus <...> žadėjo, kad namus sudegins“ (D4).</i>
	Institucinių pasekmių baimė	<i>„Reikėjo dėl vaikų, dėl... Aš nenorėjau, kad atimtų jų iš manęs ir turėjau kažką daryti“ (D6); „O ta baimė, tokia nežinomybė, tas institucijų užvardinimas, vaiko teisės, dažniausiai asocijuojasi su paėmimu vaikų ar ne, su kažkokia labai didelė nepriežiūra vaiko. Ir žmonės galbūt ir sąmoningai vengia institucijų įsitraukimo į jų gyvenimą. Ir net nepagalvoji, įžvelgi kaip kažkokį blogį, o ne kaip realią pagalbą. Nes toks daugiau kaip grėsmė“ (D5).</i>
	Tikėjimas savarankiškai išspręsti situaciją	<i>„Aš maniau, kad esu stipri“ (D2); „Sakiau, kad susitvarkysiu, viskas man gerai“ (D6).</i>

5 lentelė. Gautų socialinių paslaugų ir pagalbos patirtys

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Gautų socialinių paslaugų patirtys	Informavimas apie socialines paslaugas	„Jos atvyko dviese, informavo, kad dirbs su šeima, teiks paslaugas“ (D2), „Paaiškino, kur kreiptis dėl skyrybų, dėl vaikų išlaikymo“ (D7); „Suteikė informaciją, kur man eiti ir ką daryti“ (D6)
	Nukreipimas paslaugoms	„Kreipėmės į teisininką su socialinio darbuotojo pagalba“ (D2); „Socialinė darbuotoja nukreipė užsiregistruoti ir į psichiatro konsultaciją.“ (D3); „Rytojaus dieną darbuotojo buvau nukreipta į moterų krizių centrą“ (D5); „Ji tikrai paskatino, kur kreiptis dėl teisinės pagalbos“ (D6).
	Tarpininkavimas	„Padėjo socialinė darbuotoja. Vykom į seniūniją. Po to dėl socialinio būsto“ (D1); „Labai padėjo socialinė ir ieškant, nuomai būsto, tikrai ir kartu ėjo apžiūrėti“ (D1); „O kas liečia socialinę, tai ne kartą lydėjo mane kur reikėjo, būdavo šalia“ (D2).
	Psichologinė pagalba	„Socialinė darbuotoja buvo man priskirta <...> Aišku, psichologinę pagalbą gavau “ (D1);

		„Pas psichologę konsultaciją gavau greitai, gal savaitės bėgyje, reguliariai pas ją lankiausi“ (D2); „Pas psichologus tai labai didelės eilės buvo, bet man iš karto buvo <...> buvo mums suteikta, ir vaikams, ir man atskirai <...> mes kalbėjom, bet tendencingai būdavo paskiriamas laikas, kada kalbėtis“ (D4); „Labai džiaugiuosi, nes gavau reikiamą pagalbą, ypač psichologinę pagalbą“ (D3); „Aš niekada negalvojau, kad aš galiu gauti psichologinę pagalbą čia ir dabar. Aš negalvojau iš tikro kad man jos reikia, bet matyt iš šono matėsi geriau“ (D5); „Man patinka, žinokit, aš pastiprinu save, kažkaip išsikaltu <...> aš jau savo noru einu pas tą psichologę“ (D7); „Aš nenorėjau iš pradžių, sakiau, kad susitvarkysiu, viskas man gerai. Bet, nu, tiesiog reikėjo dėl vaikų“ (D6).
	Savitarpio pagalbos grupės	„Eidavom ten ratas moterų ir kalbėdavom mes apie visokias problemas <...> supratau, kad ne aš vieną tokį dalyką patiriu“ (D6); „Aš lankiau ir savitarpio pagalbos grupes <...> Ne

		<i>visada galėjau dalyvauti laiku atvykus pavėlavus aš visada būdavau priimta“ (D5); „Užsiėmimai vykdavo kelias savaites <...> man padėdavo prižiūrėti vaikučius darbuotojos, kol būdavau grupėje“ (D3); „Pati dalyvavau ir tose savitarpio pagalbos grupėse, dalinausi išgyvenimais ir klausiau kitų moterų istorijas“ (D7).</i>
	Teisinė pagalba	<i>„Teisinę pagalbą gavau palaipsniui“ (D1); „Socialiniai darbuotojai, taip ir paskatino dėl antrojo vaiko alimentų kreiptis“ (D3); „Ir darbuotojo pagalba padėjo man susitvarkyti ir išlaikymą vaikui“ (D5).</i>
	Laikino apgyvendinimo paslauga	<i>„Tai su dukra atsikėlėme į krizių centrą gyventi ir ten kažkiek pragyvenome“ (D1); „Socialinė darbuotoja siūlė, bet aš atsisakiau“ (D2); „Aš nuo jo bėgau ir apsigyvenau laikino gyvenimo namuose“ (D3); „Buvo siūlyta, bet aš, kadangi turėjau tėvus ir jie mane priėmė su vaikais, tai aš pas jų. Jie labai palaikė mane ir, nu, tiesiog nereikėjo man“ (D6); „Man socialinė darbuotoja siūlė šitą variantą. Bet kadangi aš turėjau ten tėvų</i>

		<i>paliktą butą, tai aš tiesiog persikėliau į savo butą su vaikais“ (D7).</i>
--	--	---

6 lentelė. Patirtimi grįstos rekomendacijos kitoms smurtą patiriančioms moterims

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Rekomendacijos	Netylėti apie patiriamą smurtą	<i>„Tikrai nebijot kreiptis, bandyti stot ant kojų ir negyvent su tokiu žmogumi“ (D1); „Kad nebijotų, kad ieškotų pagalbos“ (D2); „Nenuvertinti savęs ir kad mes, moterys, galim viską padaryti pačios ir nelaukti“ (D3); „Reikia tiesiog netylėti ir nebijoti prašyti pagalbos, nes jiniai tikrai labai... Gali išgelbėti daug ir moterų“ (D4); „Aš galvoju, kodėl iki to laiko aš neieškojau pagalbos galbūt dar yra per mažai patirčių pasidalijimo“ (D5); „Kad netylėti, nebijoti tos pagalbos. Tiesiog, jeigu nepavyksta vienai susitvarkyti, tai, nu, tiesiog nebijoti paslaugų“ (D6); „Visų pirma, kad tikrai netylėtų“ (D7).</i>
	Kreiptis pagalbos kuomet anksčiau	<i>„Nebijot kreiptis <...> Jei jau vieną kartą buvo, tai bus ir daug kartų ir žmogus tikrai nepasikeis“ (D1); „Kad nebijotų, kad ieškotų pagalbos,</i>

		<i>kad kreiptųsi visur. Tiesiog, kad nebijotų kreiptis pagalbos“ (D2); „Pirmiausiai eit iš tų santykių tokių, nekenčėti, nelaukti, nes laikui bėgant, kuo toliau tuo viskas darosi blogiau“ (D4); „Tai tikrai drąsiai kreiptis ir kažkaip keisti savo tą gyvenimą. Nes tiesiog, kančia negyvenimas, kada slegia tave įvairios problemos“ (D7); „Tiesiog kreiptis, ieškoti pagalbos“ (D6).</i>
	Pagalbos naudos suvokimas	<i>„Socialinė pagalba socialinių darbuotojų tikrai labai padėjo“ (D1); „Man didžiausia pagalba buvo, kad mane išklauso, mane pastumia į priekį“ (D3); „Žiūri kažkaip šviesu, ir čia gerai, ir čia, ir čia. Ir čia lygtais gerai, ir po to žiūri, kad tau šviesiau kaip ir neblogai viskas. Tai labai reikia kreiptis pagalbos, kaip yra tokia situacija“ (D4); „Man patiko labiausiai, kad aš pirminę konsultaciją galėjau turėti nuotoliu“ (D5); „Bet kai gavau tas paslaugas, tai visai kitaip pradėjau galvoti <...> Viena ir nežinau, ar būčiau išlipus iš ten“ (D6); „Sustiprėjusi. Šiandien dienai</i>

		<i>esu stipri. Tikrai apsisprendusi tvirtai dėl savo ateities“ (D7); „Bet kada būčiau galėjusi keiptis, man tikrai būtų dar suteikta ta pagalba“ (D4).</i>
--	--	--

7 lentelė. *Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų pastebėjimai dėl socialinių paslaugų sistemos tobulinimo*

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
Socialinių paslaugų sistemos tobulinimo aspektai	Policijos reagavimo / apsaugos priemonių stiprinimo poreikis	<i>„Gal iš tikro daugiau iš policijos, nes kiek kartų ir policija kviesta <...> Vis tiek ne visada jaučiuosi saugi“ (D2).</i>
	Lankstesnis paslaugų teikimo grafikas	<i>„Sudėtingiausia, ko gero, tuo metu buvo susiderinti visas papildomas paslaugas, kurias aš galėjau gauti. Aš socialinio darbuotojo rekomendacijom aš lankiau ir savitarpio pagalbos grupes ir kadangi visą laiką dirbu, man buvo labai sunku suderinti su darbu. Ne visada galėjau dalyvauti laiku, bet ir nes taip buvo darbo valandos, bet ir atvykus pavėlavus aš visada būdavau priimta. Tai būtų smagu žinoma, kad nereiktų trukdyti ir grupės darbu ir vėluot“ (D5).</i>
	Vaikų priežiūra grupių metu	<i>„Lankiau ir tėvystės mokymus, bet ne visą laiką pavykdavo juose sudalyvauti dėl vaikų. Nes mano vaiko tėtis dažnai</i>

		nebūdavo namuose. Visus darbus užkraudavo man. Vykdamas nenuosekliai <...> dėl vaikų sergamumo, ir neturėjimo kur palikti“ (D3) „Tėvystės mokymus ir šiai dienai gaunu. Konsultacijos patinka. Tik kaip mažas vaikas, ne visada turiu galimybę ateiti (D2).
	Atvejo vadybos posėdžių organizavimas, kai dalyvauja auka ir skriaudėjas	„Viskas tęsėsi apie metus nes kadangi matot, vyras visą laiką išprovokuodavo mane per video ten tuos susirinkimus, mano emocijas ir viskas vėl nusitemdavo <...>Kaip jaustis, vat sėdi, žmogus, vyras ir juokias. Ir jam juokinga buvo iš situacijos, kad aš vat pasakoju kažką, kad su vaikais nebendrauja, kad nepadedą, kad vienodai jam šviečia, kad jisai net nekaltas. Jam juokas, o man tas juokas... man užkildavo emocijas ir ten susinervindavai tarkim ir vėl viskas“ (D4).
	Informacijos apie pagalbą trūkumas	„O ta baimė, tokia nežinomybė, tas institucijų užvardinimas, vaiko teisės, dažniausiai asocijuojasi su paėmimu vaikų“ (D5); „Iš pradžių buvo tokia nežinomybė, aš nežinojau, kas tos paslaugos, ką jos reiškia“ (D6);

		„Nežinojau ir niekad neatkreipiau dėmesio į tą informaciją. Kol tikrai nepalietė manęs pačios“ (D7).
--	--	--